

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM FILOZÓFIA TANSZÉK

A SZOCIALISTA TÁRSADALOM POLITIKAI RENDSZERÉNEK
KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE GYULA VÁROSBAN

/Egyetemi doktori értekezés/

MARSI GYULA

BEVEZETÉS

A társadalom jövőjét mindig a jelen formálja. A mában és a közvetlen múltban feszülő történelemalkító erőket, törvényszerűségeket felismerni, hatásuknak megfelelő irányban tevékenykedni igen nehéz feladat. A múltból okos tanácsokat meríthet és hozhat felszínre a történettudomány, de a ma és a közvetlen múlt története lényegében politika. Az erővonalak mehezen vázolatok fel. A véletlenek hullánczása, a jelenségek gazdag tarkasága elborítja a lényegét. Felszín a felszín, hallgat a mély...

A marxizmus-leninizmus ebben új és gazdagabb minden más társadalom magyarázatnál, hogy következetesen a legmélyebben húzódó gyökerekig és, a legmélyebb emberi viszonyokig: a termelés viszonyaiig. Képes ilyen módon megragadni a társadalmi haladás irányát. Az emberek viszonyait a társadalom és a természet kölcsönhatása determinálja. De e kölcsönhatáson belül a változás dinamizmusa az emberi kapcsolatokban feszül. A termelési viszonyok forradalmi változása mindig új lépcsőfok a társadalom fejlődésében.

Egy kisváros, politikai rendszerének változásait, fejlődését vizsgálni, leírni ^{aligha} jelentős próbálkozás, de segíthet a nemzet, az ország társadalmának változásait, fejlődését hitelesen felvázolni. Részben ebben van jelentősége. A fontosabb azonban az, hogy ha

egy kisváros szeretné tartani a fejlődés országos ütemét, állandósá-
mérnie kell belső mozgása ritmusát. A régmúltból sokat tanulhat -
és Gyula város büszke történelmi múltjára -, de a jelen által
feltett kérdésekre mindig választ kell adnia. Évtizedek vagy év-
századok óta megválaszolatlan kérdések esetleg további évszázade-
ket, évtizedeket is várhatnak válasz nélkül...

Ennek a dolgozatnak egyik célja az volt, hogy szülővárosként
szeretett városomnak segítsek az önismerésben. Tudom, nem sok az,
amit ezért tehettem, de a vállalt erőfeszítésben nekem is örömet
telt. A másik cél hasonlóképpen izgalmas volt: gyűjteni, vizsgál-
gatni a szürke, hétköznapi eseményeket, tényeket. Ugy, hogy amikor
együtt állnak már, akkor összevetni a tényeket a Magyar Szocia-
lista Munkáspárt által megfogalmazott politikai elvekkel.

Az egybevetés lelkesítő tanulsága volt számomra, hogy ez a
város - mely látszólag az isten háta mögött él, a határszélel
a politika nagy hullámveréseitől távol, mégis -, szinte szimboli-
zálhatja az egész ország sorsát, jelenét és közelmúltját! Együtt
változott a szocialistává formálódó országgal. A mienk lett...
Magot ad számára fürdőjének, virágainak, fáinak, iparának, gazdag
földje termékeinek határain messze tülterjedő híre. Nem polgárain
múlt, hogy ma már nem megyszékhely. Akik ma lakják, azok nem
múltjéért, hanem jelenéért és jövőjéért felelősek.

Tudom, hogy a cím és a dolgozat egészének viszonya nagyon
ellentmondásos. A cím a cél, a dolgozat egésze: a tevékenység
eredménye. Az a törekvésem, hogy e dolgozatban és később mindinkább
megközelítsem a célt. Tudom, a fordulat événél messzebbre kell
majd nyulnom. Még a felszabaduláson is túl. Dr. Marik Dénes,
Sas Ervin, Máyer Vilmos tanulmányai bizonyítják, és tanulmányok
sora igazolhatná még, hogy a szocialista viszonyok megteremtéséért
folytatott harcnak sok tudatos vállalkozója élt a városban. Csodála-
tos, hogy képesek voltak túlélni a fasiszta rendszer őrületét.

Az összehordott anyag, a lazán összefüggő részletek, tények talán segítséget nyújtanak másoknak, hogy akkor, amikor már megérték a feltételek időtálló összegzésre is, hasznosíthassák őket.

Nagy segítségemre volt, hogy a városban barátaim közül többen vállalkoztak velem egy időben hasonló feladatokra. Dr. Merik Dénes tovább kutatja a város felszabadulásának történetét, a felszabadulás közvetlen társadalmi hatásait, Csór István a város kommunális fejlődését, dr. Szabó Ferenc a két világháború közötti idők mozgalmait, Kellárik János az ipar és közlekedés, dr. Bereczky Sándor a kereskedelem és idegenforgalom, Szerdahelyi István a művelődésügy, dr. Márai György az egészségügy felszabadulás utáni történetének tényeit vallatja. A tragikus sorsú Pflaumm István hangyaszergelommal, hozzáértéssel, krónikás hitelességgel halmozta fel a mezőgazdasági termelés változásainak, fejlődéseinek tényeit. Láttam készülő kéziratokat, és ezután is szeretnék köszönetet mondani érte.

Az én munkám is ismerték, ismerik. Sok kritikai megjegyzést kaptam rajtuk kívül dr. Geesényi Lajostól /akkor még a Párttörténeti Intézet munkatársa volt/, dr. Vidó Istvántól, a városi tanács elnökétől és Jámber Istvántól, a városi pártbizottság azóta nyugalmazott első titkárától. Tanácsaik - tárgyi ismeretük, szakismeretük -, nélkülözhetetlenek számomra.

Nem lett volna munkám eredménye egyetemi doktori értekezés dr. Horuezi László kandidátus, egyetemi docens elvtársi, baráti segítsége, biztatása nélkül. Mottóként emelhetném ki egy régebben hallott megjegyzését: "A történetfilozófiának csak annyiban van értéke, amennyiben adekvát kifejeződése a történelemnek." Ez is része az általam említett cél elérése érdekében megvalósítandó feladatsornak.

A FORDULAT ÉVE

1948 történelmi jelentősége életünkben nem eléggé hangsúlyozott. Mindenki tudja, hogy a szocialista építés megindításának lehetőségei akkorra értek meg. Mégis, mintha 1848-at sokan ragyogóbbnak, fényesebbnek látnák nála. Pedig 1948 olyan történelmi sorsforduló, melyet a másik negyvennyolc mércéjével már nem is lehet, nem is szabad mérni!

Szembeállítani sem lehet azonban a két kort egymással. Az első nélkül érthetetlen lenne a másik, abból nőtt ki, annak szerves következménye. Még akkor is, ha az ezernyolcszáznegyvennyolcban legmesszebbre tekintők sem láthattak el a mai távlatokig.

Szimbolikus, hogy nagy küzdelmek, győzelmek és vereségek után kerek évszázad kellett az újabb korszakváltáshoz. Az az évszázad, mely nem volt képes következetesen megoldani Magyarországon a demokratikus átalakulást, képtelen volt felszámolni a feudális megkötöttségek egész sorát, szerencsés körülmények között a szocializmus perspektíváját tárta fel népünk számára.

Mennyivel távolabb kerülünk a fordulat évétől időben, annál inkább rendeződnek az arányok. Népünk és Gyula város szabad három évtizedében ezerkilencszáznegyvennyolc a napkelte, a társadalom forradalmi megújulása. Ennek az évnek forradalmi eseményei, nagy

tömegmozgalmai, a tömegmozgalmak sikerei teremtték meg a szocialista fejlődés reális feltételeit.

Az ujjaépítés tervei lendületesen közeledtek a megvalósuláshoz. Nem csak a gazdasági élet romjai kezdtek eltűnni, hanem a szétzilálódott emberi kapcsolatok is rendeződtek. A háború vihareiben sérült emberi lélek is gyógyult. A tömegek egyre jobban megértették, felismerték a társadalom forrongó változásában helyüket, szerepüket.

1948 elejére a tömegek szervezkedése mindinkább tudatosodott érdekei érvényesítésére. Ez gyakorlatilag Gyulán is egyet jelentett a Magyar Kommunista Párt helyi szervezeteinek megerősödésével, a kommunisták fokozódó aktivitásával.

Nagyon szerencsés körülmény volt, hogy abban az időben a párt vezetésében kiváló szervezők, tág horizontu vezetők tevékenykedtek, akik képesek voltak a mindennapi gyakorlati küzdelemben a tömegek által is kezdeményezett akciókat a tömegek iskolájává tenni. Ezzel egyidőben vállalkoztak arra is, hogy megmutassák a távlatokat.

Dr. Blánár László, Dallos Ferenc, Szilágyi János és a mellettük felsorakozó tehetséges kommunista vezetők a párt állandó erősítésével, szervezésével együtt képesek voltak erősíteni a város haladó erőinek egységét is. Tevékenységük közvetlen eredménye volt, hogy a párt szüntelenül erősödött, növekedett. Januárban kétezer fölött volt a taglétszám¹. Döntő többségüknek eleven, élő kapcsolata volt a párttal. Részt vettek akcióiban és rendszeres, szinte mindennapos látogatói voltak a párt rendezvényeinek. Erre az időre a tanyavidék szervezettsége is erősödött, a szervezetek megalakulása után a kisebb sejtek szervezése, a tízes csoportok létrehozása is megtörtént.²

-
1. Az MSZMP Békés Megyei Bizottság Archivuma /továbbiakban MB Arch./ .MKP.Őrzési egység 10. Február havi jelentés az MKP KV Szervezési Osztályának.
 2. Ugyanott. Az MKP III. megyei konferenciájának jegyzőkönyve

A társadalom mozgásának lendülete önmagában is nagy nevelő-erő. A gyulai kommunista pártszervezetektől azonban a körülmények tudatos nevelő munkát követeltek. Igen erős transzmissziós szervezeteket épített ki a párt ennek érdekében. A nőmozgalom és az ifjúsági mozgalom, az MNDSz és a MADISz erős tömegbázisán keresztül átfogta, irányította ennek az időszaknak ifjúsági és nőpolitikai törekvéseit.

A kommunista párt helyi vezetőit a demokratikus pártok vezetői is elismerték, tisztelték. Következetes demokratizmusuk, helytállásuk, feddhetetlen politikai és emberi magatartásuk biztosította számukra igen gyakran a politikai ellenfelek tiszteletét, elismerését is.

A párt vezetői a legtöbb támadást a Szociáldemokrata Párt helyi vezetőitől kapták¹. Ezek a támadások azonban inkább a Szociáldemokrata Pártnak ártottak, tesztelve onnan a Kommunista Párttal szimpatizáló tömegeket.

A felszabadulás óta eltelt időszak sok hasznos tanulsággal szolgált. Ezek közül az egyik legfontosabb az volt, hogy a tömegeket nevelni kell a demokráciára. Dr. Blanár László, az MKP nagy népszerűségnek örvendő elnöke, a nép orvosa gyakran megfogalmazta beszédeiben, hogy az embert kétféleképpen lehet nevelni²: úgy, ahogy Hitler nevelt, de úgy is, ahogyan a szovjet társadalom nevel. A mi társadalmunkban tűrhetetlenek a fasiszta nevelés módszerei.

A Kommunista Párt - a demokratikus pártokkal egyetértésben -, szót emelt az egészségügy demokratizálásáért³, a sport és a testnevelés társadalmi alapjainak erősítéséért. Kezdeményezésére a városi képviselőtestület február végén a Nemzeti Sportbizottság ellenőrzése alatt létrehozta a városi sportbizottságot hat képviselővel.

1. Ugyanott. Február havi jelentés az MKP KV Szervezési Osztályának.

2. Ugyanott. Az MKP III. vármegyei konferenciájának jegyzőkönyve.

3. Ugyanott.

selőtestületi tag és nyolc ismert sportvezető megválasztásával, illetve felkérésével¹.

A képviselőtestület ugyanezen az ülésen határozatot hozott egy sor régi gyulai utcanev megváltoztatására. Az utcanevek változása is azt érzékelteti, hogy megváltozott, gyökeresen megváltozott a világ, formálódik, változik a város társadalma².

Az 1948-as nagy politikai események egyik kiemelkedő eseménye volt a szabadságharc centenáriumának ünnepség sorozata. A haladó erők mindent megtettek annak érdekében, hogy nárcizust még egyszer ne sajátíthassák ki a nép ellenségei. Az ünnepi előkészületek során a politikai frontvonalak tisztázódtak, másrészt sikerült a szabadságharc eszméit teljes gazdagságukban ismertetni a dolgozó tömegekkel.

1. Békés Megyei Levéltár /továbbiakban: BLT/, XXII/1. Gyula város képviselőtestületének 1948/3.sz.közygylési határozata.

2. Ugyanott. A kv. 1948. 18. sz. kgy. hat. az új utcanevekről:

Gróf Almásy Kálmán tér	Marx tér
Apáca utca	Kőrösi Csoma Sándor utca
Aranyági ut	Mikes Kelemen utca
Bonyhádi ut	Vértanúk útja
Dohány utca	Engels utca
Dömény utca	Kárpátok utca
Elle utca	Kis János albgy utca
Fehérló utca	Kuruc utca
Gróf Ferenc utca	Ságvári utca
Hatvan utca	Gyóni Géza utca
Hóld utca	Grünfeld Jakab utca
Horthy István utca	Klapka György utca
Hosszu utca	Eminescu utca
Kakas tér	Álmos vezér tér
Kastélykert	Felszabadulás kertje
Károly Sándor utca	Károlyi utca
Kertész utca	Gábor Áron utca
Kneifel utca	Baross utca
Köröspart utca	Petőfi Sándor utca
Losonczy utca	Kálvin utca
Novák utca	Kálvin utca
Pelló utca	Budai Nagy Antal utca
Patócsi utca	Bokányi Dezső utca
Petőfi utca	Hétvezér utca
Ruca utca	Alpár utca
Razel utca	Esze Tamás utca
Szabóné Nőgal Jenke utca	Lehel utca
Szent Imre tér	Október 6 tér
Temesvári utca	Lenin útja

Március Tizenötödikét a Kossuth téri nagygyűlés köszöntötte. Ott volt a város apraja-nagyja. A szervezésben résztvevett minden párt és tömegszervezet. A nagygyűlésen dr. Blenár László beszélt¹, hangsúlyozta a negyvennyolcas örökség jelentőségét a szabad hazáját építő dolgozó nép számára. Beszélt arról is, hogy az az örökség tettekre kötelezi a centenárium nemzedékét, tettekre a negyvennyolcas eszmék következetes megvalósításáért, a reakciós erők leküzdéséért.

A centenáriumnak maradandó emléket állított a város. Képviselőtestülete úgy döntött, "hogy a Béke sugárut meghosszabbításában lévő rezega fahíd helyébe a kor követelményének megfelelő vasbeton hidat épít. Az újonnan megépülő hidat a szabadság év centenáriumának emlékére Szabadság hídnak nevezi el."²

A centenáriumi ünnepségek kapcsán rendezett tanácskozások, előkészítő megbeszélések a multbatekintés mellett nagyon is a jelen feladataira mozgósítottak. A pártok versengtek a negyvennyolcas örökségért. A kommunistáknak meggyőző érvekkel és tettekkel sikerült bizonyítaniuk, hogy negyvennyolc hagyományaihoz csak az lehet méltó, aki vállalja a társadalmi haladásért vívott harcot is.

Az ünnepségsorozat nem volt mentes a külsőségektől sem. Nagyon sok centenáriumi jelvény, zászló, emléktábla került forgalomba. Megjelentek a leveleken a centenáriumi záróbélyegek. Ekkor vált közzismertté a Történelmi Emlékbizottság jelvényének híres Petőfi portréja.

A centenáriumi ünnepségek jegyében a város lakossága anyagi áldozatokat is vállalt. Széleskörű gyűjtés indult meg a városban a Szabadság híd felépítésének költségeire és a Magyar Szabadság Hősei emlékművének felállítására³.

1. Gyulán soha nem látott tömegek ünnepelték Március Tizenötödikét. Gyulai Kis Újság. 1948. március 16.

2. BLT. XXII/2. Gyula v. kv. 1948/27. sz. kgy. hat.

3. BLT. XXII/2. Az alispán március 23-i levele.

A lendületes - ma már nyugodtan mondhatjuk, hogy történelmi -, események felfokozták a tömegek aktivitását. Ezekben az években szinte kivétel nélkül minden ember kinyilvánította politikai állásfoglalását. Negyvennyolc elejére már nagyon nyilvánvalóvá váltak az egyes pártok ellentmondásai. Ezek az ellentmondások élénkítették a pártküzdelmeket, de egyben bizonyos, a felszabadulás után jelentős demokratikus fórumokat is elgyengítettek.

Cyulán is jellemzővé vált a korábban minden lényeges kérdésben állástfoglaló nemzeti bizottság sorveddása. Többen felismerték ezt a tényt, de azt is, hogy a nemzeti bizottságok ereje, egységesítő tevékenysége a demokratikus fejlődés fontos tényezője. Sürgették, hogy erősíteni kell a nemzeti bizottságok tevékenységét, fel kell eleveníteni munkájukat. A kommunisták vezető szerepe a nemzeti bizottságokban véleményük szerint a továbbfejlődés döntő feltétele volt.¹

A város politikai életében különböző irányú erők hatottak. A tömegek szempontjából leglényegesebb a két munkáspárt viszonyának alakulása, a kommunisták és parasztpártiak kapcsolatának alakulása volt a politikai küzdelmek között.

A jobboldali reakciós tendenciák nyílt jelentkezése a Kisgazdapártot elszigetelte. Jelentőse erők csatlakoztak le a Kisgazdapártból a Parasztpárthoz. A parasztpárti vezetés bizonytalan volt a jobboldali demagógia elleni harcban. A kommunisták viszont azt követelték, hogy a Parasztpárt vezetéséből szorítsák ki a jobboldali elemeket. A parasztpártiak végülis rászánták magukat a pártban lévő jobboldali erők elleni aktív harcra. Erre az időre esett a parasztpárti Békés című lap szerkesztőségének lecserélése, a jobboldal leleplezése a lapban². Nagy szerepe volt ebben

1. MB Arch. MKP. Öe. 5. Az 1948. március 20-i aktíválás jkve.

2. MB Arch. MKP. Öe. 8. Az MKP és az NPP március 20-i közös megyei bizottsági értekezletének jkve.

Nyiri Sándor parasztpárti országgyűlési képviselőnek.

Nagy viták voltak amiatt, hogy a Parasztpárt gyulai szervezésében aktív kommunista ellenes tevékenység folyt az akkori párt-elnökök vezetésével. A kommunisták ezt kérték a Parasztpárt baloldali vezetőitől, hogy őszinte politikájuk bizonyosságául zárják ki az elnököt¹. Ez meg is történt a megállapodásoknak megfelelően.

Lényeges fordulat következett be az MKP és az SZDP kapcsolatában. A szociáldemokrata helyi vezetés bármennyire igyekezett is a párt tömegeinek a kommunistákhoz való közeledését megakadályozni, törekvése kudarcot vallott. Az SZDP márciusi kongresszusa egyértelművé tette a szociáldemokrata párttagság előtt a helyzetet. Megalakult a városban az egységbizottság, március közepén megkezdődött a két párt egyesítésének közvetlen előkészítése². A két párt tagjai számára kerületenként közös szemináriumokat szervezt, melyen a tizescsoport vezetők és baloldali szociáldemokrata vezetők vettek részt.

Az egységbizottság nagyon fontos munkát végzett. Ülésein megvitatta, kik azok, akiket az egységes munkáspártba "jobboldali magatartásuk, munkásegységellenes, erkölcsstelen és antikommunista magatartásuk miatt nem javasoltak, és kizárásukat ajánlották a megyei egységbizottságnak³. A rendőrségen erős volt a jobboldali szociáldemokraták befolyása. Az egységbizottság gondosan mérlegelte azt is⁴, és megtette a szükséges javaslatokat. Március végéig 46 jobboldali szociáldemokratát zárt ki az egységbizottság⁵.

A kommunisták is rendezték soraikat. Tagkönyvcserével ellenőrizték a tagságnak a párthoz való viszonyát. Az érdeklődés foko-

-
1. MB Arch. MKP. Öe. 8. Az MKP és az NPP március 20-i közös megyei bizottsági értekezletének jkve.
 2. MB Arch. MKP. Öe. 5. Az 1948. március 20-i aktívaülés jkve.
 3. /MB Arch. MKP. Öe. 7. Jkv. kivenet az SZDP helyiségében megtartott egységbizottsági ülésről 1948. április 17-én.
 4. Ugyanott.
 5. MB Arch. MKP. Öe. 6. Szilágyi János beszámolója 1948. ápr. 7-én.

zódott a kommunisták törekvései, tevékenysége iránt. Március 15-én után két hét alatt 158-an léptek be a Kommunista Pártba¹.

Az egyébként bizakodó politikai légkört, aktivitást a reakció minden eszközzel zavarta. A bontakozó munkaversenyt rémhírekkel igyekezett zavarni, akadályozni. Az volt a munkaversenyyel szembeállított érv, hogy nem érdemes többet termelni, mert a többletet ugyanis elviszik. Elég erős volt a háberus hangulatkeltés is.

A társadalom életében számtalan probléma feszült. Az osztályellentétek azonban mind kevesebben oldódtak meg. A baloldali erők tömörülése, a két munkáspárt egységének érlelődése egyre közelebb hozta a proletariátus győzelmét.

A város lakossága a rémhírek hullámai, a reakció hirverései ellenére is bizakodott. A háberu óta eltelt, viszonylag rövid idő pozitív eredményei bizakodóvá tették. A város élete kiegyensúlyozott, a körülmények adta feltételek között nyugodt volt, megfontolt vezetése áthidalta a legnagyobb ellentmondásokat is.

Az ellentmondások, belső feszültségek okozói között igen lényeges volt a város sajátos nemzetiségi strukturája, a városban élő román és németajkú lakosság helyzete. Ha a felszabadulás előtt jelentős ellentétek voltak is a város nemzetiségiei között, ezek az évek sokat tettek a nacionalista, szovinista mérték hatásának felszámolására.

A népi kultúra ápolása gyakorlatilag egyet jelentett valamennyi nemzetiség belső értékeinek védelmével. Ezt az alapállást jól tükrözte az április elején Gyulán megrendezett országos népi táncverseny döntője². A döntőn méltó helyet kapott a magyarországi nemzetiségek tánc- és zenekulturája is.

-
1. MB Arch. MKP. Öe. 6. Szilágyi János beszámolója 1948. ápr. 7-én.
 2. 831 résztvevővel megkezdődött szombaton reggel Gyulán az Országos Népi Táncverseny döntője. Gyulai Kis Újság. 1948. április 11.

Gyula város sajátos helyzete alapján már ebben az időben a magyarországi románok központi jelentőségű városa lett. Március 21-én itt alakult meg a Magyarországi Románok Országos Kulturszövetsége. A Szövetség azóta is itt tartja székhelyét.¹

A város németajku lakosságának a helyzete sokkal bonyolultabb volt. A náci propaganda nem volt hatástalan a gyulai németajku lakosságra. Közülük néhányan náci szervezetek tagjaivá lettek. A fegyverszünet értelmében felvetődött a németek kitelepítésének ügye. A kormány döntése alapján² össze kellett írni a német lakosságot.

Dallos Ferenc polgármester mindent megtett személyesen is azért, hogy a kormány intézkedéseinek végrehajtását a nemzethez hű németek megsértése nélkül biztosítsák. Hangsúlyozta, hogy csak azokat telepítik ki az összeírás alapján, akik vétettek a magyarok ellen. "Felelősségem teljes tudatában kijelentem, hogy egyetlen, a magyar nemzethez hű józsefvárosi német sem kerül kitelepítésre" - mondta³.

Márciusban két gyulai üzemet államosítottak. A Columbia Rt. kötszövő üzemét és Stéberl húszüzemét. A két üzem államosítása⁴

-
1. A Szövetség elnöke dr. Alexits György kultuszminisztériumi államtitkár lett. Elnöke Szabó Demeter, főtitkára Nadabán György.
 2. BLT XXII/2. Kimutatás a 12 200/1947. Kormány sz. rendelet végrehajtásáról. A vonatkozó rendelet végrehajtásáról készült az alábbi kimutatás: német anyanyelvű 72, német nemzetiségű 52, Volksbund illetve SS tag 50, egyéb családtag 245; összesen összeírva 419 személy.
 3. Megkezdődött a gyulai németek összeírása. Gyulai Kis Ujság, 1948. május 9.
 4. MB Arc. MKP. Öe. 6. Szilágyi János beszámolója az 1948. április 7-i titkári értekezleten.

nem okozott nagyobb meglepetést. A közvélemény már számított az államosításra, várta azt. Az üzemek életében is alig okozott valami változást¹.

Az első lépéseket a munkások, a dolgozók tömegei természetesen tartották. De a következő lépések már mindenkit közvetlenül foglalkoztattak. Az érdeklődés fokozódott.²

Az iskolák államosításának politikai előkészítése sokkal nagyobb viharokat kavart a városban. A reakció úgy érezte, hogy az üzemek államosításával kapcsolatban védekezésre kényszerül, de az iskolák államosítása ügyében támadott.

A gyulai nemzeti bizottság felterjesztéssel fordult a kormányhoz, hogy terjesszen a képviselőház elé mielőbb javaslatot az egyházi jellegű iskolák államosítására³. A városi képviselőtestület egyhangú lelkesedéssel tette magáévá a nemzeti bizottságnak azt a kezdeményezését, amely a felekezeti iskolai oktatás államosítását javasolta⁴. A legérdekeltebbek, a pedagógusok határozottan állást foglaltak az iskolák államosítása mellett.⁵

-
1. A Huszüzemben például nagyjából a következőképpen zajlott le az ottani munkások honfoglalása a Gyulai Hírlap 1968. márc. 26-i, Husz éve államosították a Huszüzemet c. cikke alapján: "1948. márc. 28-án jelent meg a gyárban Varga József megbízott vállalatvezető. Wiszt Márton volt főkönyvelő, Varga András sajtóelő, Bedura Károly a töltőműhely, Debreczeni Sándor a csontozó műhely vezetője. Boldog Lajos a szalonnázóban dolgozott, Kiss Ferenc a raktárt, Lázár Ferenc a füstölőt irányította. Őket és még néhány dolgozót hívott össze Varga József. Bemutatta megbízólevelét, és felkérte a Stéberl házaspárt az üzem elhagyására. A gyár egy percre sem állt le, a termelés folyamatosan ment tovább..."
 2. MB Arch. Szilágyi János beszámolója az 1948. ápr. 7-i titkári értekezleten.
 3. Gácsér József: Az iskolák államosítása Békés megyében, 1948. Békésesze. 1973. 61. lap.
 4. BLT. XXII/1. Gyula város kvte. 1948/41. sz. kgy. hat.
 5. Gácsér József: idézett mű 13. lap. A Gyulán megtartott megyei pedagógusnap ötszáz főnyi részvevőjének nyilatkozata: "Mi Békés megyei pedagógusok örömmel látjuk, hogy a Kormány végre határozott cselekedettel tesz tanúbizonyságot arról, hogy a jövő magyar generáció nevelését a legfontosabb feladatnak tartja, és ennek során első lépésként elhangzott a kultuszminiszteri nyilatkozat, amelyben állást foglal a felekezeti iskolák államosítása mellett."

A küzdelemből résztvállaltak a tömegszervezetek is. Különösen az MNDSz. Sokféle rémhír kelt lábra az iskolák államosításával kapcsolatban. Akkor gyilkos fegyverként hatottak ezek a rémhírek: "Nem engedjük, hogy gyermekeinket elszakítsák tőlünk!" "Az iskolák államosítása azt jelenti, hogy a lányok-fiúk egy osztályba járnak majd, még közös WC-re is." Ilyen és hasonló rémhírek terjengtek. Az MNDSz elhatározta, hogy szülői értekezletet szervez.

Az értekezletet a párt is segítette előkészíteni. Délelőtti háziagitációval szervezték a szülői értekezlet résztvevőit. A szülői értekezletre azonban a papok is megköszöntek. A szószéken hirdették ki, hogy minden katolikus szülőnek ott a helye¹.

A délutáni szülői értekezleten nagy tömeg vett részt. Az államosítást követelő beszédeket agresszív közbekiáltások szakitották félbe. Olyan kemény volt az összeecsapás, hogy a hangoskodók megverten szállingóztak el a vitáról, de az egyik szervező úgy emlékszik vissza a esztára, hogy "bennünk sem lehetett az az érzés, hogy valóban győzelmet arattunk"².

Abban az időben egyébként is szélsőségek csaptak össze. Ezeknek az összeecsapásoknak néhány állomása: Dobi István volt a Május 1-i ünnepség szónoka. Tízezrek hallgatták nagy érdeklődéssel, lelkesedéssel. Időben alig távolabb tízenötezer hívó vett részt a gyulai Mária napon...³

Bármilyen erőfeszítéseket tett a reakció a társadalom forradalmi átalakításáért áramló tömegmozgalom fékezésére, a gyors társadalmi változásokat nem tudta meggátolni. A jobboldali szociáldemokrata vezetők hiába gördítettek ismételt akadályokat

1. MB Arch. MKP. Öe. 10. 1948. május havi jelentés

2. Ugyanott.

3. Tízenötezer hívó a gyulai Mária napon. Gyulai Kis Ujság. 1948. május 1.

az egyesítést előkészítő munkásekeret elé, mégis eljött az idő, megszületett a városban is a munkásegység¹.

Az MDP gyulai szervezetének megalakulása a város történetének jeles eseménye volt. Egy gyors átalakulásokkal terhes korszak eredményeként létrejött a forradalmi ugrás volt a proletariátus politikai hatalmának megvalósításához.

Május 14-én a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt küldötteinek lelkes tapsa közepette dr. Blenár László nyitotta meg az akkor kongresszusnak nevezett tanácskozást. A Mersaillest éneklő diákkórus forradalmi ritmusa után röviden felvázolta azt a történelmi helyzetet, melyben a két párt egységét megteremtő, a munkásegységet megteremtő tanácskozás folyt.

Rajta kívül a tanácskozásnak két kiemelkedő szónoka volt: Tóth Pál, a Magyar Kommunista Párt, és Barabás András a Szociáldemokrata Párt megyei küldötte.

Tóth Pál programadó beszédet mondott. Méltatta a munkásegység megteremtésének forradalmi jelentőségét. Arról szólt, hogy a megteremtett munkásegység egyben a szocializmusért vívott harc napirendre tűzését is jelentette. Az egységes munkáspárt, a Magyar Dolgozók Pártja fontos munkája, célja a munkásságot, parasztságot, haladó értelmiségieket öntudatos neveléssel megszervezni azért, hogy az egész nemzet "egységes, szilárd, megingathatatlan ereje legyen".

Elmondotta, hogy a parlamentben a dolgozó nép lett az ur. A dolgozó tömegek feladata lett az egész országban megtisztítani az államapparátust, megalkotni a demokratikus közigazgatást.

Beszédében felvázolta azokat a tennivalókat, melyek megoldására a pártnak estésorba kell állítania az ország haladó erő-

1. Gyulán is megalakult a Magyar Dolgozók Pártja a keddi napon. Gyulai Kis Újság, 1948. május 16.

it. A hároméves terv két és fél év alatti teljesítése, a terv teljesítésére szervezett munkaverseny az alapja a kapitalista pozíciók felszámolásának. Az üzemek államosítása fontos lépés volt ezen az úton.

Beszédében felvázolta a párt agrárpolitikáját és kulturális politikájának fő kérdéseit is. A párt virágzó mezőgazdaság megteremtését tűzte ki célul, a feudális elmaradottság teljes felszámolását. A belterjesség, villamosítás, öntözés fejlesztése nagy jelentőséget kapott a programban. Hasonlóképpen a műveltség fejlesztésének feladatai, a klerikális iskola ellen, az iskolák államosításáért vívott harc.

A párt tagjai fontos feladatuként jelölte meg a párt építését, erősítését. Hangsúlyozta, hogy a párt tagjai akkor építik, erősítik leginkább pártjukat, ha elszájjátítják a marxista-leninista tanításokat, és e tanítások szellemében alkotó módon helytállnak ott, ahova a párt állította és állítja őket.

Barabás András a munkásság nagy szerepét méltatta a szocializmus építésében. A reakciós, fesszisista elemek leleplezésére, az ellenük folytatott kérlelhetetlen harcra buzdított.

Szép példázattal szólt azokról, akik türelmetlenkednek, egy-két év alatt mindent el akarnak érni: "A vak ember mindent rózsaszínűnek látott képzeletben. Egy borús, ködös őszi napon nyerte vissza látását. Minden sötétebbnek tűnt előtte, mint korábban, képzeletében. Már az elkeseredés határán állt, amikor a tavasz eljött, s meghozta szépségével bizalmát, hitét újra. A tavasz eljön..."

A két párt vezetésének lemondása után Király Endre, a város munkásmozgalmának régi, kipróbált harcosa, az 1962 óta szervezett munkás elnökségével megválasztották a választmányt, az új vezetőséget és a megyei párttervezetlet küldötteit¹.

1. MB Arch. MKP. Öe. 7. Jkv. az MDP gyulai szervezetének megalakulásáról, 1948. május 14-én.

Az MDP agrárprogramja nagy segítséget jelentett abban, hogy a város parasztsága fogékonyabb legyen a szocialista eszmék-re. Igen vonzó volt a parasztság számára, hogy a párt vezetősége¹ minden lényeges kérdésben állást foglalt, minden lényeges kérdésben a legszélesebb demokratizmus kibontakozását segítette.

Kedvező esztendő volt 1948 a mezőgazdaság számára. Tavasszal jelentős fagykár tizedelte meg a gyümölcsösök termését. A mezőgazdasági munkások közül sokan nem találtak munkát, jelentős volt a munkanélküliség. A jó májusi esők azonban kedvező terméskilátásokat teremtettek, s végülis a háberu utáni legjobb termés betakarítására készülhetett a parasztság.

Mint minden lényeges, társadalmilag jelentős dolog a fordulat évében, az aratás ügye is nagy visszhangot kapott, társadalmilag számontartott ügyé vált². Julius 4 az aratás ünnepe lett: a város zenés ébresztőre virradt, délelőtt a demokratikus pártok, tömegszervezetek színpompás felvonulást szerveztek a Kossuth térre.

A nagygyűlés szónoka Nyíri Sándor volt. A Parasztpárt nevében helyeselte és sürgette a minden kényszertől mentes, a teljes önkéntességen alapuló mezőgazdasági szövetkezést, mint a szegény és középparasztság gazdasági és társadalmi felemelkedésének útját. Felszólaltak az aratási ünnepségen a FÉKOSZ megbízottai: Nagy Károly és Tarr Ferenc, majd Sánta György kisgazdapárti elnök mondott zárszót.

-
- 1./A Magyar Dolgozók Pártja városi vezetősége az egyesülés után: dr. Blenár László elnök, Szilágyi János titkár, Enyedi Sándor káderez, Vidó Lajos területi szervező, Puskás István propaganda vezető, Vági György oktatási felelős, Bátkai Pál ifjúsági felelős, Mészáros István gazdaság vezető, Dézsi Pálné nőszervező, Boros János tömegszervezeti felelős, László Mátyas közigazgatási összekötő.
2. Aratási ünnep. Alföld /politikai napilap/, 1948. július 14.

Október 15-én megalakult a város első termelőszövetkezete. A népkerti pavilonban tizenhárom minisztériumi agrárproletár¹ elhatározta, hogy I-es típusú termelőszövetkezeti csoportot hoz létre.

A gazdálkodást 240 hektáros földön kezdték, 13 szarvasmarhával, 11 sertéssel, 7 lóval, 1 traktorral és néhány elhanyagolt, szinte romos kisüzemi felszereléssel. Az alapítók szilárd elkötelezettségét bizonyította, hogy néhány hét múlva tovább erősítették egyútté tartozásukat, és III-es típusú gazdálkodásra tértek át.

A kigyósi úton lévő Neumann birtokon alapuló szövetkezet példáját még ugyanabban az évben a sándorhegyi papi földeken gazdálkodó új földhözjuttatottak csoportja követte. A Népköztársaság tisztes alapító tagjai lettek Gyulán ilyen módon a szocialista mezőgazdaság megteremtésének bátor hősei, úttörői.²

A két munkáspárt egyesülése, a jobboldali támadások visszaverése, a reakció tömegbázisának szűkülése megteremtette feltételeit a városi közigazgatás demokratizálásának, a fennálló erőviszonyoknak megfelelő átalakításának. Ez volt az alapja annak, hogy a Nemzeti Bizottság október 19-én a képviselőtestület elé terjesztette javaslatát a képviselőtestület átszervezésére. Ennek megfelelően a Magyar Dolgozók Pártját 36, a Szakszervezeti Bizottságot 11, a Független Kisgazda Pártot 10 és a Nemzeti Parasztpartot 8 képviselőtestületi hely illette meg³.

A politikai hatalom helyi szervei úgy épültek ki, hogy a demokratikus pártok - mint a munkáspárt szövetségesei a szocializmusért vívott harcban -, részesei voltak ezeknek a szerveze-

-
1. Szeredi György, Puskás Gábor, Kiss István, Mészár József, Puskás János, Tóth András, Csomós Ferenc, Kertész Gábor, Veres József, Törkőly József, Horányi Mátyás, Szilágyi András és Góg Pál.
 2. Dr. Szabó Ferenc: Mezőgazdaság, erdőgazdaság, vízügy. Gyula 1945-1970. Gyula, 1970.
 3. BLT. XXII/1. A kvt. 1948. okt. 19-i ülésének jkve.

teknek. A képviselőtestület akkori tagjai közül sokan a népi hatalom, a proletárdiktatura negyedszázadán át áldozatosan, becsületesen küzdöttek a szocializmusért, a társadalmi haladásért.

Csak a történelem nagy fordulópontjain képes egy-egy év olyan gyökeres társadalmi változásokat hozni, mint amelyet az 1948-as esztendő hozott Gyula város életében is: Az újjáépítés tervei lendületesen közeledtek a megvalósulásához. A megyei tervmegbizottak értekezletén, az év végén elemezték a helyzetet és megállapították, hogy "... az eddigi tervgazdálkodás... azt mutatja, hogy a közületek hároméves tervüket két év és 5 hónap alatt... mintegy 20 százalékkal túlteljesítik... Az ötéves terv előkészítése érdekében haladéktalanul fel kell dolgozni statisztikailag az eddigi eredményeket, ki kell azokat feladat köröként értékelni. Feladat köröként a hároméves terv keretének három-négyszerezésében keretszámokat kell kidolgozni, és ezen keretszámok kitöltésére össze kell gyűjteni a megoldandó problémákat, és fontossági sorrendbe kell azokat összeállítani."¹

A tömegek perspektívát kaptak. A kispolgár megnyugodott, kezdte megérteni, hogy érdekeit nem sérti, sőt segíti megvalósítani az új rend. Új horizont kezdett kialakulni előtte is. A stabilizáció, az élénkülő gazdasági élet, a mezőgazdasági termelés konjunktúrája, a jó társadalmi légkör, a parasztság állampolgári és emberi perspektívája népi egységet követelt.

A reakció társadalmi tömegbázisa leszűkült, bár a város társadalmának belső ellentmondásai nem szűntek meg. A tőkésbőrmunkás ellentétek még éltek, s ezt a régi megyei bürokrácia maradványai erősítették is. Hatottak a nacionalizmus örökségei, sőt esetenként új formái is megmutatkoztak a kitelepítések során.

Az 1948-as esztendő meg hozta a munkáshatalom feltételeit, a nagy "fordulat" lehetőségét, a politikai hatalom minőségi válto-

1. BLT. XXII/2. Jkv. az 1948. dec. 30-i tervmegbizotti értekezletről.

zását. E változás aranyalapja a munkáseosztály egysége és szilárd szövetségese dolgozó osztályokkal. Ezeket az alapokat erősítette a tömegek növekvő életszínvonala, az 1938-as munkásélet-színvonal elérése és tulszárnyalása.

A harc azonban nem ért véget.

A városi képviselőtestület december 13-i közgyűlésén a felszólalók megelégedéssel tekintettek vissza a megtett útra. Az azonban nagy felháborodást keltett, hogy Mindszenty hercegprímás pásterleveleiben az izmosodó demokrácia ellen fordult. Less József a Parasztpárt nevében javasolta, hogy a képviselőtestület juttasson el memorandumot a kormányhoz, tiltakozzék a reakció újabb mesterkedései ellen¹.

1. "Megengedhetetlennek tartjuk - hangoztatta a képviselőtestület tiltakozása -, hogy amíg a dolgozók építik az országot, ugyanakkor az ország legfőbb papja a demokrácia és annak intézményei ellen uszítson... Követeljük, hogy a nép ellenségeit akadályozzák meg a háberus uszítás és a nép egységének megbontására irányuló törekvéseik véghezvitelében."

BLT. XXII/1. Az 1948. december 31-i kv. kgy. ülésének jkve.

A SZOCIALIZMUS LELKESÍTŐ TÁVLATAI

A fordulat éve az újjáépítés lázas ritmusával, a régi rendszer politikai, erkölcsi, ideológiai veszélyei elleni küzdelemmel, a nyomor elleni szentöl-szembe harccal megcsillantotta a szocializmus lelkesítő perspektíváját.

Megcsillantotta. Azonban csak nagyon kevesen tudták, hogy a szocializmus megvalósításának útjában mennyire rugalmas-szilárdan áll a mult. A földreforma, az államosítás, az első gyenge, ingateg lépések a mezőgazdaságban a szövetkezeti gazdálkodás felé, a politikában a munkásegységen megvalósuló államhatalom még nem a szocializmus, csak a szocializmus lehetősége volt. A tömegek beléptek a szocializmus iskolájába. Az első leckéket megtanulták, de az ábc-t sem könnyű megtanulni, hát még segítségvel a tudás bérceire hágni!

A tömegek politikai iskolázatlansága ellenére is kedvező volt a helyzet. A szocializmus programja ellen józan érveket nem lehetett hozni. A gazdasági stabilizálódás, a javuló közállapotok, a fellendülő termelés, kereskedelem, az életszínvonal emelkedésének a háboru döbbenetei után a tömegek által nem várt útane a kommunisták iránti bizalmat, a velük való egyetértést eredményezte.

A szocializmus építése gyakorlatilag kettős feladatot jelentett. Egyrészt meg kellett teremteni szilárd gazdasági bázi-

sát, a korszerű termelés technikai, technológiai feltételeit mind az iparban, mind a mezőgazdaságban. Másrészt a tömegeket fel kellett készíteni arra, hogy ezen a bázison tudatosan válósítsák meg a szocialista termelés viszonyait.

Szekács volt Gyulát a felszabadulás utáni években úgy tekinteni, mint a reakció fellegvárát jelentő régi megyeszékhelyt. Ez igaz is volt egy meghatározott értelemben. Természetes, hogy a politikai hatalom a megyeszékhelyen mindig kiépítette bázisait. De ezzel a reakciós hatalommal szemben a harcot is a megyeszékhelyen kellett, lehetett leginkább elszájtítani.

A felszabadulás utáni években éppen ezt bizonyította a város vezetése. Sok szükségszerű kompromisszum árán, kellő politikai érettséggel, a tömegeket felsorakoztatva, türelmesen, a tömegektől nem elszakadva tett lépést lépés után előre. Volt ereje ahhoz, hogy fokozza a tömegek politikai iskolázottságát, és jól értette, hogy a tömegek ellenére nincs demokratikus átalakulás, nincs szocializmus.

A különböző pártok tömegei természetesnek tartották a munkáspárt vezetését a városban. A kommunisták is természetesnek tartották, hogy minden területen többre mennek, ha a valószínűségben a nem kommunisták, a más pártok tagjai is segítenek. Éppen ezért a leglényegesebb kérdések megoldásában pártközi értekezletek döntöttek az MKP és SZDP egyesülése után is.¹

Gyakorlatilag Gyulán a Nemzeti Bizottság a város irányításának állandó tényezője volt a Magyar Függetlenségi Népfront helyi szervezetének megalakulásáig. A kommunisták is úgy tekintettek a Magyar Függetlenségi Népfrontra, mint olyan szervezetre, mely a nemzeti bizottság munkáját hivatott folytatni az új körülményeknek megfelelően.

A Népfront városi bizottságának tagjaira pártközi értekezlet tett javaslatot. Az alakuló ülésen Blenár László hangsúlyoz-

1. MB Arch. MDP 905/a. Az 1949. febr. 25. pártközi értekezlet jegyzőkönyve.

ta, hogy a Nemzeti Függetlenségi Népfrontnak új, magasabb szintű feladatokat kell megoldania:

Népi, nemzeti egységet kell kovácsolnia a szocializmus felépítése érdekében. Meg kell teremtenie a munkások, parasztek, értelmiségiek egységét a közös feladatok, az egységes érdekek alapján. Erősíteni kell kapcsolatait a különböző népekkel, különösen a Szovjetunióval, mert eredményeink záloga népünknek a Szovjetunióval vérrel pecsételt barátsága. Békés, szocializmust építő munkánkban bizton számíthatunk az erősebb testvér tapasztalatsira, segítségére. Feladatainkat azonban senki nem fogja megoldani helyettünk. A szocializmust hazánkban népünknek kell felépítenie. Ezért jött létre a Magyar Függetlenségi Népfront, azért, hogy egységbe fogja a nemzet haladó erőit - a szocializmus győzelméért.¹

A Magyar Függetlenségi Népfront megalakulása, programjának megvalósítása a városban azonban már kezdetben sem volt mentes az ellentmondásoktól. Hozzájárult ehhez az is, hogy 1948 végén Dallos Ferenc polgármester eltávozott a városból és távozása után a közigazgatás irányítása nem volt eléggé tudatos, célratörő. Több mint egy évig nem töltötték be a polgármesteri tisztséget. A helyettes polgármester nem élvezte a helyi pártvezetés esztetlan bizalmát. Egyáltalán volt bizalmatlanság a közigazgatás régebbi dolgozóival, vezetőivel szemben.

Az új helyzetnek megfelelően a város képviselőtestületében személyi változásokat javasolt a Magyar Függetlenségi Népfront. A képviselőtestület kilenc tagjától megvonta bizalmát, és helyettük új tagokat javasolt. A képviselőtestület érvényesítette a Népfront javaslatait².

-
1. MB Arch. MDP. 905/a. A Magyar Függetlenségi Népfront gyulai szervezésének alakulási jkve. Farkas Lajos elnök, Szilágyi István titkár, i. j. Balázs János jegyző és Góg Jánosné pénztáros.
 2. BLT XXII/2. A kv. 1949. március 12-i ülésének jkve.

A kimeredők főleg kisgazda- és parasztpártiak voltak. Távozásuk a képviselőtestületből a kommunista többséget növelte. A változás jelentősége azonban nem volt egyértelműen pozitív. Olyan erők álltak így félre, akik egész sor feladat megoldásában addig segítettek, és még sokat segíthettek volna, különösen a polgári demokratikus átalakulás még megoldatlan feladatainak a megoldásában.

Az egyik oldalon konkrét feladat volt a népi egység szélesítése, másik oldalon azonban jelentkezett a szektás elzárkózás veszélye. Az osztályharc szüntelenül éleződő tendenciájának teóriája is éreztette hatását a haladó erők átfogó politikai szervezeteinek megteremtéséért tett erőfeszítések eredményeiben. Nem csak a Népfrontban, de a nőmozgalomban és az ifjúsági mozgalomban is.

Az MDP aktivistái rengeteg feladatot vállaltak magukra. A pártvezetésben gyakori volt a személycsere. Sokan kerültek a párt, állami, társadalmi élet felelős posztjaira, s eltávoztak a városból. Az egységes munkaspárt első városi titkára, Szilágyi János rövid idő múlva Békéscsaba város párttitkára lett. Őt Farkas Lajos követte a városi MDP titkári funkcióban.

A májusi Függetlenségi Népfront választások Gyulán is a Népfront átütő győzelmét hozták¹. A Népfrontra szervezett a lakosság 96,8 százaléka. A választások során rendkívüli aktivitást fejtett ki a párttagság. A Magyar Dolgozók Pártja az egyesülés után tömegpárt lett, de a választás során mégis képes volt konkrét feladatokkal ellátni tagjainak kétharmadát, az ezeröttszázból mintegy ezer kommunistát.

A Népfront választásokkal egyidőben sor került a városi közigazgatás új szervezetének kialakítására is.²

A szervezeti keretek szüntelen formálódása, alakulása közepette halmozódtak a feladatok. A politikai, gazdasági, szociál-

1. MB Arch. MDP. 905/a. Az 1949. máj. 24-i titkári értekezlet jkve.

2. BLT XXII/2. Gyula m. város ügyvezetési szervezetének átalakítása 1949. máj. 29-én.

politikai, közmívelődési, közoktatási problémákra választ kellett adni. A Magyar Dolgozók Pártja a látszólag kis ügyeknek is aktív részese, megoldásuk szervezője, irányítója volt: A vásártéren salakmeter- és lőverseny pálya épült. A sportpályát az MDP közbenjárására kerítették be¹. Közvetlenül támogatta a Munkára, Herere Kész sportmozgalom szervezését, kezdeményezte kispuska lőtér építését².

Új közösségi vállalatok szervezése volt folyamatban³. Az üzemekben szerveződött, bontakozott a munkaverseny mozgalom. A mezőgazdaságban sürgetett az előrelépés társadalmi, gazdasági kényszere, de nem volt elég erős a parasztság tömegeivel a kapcsolat. Az ország élelmiszerellátásának gondja a városban is érezhető teherré lett. Mindezek az MDP közvetlenül vállalt feladatai, gondjai voltak.

A fordulat éve az ifjúsági mozgalom szervezeti egységéhez is egyengette az utat. A MINSZ létrejött, a réteg ifjúsági szervezetek kialakulása Gyulán is megvalósult. A SZIT, EPOSz és Diák-szövetség jól átfogta a város ifjúságát, képes volt a tanyavidék ifjúságát is szervezni. A MINSZ-nek sikerült megnyernie a különböző pártok ifjúsági szervei volt vezetőit is az ifjúsági mozgalom számára.

A gyulai ifjúsági vezetők közül többen rövid idő múlva már az ifjúsági mozgalom megyei, sőt központi irányításában dolgoztak.

1949-ben az ifjúsági szervezetek legjelentősebb megmozdulása a Budapesti Világifjúsági Találkozóra való felkészülés volt. A felkészülés változatos formái alakultak ki. Az ifjúsági szervezetek VIT előkészítő tanfolyamokat szerveztek, ajándékokat készítettek a találkozóra, és kiválogatták, felkészítették a találkozón résztvevő képviselőiket.

1. Az MDP közbenjárására... Alföld, 1949. május 31.

2. BLT XXII/2. A polgármester 1949. ápr. 28-i levele az alispánnak.

3. BLT XXII/1. A kgy. 1949. jun. 21-i ülésének jkve.

Több száz gyulai fiatal stafétája vitte át a város és határa területén a Budapest felé haladó VIT lobogót. A városból 74 küldött utazott fel a találkozóra¹. A küldötteken kívül is több száz fiatalnak volt alkalma résztvenni a VIT néhány rendezvényén. Forró hangulatu találkozások zajlottak le a megyén keresztülutazó külföldi fiatalokkal is.

A VIT élménye és a VIT-hez kapcsolódó politikai tömegmunka kedvezően éreztette hatását az ifjúság között, fokozódott a szervezetek aktivitása, formálódott az egységes ifjúsági szövetség megteremtésének lehetősége.

A nőmozgalmi munka is igen élénk volt a városban. Az MNDSz tevékenysége már az előző években is hasznosan segítette a demokratikus törekvések megvalósítását, az asszonyok, lányok nevelését. Az iskolák államosításáért folytatott küzdelemben, a gyermek- és nővédelmi, szociálpolitikai feladatok megoldásában nagy szerepe volt.

1949-ben az MNDSz kiépítette alapszervezeteit is, és csaknem annyi tagja volt, mint az MDP-nek². Tucatnyi alapszervezete mellett asszonyköröket, olvasóköroket hozott létre. Nőnapokat rendezett, szervezte a nőknek a mozgalom céljaival egybeeső oktatását, politikai képzését.

Az MNDSz nagy részt vállalt magára az egészségnevelési feladatok megoldásából. Kulturális kérdésekben is gyakran hallatta szavát. A városi Zeneiskola létrehozását is az MNDSz kezdeményezte³.

Jelentős hagyományai voltak a városban a szakszervezeti munkának. A különböző szakmák tevékenységét a Szakmaközi Bizottság fogta össze. A Szakmaközi Bizottság munkájában az MDP direkt irányítása érvényesült.

1. BLT XXII/2. A polgármester 1949. aug. 17-i levele az alispánnak.

2. 600-ról 1950-re emelkedett a gyulai MNDSz taglétszáma. Vihar-sarok Népe, 1949. dec. 27.

3. BLTXXII/1. A kgy. 1949. jun. 21-i ülésének jkve.

A parasztság szakmai szervezeteként működtek a DÉFOSz szervezetek. A DÉFOSz a párt agrárpolitikájának megvalósítását segítette tevékenységével. Esetenként hatósági jogkörrel, adminisztratív módon is eljárta. A megműveletlen földterületeket hasznosította. Segítette az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek munkáját.

1948 tavasza óta működött a városban a Békebizottság. Nagy szerepe volt abban, hogy a háberus rémhírek terjesztése ellenére a tömegek bizakodóan ítéljék meg a nemzetközi helyzetet. Szervezte a tömegek aktivitását a béke megőrzéséért, a pacifista nézetek ellen.

Az 1949. esztendő legnagyobb politikai eseménye a Magyar Függetlenségi Népfront választási győzelmével megalapozott 1949. évi XX. törvény, a Magyar Népköztársaság Alkotmányának megalkotása volt.

Az Alkotmány aleptörvényé emelte hazánkban a proletárdiktatura győzelmét. Magyarország demokratikus köztársaságból Népköztársasággá lett. Az Alkotmányt megvalósító történelmi változások városunk életét is meghatározták, ugyanugy, mint egész későbbi fejlődését, sorsát.

Az Alkotmány eredménye volt a társadalmi forradalmi küzdelmeknek, eredménye és feltétele a további előrehaladásnak. A feladatok közül főleg az államgépezet szocialista átalakítása volt a legközvetlenebb, ezzel egyidőben a Néphadsereg megteremtése, első sorban új, népi tisztikarának kialakítása.

Mindkét tennivaló megvalósítása nagy hatással volt Gyula városra is. Az államgépezet szocialista tartalmának megteremtése szükségszerűen felvetette a város megyeszékhelyi státuszának kérdését. A Néphadsereg új tisztikarának szervezése pedig a város sok kiváló vezetőjét, dolgozóját szólította el.

A hároméves terv győzelme azzal együtt, hogy győzelemre vitte az újjáépítés ügyét nemzeti erőforrások és a Szovjetunió baráti segítségének bázisán, nem csak és nem elsősorban gazdasági siker volt. A gazdasági építés minden újabb és újabb eredménye, minden újabb és újabb gazdasági lehetőség hatékony politikai lépések feltételévé vált.

Gyulán a lerombolt, leromlott gazdaság feltámasztása az üzemek és vállalatok, valamint a mezőgazdasági termelők gazdaságainak belső erejéből megvalósítható volt. A hároméves terv a város számára olyan beruházásokat is eredményezett, melyek messze túlmutattak a helyreállítási feladatokon. Ezelőtt az idő előtt közel négymillió forintot fordíthattak a városi utak, hidak felújítására, a vízgazdálkodás feladataira, a különböző intézmények fejlesztésére, óvoda létesítésére¹.

Fejlődött a város ipara is. 1949-ben alakult a Körös Vidéki Öntöző Vállalat². Kialakult a Körösvidék egységes állami vízügyi szolgálata gyulai központtal. Az ipari üzemekben, kisipari termelő szövetkezetekben létrejöttek a szervezett munka jó feltételei, megkezdődött a szocialista munkaverseny mozgalom térhódítása.

Változások érlelődtek - első jelei már bontakoztak - a mezőgazdaságban is. 1949-ben év végére a Népköztársaság tisztes mérlege biztatóan alakult. Harmadik új tag kérte felvételét a csoportba³. Megalakult az Állami Gazdaságok Békéscsaba-i Nemzeti Vállalatának gyulai üzemegysége, a gyulai állami gazdaság, több mint ezer holdon.

A hároméves terv győzelme a kulturális élet fejlődését is biztosította. 1949-ben román tanítási nyelvű gimnázium alakult⁴.

1. BLT XXII/1. A kgy. 1949. júl. 16-i ülésének jkve.

2. Dr. Szabó Ferenc: Gyár- és szövetkezeti ipar. Gyula város 1945-1970.

3. 20 éves a Gyulai Állami Gazdaság. Gyula, 1970.

4. Szerdahelyi István: Oktatás - népművelés. Gyula város 1945-1970.

Novemberben nagyszabású kulturhetet rendeztek a városban. Ennek kapcsán Csillag Miklós, a népművelési Minisztérium művészeti főelőadója román nyelvű könyvtárat adott át a Magyarországi Románok Kulturális Szövetségének. A kulturhét harmadik napján a VKM főosztályvezetője, Galambos János a "szülők napja" rendezvény előadója volt. A negyedik napon a Magyar-Szovjet Társaság kulturestjén a helyi szervezetek műsorában Zelk Zoltán beszélt és Horváth Ferenc a Nemzeti Színház művésze szavalt¹.

Az egyszerű emberek szívében a szabadság, az emberi felemelkedés lehetősége, a fasiszmus feletti győzelem öröme egybeolvadt. A párt és a felszabadító Szovjetunió a béke jelképe is lett. Ez tükröződött Sztálin kultuszában is. Az érzelmek és a tömegek tapasztalatai egybeestek. A Magyar Dolgozók Pártja épített ezekre az érzelmekre és a tömegek tapasztalataira.

1949. december 21-én, Sztálin születésnapján Békés megye törvényhatósági bizottsága a városi képviselőtestülettel együtt diákközségi ülést tartott. A közgyűlés nagy lelkesedéssel fogadta el az egyik hozzászóló javaslatát, hogy a Béke sugárutat nevezze el a közgyűlés Sztálinról. Nagyszabású ünnepség volt a felszabadulási emlékműnél is.²

Az 1948 tavaszán államosított Stéberl hűtőház és a Columbia után 1949 végére gyorsan befejeződött a városban a kisebb kisipari műhelyeknek, jelentősebb üzleteknek az államosítása.

Kezdetben a város lakossága, a kisiparosok, kiskereskedők nyugtalanodtak. Nem tudták, hogy hol lesz a határ majd. Az államosított üzemekben, üzletekben az államosítás nem okozott zökkenőket, visszaesést. A munkások, dolgozók egyetértettek az államosítással, vagy nem ellenezték az államosítás tényét. Lényegében igazságosnak találták.

1. Kulturhét Gyulán. Viharsarok Népe, 1949. nov. 29.

2. Hatalmas lelkesedéssel ünnepeltek Gyulán. Viharsarok Népe, 1949. dec. 22.

Év végére már gyakorivá vált, hogy kisiparosok, kiskereskedők felkeresték a pártszervezeteket és kérték, hogy járjanak közbe államosításukért¹.

1950. január elején a városi pártvezetésben újabb változás következett be. Dr. Blenár László és Steigerwald Frigyes az államigazgatás megyei apparátusába került át. Ekkor lett a városban először a pártszervezet titkára Jámber István².

A városi pártvezetés átszervezése egybeesett, illetve betöltése volt annak a felülvizsgálatnak, melyet a városi vezetőség a pártszervezetek vezetőségeinél végzett. Decemberben befejeződtek a káderezési munkák az alapszervezetek vezetőségeinél. A káderezések során a vezetőségek mintegy harmadát leváltották.

Januárban végre sor került az új polgármester beiktatására is³. Szabó János lett a polgármester. Nem sokáig volt a városi közigazgatás élén, csupán az őszi tanácsválasztásokig. Fél évtizeden keresztül ezután egyébként is jellemző volt, hogy a vezetők alig melegedtek meg funkciójukban, máris más területre kerültek dolgozni. Gyakori cseréjük kivonta őket a választott testületek ellenőrzése alól, megakadályozta, hogy a választott testületre támaszkodjanak.

Erre az időszakra esett a megyeszékhelynek Békéscsabára való áthelyezése. Gyulán sokáig élt az a felfogás, hogy a megyeszékhely áthelyezése néhány megyei vezető békéscsabai lokálpatriotizmusa miatt történt. Mások a város erélytelen vezetésének tulajdonították a történeteket. Abban az időben a probléma ilyen - nem éppen objektív -, megközelítése tiltakozó tömegmegmozdulásra is vezetett.

1. MB. Arch. 907. Jelentés az MB Szervezési Osztályának 1950. jan. 3-án

2. MB Arch. 905. A Gyula városi MDP vb. 1950. jan. 4-i ülésének jkve. Az új városi pártvezetőség: Balázs Ferenc, Jámber István, Gáleg Teréz, Levász Lajos, Pomucz Péter, Vidó István, Góg András, Bánszki Pál.

3. BLT. XXII/1. A kvt. 1950. jan. 19-i rendkívüli ülésének jkve.

Nem egy kialakult helyzet következményének, hanem a város érdekei ellenz történő intézkedésként fogták fel a megyeszékhely áthelyezését. Az ellentéteket a reakció igyekezett szítani. Jól tudta, hogy a közigazgatási és forradalmi, munkásmozgalmi központok egybeesése tovább erősíti a munkáshatalmat. Az MDP megyei vezetése jól érzékelte a problémákat. Arra törekedett, hogy minél inkább összezsugorítsa a támadási felületeket. Többek közt ez is egyik oka volt annak, hogy Szilágyi János, a gyulai MDP városi szervezetének első titkára békéscsabai városi párttitkár lett.

A megyeszékhely áthelyezésének kérdése nem is csak akkor vetődött fel először, amikor gyakorlatilag sor került rá. A régi igazgatási-területi egységek átalakítása a felszabadulás után azonnal napirendre került. Az első lényeges rendelkezés 1945 júliusában látott napvilágot a vármegyei beosztás feudális jellegének felszámolására és a községi településhálózat demokratikus reformjának előkészítésére¹.

Az 1949-ben elfogadott Alkotmány is tartalmazta a problémát. Az igazgatási-területi határok meghatározását a Minisztertanácsra bízta. A Minisztertanács 1949 decemberében rendeletet alkotott "a megyék nevének, székhelyének és területének megállapítása" tárgyában².

A rendelet alapvető tényezőként a gazdasági adottságot és a tervgazdálkodás szempontjait a kívánalmát érvényesítette. Ennek megfelelően egyes helyeken elrendelte a megyei székhely áthelyezését is. Az áthelyezés Esztergomot, Balassagyarmatot, Szantest és Gyulát érintette.

A Minisztertanács a végrehajtást a Belügyminisztériumra bízta. A Belügyminiszter látva a kialakult nyugtalanságot, utasi-

1. Hencz Aurél: Területrendezési törekvések Magyarországon. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973. 516. lap.

2. Ugyanott. 529. lap.

tette az előljáróságokat, hogy: "...a megye nevének, székhelyének, a területének új beosztásával kapcsolatban a további teendőket úgy végezze továbbra is, mintha a beosztásban változás nem történt volna, és csak abban az esetben kell a kérdéssel foglalkozni, amikor erre tőlem utasítást kap"¹.

Első lépésként tíz megyében 1950. február elsején történt meg a megyeszékhely áthelyezése. A Békés megyei rendezés is arra az időre esett.

A szocialista építés feladatai mindinkább napirendre tűzték a tömegkapcsolatok erősítésével kapcsolatos tennivalókat. Rákosi Mátyás február 10-i beszédében többek között az éberség szükségességének hangsúlyozásával együtt szólt a tömegektől való elszakadás veszélyeiről is. Ennek a beszédnek a következményeként került sor Gyulán egy nagy tömegeket mozgató, mozgósító elméleti pártnapra².

A Megyeháza nagytermében Asztalos János az MDP Központi Vezetőségének munkatársa mintegy hétszáz résztvevőnek beszélt a pártdemokrácia fejlesztésének szükségességéről. Azt hangsúlyozta, hogy a tömegek, a munkáosztály politikai hatalma elsősorban gyakorlati kérdés. A tömegek, a munkáosztály helyett nem lehet felépíteni a szocializmust. A munkásokat, dolgozó parasztokat fel kell készíteni a hatalom gyakorlására, és a demokráciát már az alapszervezetekben meg kell tanulni. Tehát csinálni, gyakorolni kell!

Hogy mennyire nehéz, bonyolult kérdés volt ez akkor, azt jól érzékeltette az Asztalos János által elmondottak után az egyik hozzászóló. A következőket mondta: "Rákosi elvtárs az éberségről beszélt, és rámutatott a hibákra. Ebben a szépen feldiszipált teremben éppen szemben állunk az ötágu vörös csillaggal és a

1. BLT.XXI/98. Az alispán 1949. dec. 16-i körirata.

2. MB Arch. 906. MDP. Az 1950. márc. 25-i gyulai elméleti pártnap jkve

köztársassági címerrel. Ugyanakkor a telefonon a multból itt maradt a bárói címerek... ezeket minél előbb kaperják le..."¹. A résztvevők jelentős része egyetértően megtapsolta a javaslattevőt. Az előadónak a műemlékek védelméről elmondott szavai nem hangzottak tulságosan meggyőzően a tömeg számára...

A küzdelem azonban megindult a tömegek felkészítéséért, a demokratikus iskolázásért. 1950 tavaszán a gyakorlatban is kezdeményezte a párt a demokrácia formáinak erősítését, kialakítását az alapszervezeti munkában. A pártalapszervezeti vezetőségek újjáválasztásánál kötelezővé tette a titkos szavazást. A tagság és az alapszervezetek vezetősége részéről azonban gyakori volt az ellenállás a módszerrel szemben.

A Harisnyagyárban ekkortájt fordult elő, hogy tíz órabeérés munkás a dolgozat könnyebbik végükkel fogta meg. A hulladékok újraerszósása helyett a már leadott fonalat visszacsempészték megukhoz. A hulladékot elrejtették. Hetet elbocsájtottak a család miatt, hármat hat hétre kitiltottak az üzemből. Nem is a tény az érdekes, hanem az, ahogy a sajtó az ekeket feltárta: "Az ek az, hogy a pártszervezet helyett mindent az ÜB és a vállalatvezető intéz. Az újságolvasásból álló szemináriumokon csak husz százaléka vesz részt a dolgozóknak. Nem gondoskodnak a három hónapra tanfolyamon lévő párttitkár helyettesítéséről..."².

Az éberség címén egyik-másik bíráló eljutott a rágalmazásig is. A már említett elméleti pártnapon az egyik felszólaló úgy ítélte meg a városi pártbizottságot, hogy "...volt idő, amikor a városi bizottság elpolgáriusodott, sokszor a tőkés befolyása alá került. Ez durva hiba volt..."³.

1. M. B. Arch. Az 1950. márc. 25-i gyulai elméleti pártnap jkve.

2. Az "idegen testek" eltávolítása után a gyulai Columbiában. Vihserekek Népe, 1950. jan. 20.

3. Az 1950. márc. 25-i gyulai elméleti pártnap jkve.

Az osztályharc legkézzelfoghatóbb feladatai Gyulán is a falusai osztályharc problémái voltak. A város határában jónéhány kulákgazdaság, több száz középparaszt birtok volt. Közel háromezer hold föld volt a kulákok tulajdonában¹.

A kisparaszti gazdaságokra kedvezően hatottak a kormány intézkedései. Gazdasági helyzetük javult, a konjunktúra körülményei között emelkedett életszínvonaluk. A mezőgazdaságban mintegy száz, százhusz idénymunkás és körülbelül ugyanannyi állandó munkás dolgozott. Nem véletlen, hogy a termelészövetkezeti csoportok alakításában nem a kispaszterek, hanem elsősorban a mezőgazdasági munkások voltak a kezdeményezők.

A kulákokat a termelészövetkezetek keretein kívülre kényszerítette az osztályharc dinamizmusa, gazdaságilag erősen korlátozta őket. Az egyik 144 holdas kuláknak a földjéből például 95 holdat kényszerkölcsönbérletbe vettek. Ujabb 38 hold földje tagosítás alá esett. 1949-ben 61 000 forint adója volt, s abból 102 mázsa búza-földadó. Ehhez járult 45 000 forint adóhátralék². Ilyen körülmények között a kulákok tömegesen ajánlották fel a földet az államnak³.

A kulákgazdaságok korábban állandó vagy idénymunkásai - akik nem jutottak el, vagy valamilyen okból nem akartak eljutni a tetszkig -, szintén elesetek a kulákgazdaságokból származó kereseti lehetőségektől. Sajnálkoztak a kulákok sorsán, megnehezítve ezzel a szükségszerűen jelentkező feladatok megoldását.

1. MB Arch. MDP. 906. A Gyula városi MDP vb. munkaterve. 1950. aug. 29. Leírja az akkeri birtokviszonyokat:

0 - 5 kat. holdig	1919 gazdaság	4 632 kat. hold
5 - 10 -"-	784 -"-	5 502 -"-
10 - 20 -"-	666 -"-	5 955 -"-
20 - 25 -"-	67 -"-	1 493 -"-
25 -	85 -"-	2 877 -"-
Összesen:	3 520 -"-	20 462 -"-

2. MB Arch. MDP. 906. Levél az MB-nek 1950. márc. 13-án.
3. Ugyanott. Jelentés az MB Szervezési Osztályának a parasztság hangulatáról 1950. ápr. 17-én.

A kis és középparasztok megtartása sajátos volt a kulákok korlátozása és kiszorítása során. Ők nem sejtálkoztak. Jórészt megértették, hogy a kulákgazdaságoknak nem lehet helye a szocialista viszonyok között. De sajátos helyzetüket nem vagy alig tudták érzékelni. Inkább féltek, tartózkodtak, hogy esetleg rájuk is sor kerül¹.

Nagyrészt szovjet példák alapján a szocialista építés első éveiben nálunk is lendületesen bontakozott a munkaverseny mozgalom. Az, hogy a bérből és fizetésből élők nagy száma lelkesen csatlakozott a mozgalomhoz, szinte magától érthető volt. A tömegek egyetértettek a munkaverseny céljaival. A legtöbb esetben sikerült biztosítani a verseny megfelelő erkölcsi és anyagi ösztönzését.

Különösen hasznos volt a versenymozgalom eredményes szervezésében a verseny nagy nyilvánossága. A megyei sajtó, különféle faliújságok, a város központi terén elhelyezett Ludas Matyi tábla hasznos, hatékony segítői voltak a versenymozgalom szervezésének.

A Viharsarek Népe is hírül adta, hogy a gyulai Columbiában a Március 8 nőbrigád: Tóth Julia, Csomós Józsefné, Pántye Imréné, Csete Mihályné és Restye Szidónia a szovjet nők példáját követik, öntudatosan vesznek részt a termelésben.

A versenymozgalomnak nagy lendületet adott a városban a felzabradulási ünnepségek előkészítése². Az első felzabradult

1. MB Arch.MDP.906. Jelentés az MB Szervezési Osztályának a partsztság hangulatáról 1950. ápr. 17-én.
2. MB Arch.MDP.907. Kimutatás a munkaverseny állásáról 1950. ápr. 18-án:

üzem-intézmény	dolgozók száma	versenyzők	brigádok
Columbia	566	469	17
Husüzem	148	24	11
Tejpergár	102	24	7
Tégla-gyár	73	14	6
Kórház	310	140	13
Közigazgatás	240	117	17
Bőrszövetkezet	61	61	-
Vízgazdálkodás	155	83	9

magyar város nemesek lelkes ünnepséggel, de a munkában bizonyított helytállással is ünnepelt. A Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusának előkészületei is serkentették a versenymozgalmat. Jeleselemek voltak még: Május 1 és November 7 a munkaverseny akcióiban.

A május 20-án megtartott városi pártértekezlet a szocialista építés gazdag eredményeiről adhatott számot. Külön büszkeséggel sorolták fel az eredmények között, hogy egy év alatt a városból százötven dolgozó került magasabb beosztásba, országos és megyei funkciók ellátására¹.

Bár a városi pártvezetés legutóbbi átalakítása óta alig több mint négy hónap telt el, ismét lényeges változások történtek a vezetőség összetételében². Jámber Istvánt pártiskolára küldték. Távollátásban Gáleg Teréz helyettesítette. Jámber István a pártiskola elvégzése után a megyei pártbizottság apparátusába került. Szabó Sándor lett a gyulai pártbizottság titkára.

A feladatokat egyértelműen meghatározta a pártértekezlet: következetesen végre kell hajtani az MDP programját. Sikerre kellett vinni az ötéves terv első évének feladatait, erősíteni kellett a szocialista mezőgazdaság alapjait. Tovább kellett folytatni a harcot a népi demokrácia ellenségei ellen, és fel kellett készülni a közigazgatási reform végrehajtására.

A nagy jelentőségű politikai feladatok sorából is kiemelkedett az erettség gonda.

Pedig a többi feladat sem volt jelentéktelen. Májusban fejeződött be az atomenergia háberus felhasználása ellen tiltakozó nagy aláírásgyűjtési kampány. A városban több mint 18 000 aláí-

1. MB Arch. MDP. 905. A városi pártértekezlet - 1950. máj. 20. - jkve.

2. MB Arch. MDP. 905. Az 1950. máj. 25-i városi pártválasztmányi ülés jkve. A vb. tagjai lettek: Gáleg Teréz, Szilágyi Róza, Pápai János, Vidó István, Bánszki Pál.

rást gyűjtötték a béke lelkes aktivistái¹. Az ipari üzemekben alapbéremeléssel egybekötött normarendezés volt². Bár a normarendezésnek nem volt kedvezőtlen a fogadtatása, a különböző rémhírek csak lábrakaptak, és meg kellett küzdeni velük.

Jelentős politikai esemény volt a magyar ifjúság egységes szervezetének, a Dolgozó Ifjúság Szövetségének létrejötte. A DISZ alakuló kongresszusán a városi ifjúságot Rózsa István MINSZ megyei titkár és Rózsavölgyi Mária képviselte³. Még abban az évben tizennégy DISZ szervezet alakult vagy választotta újjá vezetőségét.

Júniusban az adventisták Gyulán tartott országos konferenciája felvetette a problémát: milyen eszközökkel lehet harcolni a vallásos világnézet ellen, a marxista-leninista eszmék terjesztéséért⁴. A tavasszal alkalmazott módszert, nevezetesen azt, hogy a katolikusok nagy körmenetében Sztálinyec traktórral dübörögni tizmétreként megállva, kiadós kritika érte. Keleti Ferenc megyei titkár még a júniusi megyei pártértekezleten is erősen bírálta.

Gond volt, elég sok vitára adott alkalmat az adventista rendezvény, bár az adventista prédikátorok nem élezték a helyzetet. Többiben nyilvánították együttműködési készségüket. Imáikban kérték, hogy "...áldja meg az isten a város vezetőit, meg az ország vezetőit⁵".

Az 1950. évi aratás jól sikerült. Jó közepes termés volt kenyérgabonából. A termelőszövetkezeti csoportok 14 mázsás holdenkénti búzatermést értek el. Július 3-án már ünnepélyesen szállították az első szekér gabonát a begyűjtő helyre. A gabona begyűjtésében egyébként is jeleskedett a város mezőgazdasága. Az ezonos kategóriájú városok versenyében országosan a második helyezést érte el.

-
1. Befejeződött a békealáírások gyűjtése... Viharszerk Népe, 1950. május 9.
 2. MB Arch. MDP. 907. Jelentés az MB-nek 1950. aug. 1-én.
 3. A DISZ kongresszus küldöttjei. Viharszerk Népe, 1950. jun. 10.
 4. MB Arch. MDP. 908. Jelentés az adventista kongresszusról 1950. jun. 21-én.
 5. Ugyanott.

Az Alkotmány szellemében - a tanácsválasztások előkészítésére -, augusztus 15-én Gyulán is megalkult a városi tanács. A Magyar Függetlenségi Népfront javaslatára 91 rendes és 46 póttagból álló tanács szerveződött¹. A tanács végrehajtó bizottságot választott, melynek elnöke Bereczki Lajos lett².

Az Alkotmány ünnepén, augusztus 20-án a munkás-paraszt szövetség jegyében a DÉFOSz nagygyűlést szervezett.

A nagygyűlés központi témája a szövetkezeti gazdálkodás volt, mint a parasztság jövőbe vezető útja. A népkerti pavilon zsúfolásig megtelt. A város parasztsága érdeklődéssel várta, mit mondanak a Szovjetunióból nemrég hazatért parasztküldöttség tagjai. Nádházi András országgyűlési képviselő, a Petőfi tiszcs elnöke, a Kisgazdapárt egyik helyi vezetője összegezte tapasztalatait³.

Egyértelműen hitet tett a szövetkezeti gazdálkodás ügye mellett. Beszéde, az ismertetett tények és az, hogy a Szovjetunióból hazatérve maga is a közös utat választotta, nagy hatást keltenek. Néhány tekintélyes gazda, többek között Végvári József husz holdas középparaszt is belépett a szövetkezetbe.⁴

Az MDP városi bizottsága igyekezett kihasználni a kedvező fordulatot. Alapos elemzés alá vette a helyzetet. Az augusztus 22-i városi összvezetőségi értekezleten Szabó Sándor városi titkár már megállapította: "Az alkotmány ünnepén több száz dolgozó paraszt foglalt állást pártunk politikája mellett, mert meg-

1. BLT XXII/1. A kvt. 1950. júl. 24-i rendkívüli ülésének jkve.

2. Ugyanott. A vb. tagjai: Bereczki Lajos, Gazdag János, Kiszely Jánosné, Jámber István, László Mátyás, Sólyom Géza, Duhovna Jánosné, Volent Zoltán, Hajtogató Ferenc, Pápai János, Mészár József, Német Ferenc.

3. A Viharsarok Népe 1950. aug. 22-i száma az Alkotmány napjáról.

4. Végvári József határozott... Ugyanott.

győződtek arról, hogy egyedüli helyes út a parasztság számára a szövetkezés útja. De komoly hibát követnének el, ha azt hianának, hogy dolgozó parasztságunk minden segítség nélkül jön rá, hogy neki a szövetkezeti utat kell választania!"¹

A hozzászólásokban hangot kaptak ezek a problémák, gondok is, melyek a termelőszövetkezeti csoportokban jelentkeztek. A parasztság álláspontja várakozó volt, még nem látott tisztán. A tisztes belső szervezeti problémái is riasztottak. A tagok egyrésze semmiféle tartalékkal nem rendelkezett, a csoportok által nyújtott jövedelem nem volt rendszeres. Nem csak az Egyenlőség tisztesben fordult elő, hogy a tagok egyrésze egyéniektől kért munkát a leg-szeresebb deledidőben, mert a napi kenyérrevaló hiányzott. Várták ezt is, hogy a vezetők, elsősorban a tömegszervezetek vezetői be-lépjenek a csoportokba.

A termelőszövetkezeti csoportok azonban, ha mérsékelten is, de fejlődtek. A Szovjetunióban járt egyénileg dolgozó parasztek - Gyuláról Nádházi András -, közös felhívást intéztek a parasztság-hoz: "Kövessétek a mi példánkat, lépjétek be a termelőszövet-kezetbe!" Nádházi András különösen lelkes propagandistája lett az ügynek. Közvetlen szervező munkájának eredménye lett a Petőfi tisztes².

A mezőgazdaság szocialista átszervezésében azonban mégsem sikerült döntő fordulatot elérni. Ennek egyik lényeges oka az volt, hogy a szövetkezetek tagsága elzárkózott a kívülállóktól, a szövetkezetek befelé fordultak. Nem volt könnyű a belső helyze-tük. A gondosan kielekített városi őszi mezőgazdasági munkaterv ellenére a munkák nem haladtak kellő ütemben, az őszi munkákkal

1. MB Arch. MDP. 905. Gyula városi összvezetőségi értekezlet jkv.
2. A Szovjetunióban járt egyénileg dolgozó parasztek felhívása. Viharserek Népe, 1950. aug. 25.

elmaradtak. A lemaradás a következő évi termést is veszélyeztet-
te.¹

A városi közellátás akadózott. Egyes élelmiszer boltoknál
gyakori volt a sorbanállás. Különösen a kenyér és lisztellátásban
voltak zavarok. A begyűjtési tervek teljesítése érdekében begyűj-
tő bizottságot kellett létrehozni, és fel kellett hívni a rendőr-
ség figyelmét arra is, hogy felélénkült a főváros felé irányuló
láncolás, feketézés.²

Az ősz elején a begyűjtés meggyorsítása érdekében megkez-
dtek az elszámoltatások. Október közepéig 180 kulák helyszíni
elszámoltatására került sor. Egyesek több-kevesebb takarmányt és
egyéb terményt, áruféléséget rejtgettek. Ellenük rendőrségi eljá-
rás indult.³

Arra az időszakra esett az első Békekölesön jegyzése is.
A városban mérsékelt sikere volt a jegyeztetésnek, az előirányza-
tot csak 79 százalékra sikerült teljesíteni. "A parasztság egy-
része anyagi körülményeire hivatkozva visszautasító magatartást
tanúsított".⁴

A termelőszövetkezeti mozgalom bontakozására tulajdonképpen
kettős tendencia hatott. Egy pozitív, mely elősegítette a kibonta-
kozást, a parasztságot közelítette a termelőszövetkezetekhez. És
egy másik tendencia, mely nem eléggé vetett számot a parasztság
adott helyzetével, gondolkodásmódjával, igényeivel, lehetőségeivel.
A nagyjelentőségű társadalmi problémák megoldása során - mint a
begyűjtés, békekölesön, az osztályharc gazdasági, ideológiai
feladatai -, jelentkezett a türelmetlenség, a tömegektől való tá-
voledás.

Az ellentétes tendenciák együttes hatása ellenére a Magyar
Dolgozók Pártja programjának gyakorlati megvalósítása jól haladt.

1. MB Arch. A vezetés iratsi. Öe. 6. Az MB 1950. szept. 19-i ülése.

2. BLT XXIII/413. A vb. 1950. szept. 29-i ülésének jkve.

3. BLT XXIII/413. 1950. okt. 17-i jelentés a kulákelszámoltatásról.

4. MB Arch. MDP. 906. Az 1950. okt. 8-i városi aktívülés jkve.

Alig két év telt el, és a város ipari munkássága már nem csak céljaiban, hanem lehetőségeit, feltételeit tekintve is szocialistává lett ¹.

Az ötéves terv első évében lendületesen haladt a városfejlesztési feladatok megvalósítása is. A kőműlykertben szeptemberben megnyílt az iparostanuló iskola. Kialakult a román bázisiskola. Türkössy Antal igazgatása alatt megnyílt a városi zeneiskola is. Egykilométeres hosszúságban aszfaltos ut épült, s több kilométer járda. Új kutat is fúrtatt a város. Felépült a Dehidró új üzeme-része.

Ilyen körülmények között került sor az Alkotmány által feladatként megjelölt nagy közigazgatási reform megvalósítására: a választások előkészítésére és a tanácsrendszer megteremtésére, a tanácsok megválasztására.

Már szeptember 20-án megalkult a városi választási elnökség. ² Az október 22-i választások előtt egy héttel Zsidi Gyula a párt Békés megyei titkára beszélt a választási nagygyűlésen ³. Hangsúlyozta a választások lényegét, a politika legfontosabb feladatát: a proletárdiktatúra érvényesítését a társadalmi élet minden szintjén és szférájában. A dolgozó nép előtt álló feladatok közül legfontosabbnak a szocializmus győzelméért folytatott küzdelmet je-lölte meg, s ezen belül a termelészövetkezetek megteremtését, megszilárdítását.

A Függetlenségi Népfront zászlaja alatt megtárgyaltuk választásokon a gyulaiek megyei, járási és városi tanácstagokat választottak. A Népfront elsőpró győzelmet aratott. ⁴

-
1. Fejlődött a szocialista munkaverseny. 17 élmunkás, 3 sztahanovista dolgozott az üzemben. 5 komplex és 84 egyéb brigád versenyzett. MB arch. MDP 905/5. A városi MDP vb. munkaterve.
 2. BLT XXIII/413/1. Jelentés a tanácsválasztás előkészítéséről
 3. Zsidi Gyula beszéde. Viharsárok Népe, 1950. okt. 17.
 4. A 15 790 választóból 15 189 szavazó közül 15 091 szavazott a Népfront jelöltjeire. MB Arch. MDP. 907. Választási eredmények, 1950. okt. 23.

Október 30-án ült össze a tanács alakuló ülésre. Akkor került sor a városban a választási eredmények kihirdetésére, és a tizenegy tagú végrehajtó bizottság megválasztására. Délutáni ülésen a végrehajtó bizottság megválasztotta tisztségviselőit is.¹

A tanács munkáját nehéz esztendő végén kezdte meg. Több ekből is nehéz esztendő volt 1950. A fordulat évében feltárt feladatok, a szocialista építés alapvető tennivalói az ötéves terv első évében kivétel nélkül napirendre kerültek. A szocialista építés konkrét feladatainak objektív és szubjektív feltételei azonban - bár léteztek, hatottak -, de nem voltak eléggé szilárdak.

Kialakultak a szocialista ipar bázisai, de még jelentős volt a magánkisipar a városban. Szerveződött a szocialista kereskedelem, de még a magánkereskedelem volt az uralkodó. A termelőszövetkezeti csoportok szervezésére az első, nagyon fontos lépések megtörténtek, de a szövetkezeti gazdaságok még csak elenyésző részét alkották a város mezőgazdaságának.

A tanácsválasztások lerakták a szocialista közigazgatás alapjait. Azonban rengeteg volt még a tennivaló annak érdekében, hogy a tanácstagok, a tanács eredményesen oldják meg feladataikat.

A tanács közigazgatási tapasztalatokkal alig rendelkező tagjai, vezetői vállára súlyosan nehezédtek a feladatok. Vállalni kellett igen sok esetben a gazdasági szervezetek feladatainak megoldását is. Működése első évében a tanács feladatai között napról-napra miadig ott szerepelt a begyűjtés és az adóztatás, s ezzel együtt a mezőgazdasági munkák szervezésének feladata. Olyan körülmények között, amikor a gazdajelstromok még eléggé meg-

1. A végrehajtó bizottság elnöke Bereczki Lajos, elnökhelyettes Gazdag János, titkára Kiszely Jánosné lett. A vb. tagjai voltak még: Duheva Jánosné, Sólyom Géza, Pápai János, Rózsavölgyi Mária, László Mátyás, Németh Ferenc, Mészár József és Szabó Sándor.

bizhatatlanok voltak, és a termelőszövetkezetek is közvetlen támogatásra szorultak.

A tanács munkáját a helyi pártvezetés közvetlenül, direkt módon irányította. A párt és állami vezetés funkciói egybeolvadtak. Gyakori volt az az eset, amikor a tanács végrehajtó bizottsága munkájáról a tanácsülésen a pártbizottság titkára számolt be¹.

Kedvezőtlenül befolyásolta a tanácsai munkát, hogy a városi tanács a járási tanács közvetlen alárendeltségében működött. A járási tanács vezetőinek éppen elég gondja volt a községek munkájának szervezésével, irányításával. Kevesebb figyelmet tudtak fordítani a városi munkára, mint amennyit az igényelt volna. Gyakran viszont indokolatlanul megsértették a városi tanács önállóságát, s lényeges városi kérdésekben intézkedtek a városi tanács vezetőinek tájékoztatása, esetenként egyetértése nélkül.

Sok gondot okoztak a kádermunka gyengeségei, a káderek felkészületlensége. A kádermunka nem volt eléggé következetes, megalapozott. Alig két hónap telt el a tanácsválasztás óta, de a tanács végrehajtó bizottságát máris ki kellett egészíteni. Az egyik végrehajtó bizottsági tag férjhez ment, és nem járt el a végrehajtó bizottság üléseire. Helyette Bardóczi Tiber DISz titkárt hívta be a végrehajtó bizottság tagjai közé².

Nem volt tisztázott, eléggé következetes a demokratikus pártok szerepe sem a helyi politikában. A pártokkal nem tisztázták szerepüket, esetleges feladataikat. A parasztpártiak az egyes feladatok kapcsán együtt működtek a kommunistákkal, a párt aktivistái lettek, távoledtek a Parasztpárttól. A Kisgazda Pártban viszont sokáig maradt egy belső mag, mely ha nem is támadott, de szemben állt az MDP politikájával. Még 1950 végén is mintegy hetven-nyolcvan parasztember járt be a Kisgazda Párt helyiségébe, közöttük

1. BLT XXII/412. Az 1950. dec. 14-i tanácsülés jkve.

2. Ugyanott.

többségében a kulákok. Lassan ők is elmaradoztak, de szervesen még a Parasztpárt sem bomlott el, a Kisgazda Párt különösen nem, még évek után is jól körvonalazhatók voltak keretei.¹

A gondok, ellentmondások ellenére az öt éves terv első éve jelentős eredményeket hozott. A viszonylag nehéz közellátási helyzetben emelkedett a lakosság életszínvonala. 1949-hez viszonyítva 1,7 százalékkal nőtt a parasztság egy főre jutó reáljövedelme²; a munkások és alkalmazottak reálbére 1,3 százalékkal, ezen belül a gyári munkások reálbére 7,4 százalékkal emelkedett.

A mezőgazdasági termelés növekedése kedvezően befolyásolta a közellátást. Bár a mezőgazdasági termelés irányítása nem mindenben volt szerencsés - többek között a rendkívül munkaigényes, éghajlati viszonyainkat nem bíró gyepet meghonosítására irányuló törekvés -, a mezőgazdasági termelés mégis 6 százalékkal meghaladta az 1949. évi termelési eredményeket.

1. MB Arch. MDP. 906. Az 1950. dec. 16-i aktíválás jkve.
2. KSH Statisztikai évkönyv. 1958.

AZ ÖTÉVES TERV ELSŐ ÉVEI

Az első tervév eredményei után az életszínvonal érzékelhető *emelkedése* elégedettséget váltott ki. A mezőgazdasági termelés előző évi fejlődése is optimális volt.

Az ipari termelés azonban a városban messze elmaradt az első évre tervezett szinttől. Tervét nem teljesítette a Harisnyagyár és a Tejporgyár sem¹. A munkát részben anyagihiány, másrészt az igen laza munkafegyelem akadályozta. A Harisnyagyár budapesti központja gyulai üzemének nem nyújtott elegendő segítséget. Az üzem belső szervezete, az irányítás belső mechanizmusa is kiszámíthatatlan volt még.

A kisipari szövetkezeteket gyermekbetegségeik gátolták az eredményesebb munkában. A kisiparosok szövetkezte és a bőripari munkások termelőszövetkezetének egyesüléséből keletkezett Cipész KTSz alig kapott anyagot tagsága foglalkoztatására. Decemberben a szükséges talpbőr mennyiségének hetedrészével sem rendelkeztek. Gépeik nagyon elavultak voltak. Motoros varrógéppel még nem rendelkeztek.²

-
1. MB Arch.MDP.A vezetés iratai.Öe.9.Jelentés az 1951-es terv beindításáról és a kongresszusi munkaverseny állásáról 1951. jan.22-én.
 2. BLT XXII/413.Jelentés az ipari szövetkezetek működéséről.1951. jan.6.

A Magyar Dolgozók Pártja II.kongresszusának előkészítési időszakában a helyi párt és tanácsai szervek figyelme mindinkább a termelési feladatokra koncentrált. Egyrészt megvizsgálták a termelés feltételeit, segítséget nyújtottak a tervismertető értekezletek szervezéséhez¹, és széleskörű akciókat szerveztek a kongresszusi munkaverseny kibontakoztatásához.

1951.február 28-án, a megyei küldöttértekezleten, vagy ahogy akkor mondták, a megyei küldöttválasztó konferencián² Illich Jánosné gyulai küldött a Harisnyagyárból már arról számolhatott be, hogy a Harisnyagyárban 450 dolgozó kötött hosszulejáratu versenyszerződést. Ötszázhatvan egyeni felajánlást tettek. A felajánlások alapján várható volt, hogy az üzemi hulladék mintegy 20 százalékkal csökkenjen. A Husüzem üzemi bizottsága kiérdemelte a Viharsarok Népe elismerését a verseny jó szervezéséért³. A csoportozó üzemen rész "Százötvenes brigád"-ja a terv százötven százalékos teljesítését vállalta. A Harisnyagyár DISZ tagjait kiváló anyatekerékossági brigádjuk megszervezéséért dicsőítette a megyei sajtó⁴.

Az előző évben jelentős mennyiségű termény begyűjtése elmaradt. A kongresszusi előkészületek során az egyik legfontosabb feladatként a terménybegyűjtési előírások teljesítése jelentkezett. Igen nehezen lehetett a feladat megoldásában előbbre lépni⁵. Tizenhét helyszínelő bizottság dolgozott. Ezek a helyszínen elszámoltatták a parasztokat. A helyszínelő bizottságok gyakran lepleztek le árurejtegetőket, áruhalmozókat⁶.

A kongresszusi előkészületek újabb lökést adtak a termelőszövetkezeti csoportok szervezésének. A február 8-án megtartott tanácsülés határozatot hozott, hogy a Magyar Dolgozók Pártja II.

-
1. MB Arch.MDP.A vezetés iratsai.Öe.9.Jelentés az 1951-es terv beindulásáról és a kongresszusi munkaverseny állásáról
 2. Ugyanott.Az 1951.jan.28-i küldöttválasztó konferencia jkve.
 3. A gyulai Husipari Vállalt üzemi bizottsága jól szervezi a versenyt.Viharsarok Népe,1951.febr.9.
 4. Viharsarok Nepe,1951.jan.16.
 5. BLT XXIII/412.A Tanács 1951.febr.8-i rendes ülésének jkve.
 6. Az egyik ilyen helyszínelés során 20 m.sagint,32²vásznat,800 doboz gyufát,17 m.fehérvásznat,1140 doboz Kossuth és Terv cigarettát,75 kg.cukrot és egyéb árucikkeket találtak.Ugyanott.

kongresszusának tiszteletére legalább két termelőszövetkezeti csoportot kell létrehozni az akkor már meglévő három III.típusú és egy I.típusú csoportok mellett.

A feladatok jelentős részét azonban - a nagy erőfeszítések ellenére -,nem lehetett teljesíteni.A II.kongresszus határozatait utáni a politikai koncepció feszültségeket eredményezett a város vezetésében.Különösen a mezőgazdasági termelés feladatai fekeztek a feszültséget.A megyei tervek városi bontása nem mindig esett egybe a városi lehetőségekkel.

Ebben az időben a tanács határozatainak jelentős része a tanácstagok példamutatását szorgalmazta a begyűjtésben és minden területen.Többek között a 6/1951.számú tanácsi határozat a következőképpen fogalmazta meg a tanácstagok feladatait: "A tanács dolgozó paraszt tagjai kötelezik magukat az élenjárásra,hogy Gyula város tanácsa megfeleljen a fellelt ötéves terv mezőgazdasági követelményeinek."¹

Ezek a követelmények részben körvonalazatlanok,gyersen változók,részben megalapozatlanok voltak.Végrehajtásuk szervezésében a türelmetlenség érvényesült.A nagy feladatok súlya alatt Gazdag János elnökhelyettes és tanácsi végrehajtó bizottsági tag lemondott funkciójáról azzal az indokkal,hogy nem érez magában elegendő erőt a feladatok megoldására².A tanácsülés elfogadta lemondását, és a megüresedett tisztségre Csomós Józsefné munkásságát választotta meg.

Bármennyire halmozódtak is az alapvető gazdasági,politikai feladatok,az ötéves terv első éveiben kedvezően változtak a város lakóinak életkörülményei.Igen lényeges eleme volt ennek a dolgozó tömegeket átfogó közművelődés feltételeinek kialakulása.A helyi tevékenység tervezése ugyan még bizonytalan volt,akadályozta az

1. BLT XXIII/412.A tanács 1951.ápr.14-i ülésének jkve.

2. Ugyanott.

önállótlanság - a megyei és járási szervektől való nagyon is közvetlen függés -, de az előrelépés szándéka, a nélkülözhetetlen erőfeszítések nem maradtak el.

A tanács végrehajtó bizottsága egyik januári ülésén a végrehajtó bizottság elnöke sorra szedte azokat a közművelődési feladatokat, melyek leginkább sürgettek a városban. A feladatok megjelölésekor következetesen érvényesítette a kulturális forradalom követelményeit. Kifogásolta, hogy a munkás és paraszt gyerekek nem kapnak olyan segítséget az iskolától, hogy a jobb körülmények között élőkkel felvehessék - egyenlő feltételekkel -, a versenyt. Példázta ezzel, hogy a zeneiskolából is elsőserben munkás és parasztgyerekek merzsolódtak le¹.

Felvetette a végrehajtó bizottság elnöke azt is, hogy a városban - az akkor még működő -, nyári színház mellett téli színházra is szükség lenne. Égető volt a Petőfi mozi mellett egy másik filmszínház igénye, a múzeum korszerű elhelyezése, a megfelelő kulturális otthon hiánya és a könyvtár korszerűsítése, fejlesztése.

Mind ezzel kapcsolatban javaslatokat, elképzeléseket is megfogalmazott, bár az akkori elképzelésekhez viszonyítva a feladatok egészen másként oldódtak meg. Egyik ilyen javaslat a múzeum elhelyezésére - miután a korábbi tervek, melyek szerint a régi városháza emellete lett volna múzeummá, alavultak -, a Ludwig féle vendéglő átalakítását szorgalmazta.

Jeles együttese volt a városnak akkor is már a "Béke" ének- és zeneegyüttes. Első nagy hangversenyéről a volt ipartestületben február elején adott hírt a Viharsarek Népe². A száztagú ének- és zenekar a város régi, a múlt századba nyúló ének- és zenekultúrájának ápolását tűzte ki célul. Rendszeresen fellépett a város társadalmi, politikai ünnepein. Kisebb brigádjai gyakran felkeresték a termelésben élenjáró dolgozókat, nyáron az arató és

1. BLT XXIII/413. Jelentés Gyula város kulturális életéről 1951. febr. 11-én

2. Viharsarek Népe, 1951. febr. 11.

cséplő brigádokat¹.

A város jól kiépített közoktatási rendszere az iskolák államosítása után tovább fejlődött. A dolgozók iskoláinak első eredményei mellett a felnőttek, vezetők képzésében uttörő feladatot vállalt magára a szakérettségis tanfolyam². Országos jelentőségű volt akkor a kastélyban működő építőipari iskola³.

A városi pártszerveknek bőségesen volt teennivalójuk a tömegszervezeti munka irányítása terén. A DISZ megalakulása után az egységes ifjúsági szervezet kevés segítséget kapott munkájához. Messzemenően nem rendelkezett olyan lehetőségekkel, mint a demokratikus pártok ifjúsági szervezetei a felszabadulás után, vagy a rétegszervezetek a DISZ megalakulása előtt. Területi munkája szinte teljesen megbénult. A városi DISZ titkár a járási pártbizottság aktívja volt. A járás területét járta, és városi feladatokat nem tudta megfelelően ellátni. 1952 nyarán hónapokig nem volt a DISZ-nek városi titkára⁴.

Az ifjúság nevelésének gondja, a gyakran felvetődő problémák ráterelték a figyelmet a DISZ munkájára. Kiderült, hogy igen erős volt a klerikális hatás a fiatalemberek között, nem folyt megfelelő, színvonalas ateista propaganda. Néhány DISZ titkár, többek között a legnagyobb szervezet, a Harisnyagyár szervezetének titkára is erősen vallásos volt. A pártban megfogalmazódtak az ifjúság nevelésével kapcsolatos alapproblémák, s kialakult a helyes álláspont: Ha mi nem neveljük az ifjúságot, az ellenség fogja nevelni!

A különböző színvonalú kulturális rendezvények közül 1951-ben két képzőművészeti esemény emelkedett ki. Július 8-án megnyitották a haladó magyar festőművészet kiállítását. A tárlaton negyvenkét eredeti mű szerepelt: Barabás Miklós, Benczur Gyula, Fényes Adolf, Koszta József, Mednyánszky László, Molnár József, Munkácsy Mihály, Nagy István, Székely Bertalan, Szinyei Merse Pál, Peál László

1. Viharszerok Népe, 1951. júl. 21.

2. Szakérettségis tanfolyam. Viharszerok Népe, 1951. ápr. 26.

3. A gyulai építőipari iskola tanulói. Ugyanott.

ló, Than Mór alkotásai¹. Szeptember 16-án pedig Kohán György festőművész gyűjteményes kiállításának adott helyet az Erkel Ferenc muzeum².

A felszabadulás után azonnal - a későbbiek során is állandóan -, nagy gonddal szervezte a város vezetése a sporttevékenységet. A tömegsportot előbb a nemzeti bizottság javaslatára képviselőtestületi tagokból és tekintélyes sportvezetőkől álló sportbizottság irányította. 1951 első negyedében a járási tanács mellett megalakult a városi sporttevékenységet is irányító Testnevelési és Sportbizottság. A TSB vezetői elsősorban városi sportbarátok, szakemberek voltak. Elnöke két évtizeden át Hargitsai József volt³. A TSB irányítása alatt hét sportszövetség - atletika, röplabda, labdarugó, MHK, teke, sakk és tenisz -, működött.

A gyulai szakszervezeti sportegyesületek szakmai vonalra tértek át szakosztályonként. A labdarugó szakosztályt Gyulai Építők SE néven az Utifentartó Vállalat működtette. A csapat az NB II-ben játszott akkor, közepes teljesítménnyel, de igen jó szellemben. A sportsikerek mellett is szívesen résztvettek a csapat tagjai a legkülönbözőbb társadalmi akciókban. A labdarugó csapat tagjai a tavaszi hulladékgyűjtésben, a hulladékgyűjtő héten ötven mázsa ócskavasat és jelentős mennyiségű rézhulladékot gyűjtöttek.⁴

Az atletika és kézilabda szakosztályok a Harisnyagyár Vörös Meteor Sportkörében, az Ökölvívók és tekézők a Huszárok és a Tejporgyár Kinizsi Sportkörében működtek. Abban az időben nagy népszerűségnek örvendett a városban a röplabda sport. A Rendőrkapitányság által működtetett Dózsa Sportkör lett a sportág bázisa.

Alig fél évtizeddel a második világháború után a békés alko-

1. Viharsarok Népe, 1951. július. 5.

2. Ugyanott. 1951. szeptember 16.

3. Gyula Sportélete. Viharsarok Népe, 1951. márc. 10.

4. Ki gyűjt többet? Viharsarok Népe, 1951. máj. 25.

tó munka egyre nehezebbé vált. A koreai háború reményes és szomszédos Jugoszláviával megromlott viszony aggodalommal és félelemmel töltötte el a tömegeket.

A szocialista építés feladata gyakorlatilag egyet jelentett a béke megőrzésével, a békéért folyó küzdelemmel. A fejlődő, erősödő békemozgalmak egyszerre lehetett fontos fegyver a nemzetközi osztályharcban, és a közéleti aktivitásra, a szocialista demokratizmusra nevelés eszköze, a társadalmi felelősség elmélyítésének ferrása.

A soronlévő feladatokat az áprilisi megyei pártbizottsági ülés a békeharc aktuális feladataival kezdte. Az országban mindenütt így a megyében is megkezdődött a békealáírások gyűjtése - a felszabadulás ünnepétől május elejéig.¹

1951. május elseje Gyulán a béke melletti tüntetés volt.² A sportpályáról elindulva mintegy tizenötezer ember vonult végig a városban. A menet szimbóluma az összeölelkező Titó és Truman hatalmas tablója volt, jól jelezve a nemzetközi feszültség lényegét, és a Jugoszláviával kialakított viszonyt. A tömeg nagyjelét a Felszabadulás kertjében tartotta meg. Ott Malát Józsefné - az MDP városi titkára - mondott rövid beszédet a béke megőrzéséért, a mezőgazdaság szocialista átszervezéséért, az ipari termelés fejlesztéséért végződő teennivalókról. A Békeháónap során végzett aláírás-gyűjtés valódi népszavazás volt.³

A tömegek megértették, hogy a békét nem adják ingyen. A feszültségek, és a nyomokban tenyésző rémhírek, gyakran pacifista szövegek, a velük együtt jelentkező közellátási nehézségek átmenetileg csökkentették az aktivitást. Ilyen körülmények között került sor

1. MB Arch. A vezetés iratai. MDP. Öe. 9. A megyei választmány 1951. ápr. 1-i ülésének jkve.

2. A Viharsarek Népe a május 1-i ünnepségekről. 1951. máj. 3.

3. MB Arch. MDP. A vezetés iratai. Öe. 9. Jelentés a békealáírás gyűjtésről: Gyulán 17 627 tizenöt éven felüli dolgozó élt. Az aláírásgyűjtők 14 624 aláírást gyűjtöttek. Nem írta alá az íveket 156 megyén kívül dolgozó gyulai, és nem írták alá 704 ellenséges elemmel. A városi aláírásgyűjtés eredménye 88 százalékos volt a megyei 91 százalékos.

4. Ugyanott.

a II. Békekölessön kötvényeinek a kibocsátására. Míg az előző évi kötvények jegyzésekor a város nem teljesítette a lebontott terveket, addig 1951-ben a jegyzés 113 százalékos városi eredményt hozott. A megyei átlag 73 százalékos volt..

Az Erkel Ferenc gimnázium nevelőtestületének tizehárom tagja közel tízezer forintot jegyzett. Felhívásukat a Viharsarok Népe közölte¹. Valóságos mozgalom bontakozott ki a béke ügyének védelmében. A városi Békebizottság igen eredményesen dolgozott². A huszonöt békebizottság közül kiemelkedő munkát végeztek a városi, a józsefvárosi, újgyulai, máriafalvi, szanatóriumi bizottságok és a Petőfi tizes békebizottsága. Több mint hétszáz kisgyűlést szerveztek, nagyrészt kulturműsorral, filmvetítésekkel.

Bár a város nem támasztott maga elé jelentősebb iparfejlesztési programot, ipara mégsem stagnált. Elsősorban az ipar szerkezetében történtek jelentősebb változások. Néhány, bár nem nagylétszámú vállalat is szerveződött ebben az időszakban. A Cementipari Vállalat 1951-ben, a Buteripari Vállalat 1952-ben, a Textilhulladék Feldolgozó 1953-ban létesült. Létrejötték a ma is működő kisipari szövetkezetek, az Építőipari Szövetkezet kivételével³.

A kereskedelem is mindinkább megoldotta az alapvető áruellátás feladatait. Nagy szerepe volt ebben a fokozatos államosításnak a magánkereskedelem visszaszorításának. 1952 januárjában csaknem kétszáz magánkereskedő volt a városban. Évvégére már harmincre csökkent a számuk.

Az áruellátás lényegesen fejlődött. Főleg az élelmiszerellátás. Egy év alatt a lisztfogyasztás több mint másfélszeresére emelkedett. A kenyérellátás is javult a gyenge búzatermés ellenére. A liszt kilogramja 4,60; a kenyér minőségétől függően 2,80 és 3,40 forintért került forgalomba⁴. Jó volt a húsellátás és a

1. Viharsarok Népe, 1951. okt. 5.

2. Viharsarok Népe, 1951. jan. 25.

3. Békés megye fontosabb statisztikai adatai. 1956. Békéscsaba, 1957. Az üzemek telepszerű termelésének kezdete.

4. BLT. XXIII/413. Jelentés a város kereskedelméről az 1952. dec. 6-i végrehajtó bizottsági ülésre.

zöltség-gyümölcs ellátás. Töltelékáruból és burgonyából mutatkozott hiány.

A közellátás városi feladatainak megoldását megnehezítette a bürokratikus kiutalási rendszer. A város üzemei, intézményei, konyhai esetenként szükségleteik töredékére kaptak csak kiutalást. A szanatórium kilencezer literes havi tejszükségletével szemben csak 2350 literre kapott kiutalást. Szerencsére ez csak papírforma volt, mert a Tejpergyár közvetlenül leszállította a szükséges mennyiséget.

Az élelmiszer ellátásnál kedvezőtlenebb volt az iparcikk ellátás. Gyenge volt az ellátás különösen ruházati- és vas-műszaki cikkekből.

1953 nyarára megtörtént a kereskedelem teljes szocializálása¹ hét trafik és két piaci árus kivételével. 23 fűszer-csemege, 3 husmentesáru, 1 tej és tejtermék, 2 édesség, 1 gyümölcs, 1 háztartási, 1 cipő, 1 papír és írószert, 1 könyv, 1 vas-műszaki, 1 keravill, 1 üveg, 1 sport-játék, 5 ruházati, 2 italbolt, 3 cukrászda: ez volt a város kereskedelmi üzlethálózata.

A gazdálkodási feladatok között azonban a legnehezebben megoldható, legtöbb gondot okozó, a város fejlődését leginkább meghatározó ágazatot továbbra is a mezőgazdaság jelentette.

Az ország érdeke azt követelte, hogy a mezőgazdasági termelés biztosítsa a zavartalan ellátást. A városok ellátásának, az ipari termelésnek is ez volt az alapja. A város vezetésének viszont a legnagyobb gondja az volt, hogy biztosítsa a tervezett mennyiség megtermelésének feltételeit és a szükséges mennyiség begyűjtését. A magántermelés és az állami tervezés nagy ellentmondás itt éleződött ki legjobban.

Nehezítette a problémák megoldását az, hogy az osztályharcot

1. BLT XXIII/413. Jelentés a város kereskedelméről a végrehajtó bizottság 1953. jun. 20-i ülésén.

gyakran indokolatlanul élezték az egyes intézkedések, minden termelő tevékenység aprólékos szabályozása.

A kulákoknak saját erejükből kellett számoszállatanként öt köbméter silót építeni. Aki ezt nem teljesítette, azellen feljelentést tett a mezőgazdasági csoport¹. A tanács végrehajtó bizottsága a helyszínelési csoport feladatává tette, hogy a "...kulákok, kupecsek, darálómalmosok és spekulánsok ellen állandóan vívni kell a harcot...nem szabad előfordulnia annak, hogy egy személy is kihasználja a helyszínelésből...A talált tekerményfeleséget azonnal be kell szállítani a földműves szövetségbe. A leleplezett spekulánsok mesterkedéseit hangshiradó segítségével a város dolgozó parasztsága előtt ismertetni kell, hogy lássa: a spekulánsok a dolgozó nép ellenségei."²

A begyűjtés egyik fő kérdése volt a tanácsválasztás évfordulójára szervezett ünnepi tanácsülésnek is. Erre az időre a város 312 vagon gabonát gyűjtött be, ezzel A és B vételi jegyre 103 százalékra teljesítette az előírányt, de C vételi jegyre csak 82 százalékos volt az eredmény. Az ünnepi tanácsülés vállalta, hogy október végére azt is maradéktalanul biztosítja³.

A párt és a kormány 1034/1951. számú határozta a jegyrendszer eltörléséről méginkább hangsúlyozta a begyűjtés jelentőségét. A mezőgazdasági termékek szabad forgalma a feladatot megoldását nem gátolhatta, hanem segítenie kellett azt⁴.

Az ötéves terv második éve sok tanulságot hozott. Nyilvánvalóvá tette, hogy az egyre nagyobb erőfeszítéseket követelő feladatokat csak a tömegekkel szoros kapcsolatban lehet megvalósítani⁵. A tömegkapcsolatok viszont márhetően gyengültek. Erre figyelmeztet

-
1. BLT XXIII/413. A mezőgazdasági csoport 1951. okt. 20-i jelentése.
 2. Ugyanett. A vb. 1951. okt. 29-i határozata.
 3. BLT XXIII/412. A tanácsválasztás évfordulóján rendezett ünnepi tanácsülés jegyzőkönyve.
 4. Rákosi Mátyás 1951. nov. 30-i beszéde.
 5. Rákosi Mátyás 1952. febr. 16-i beszéde.

tetett az a tény is, hogy a városi tanács tagjainak kötelező félévi beszámolóját 57 tanácstag közül csupán 27 tartotta meg¹.

A termelés irányításában fontos feladatok voltak a pártnak. A tömegekkel való kapcsolat lazulása nehezítette a feladatok megoldását. A gyulai pártszervezetek 1951-ben egyetlen dolgozó parasztot sem vettek fel tagjelöltnek. A párton belül megmutató szektás elzárkózás akadályozta a tömegkapcsolatok fejlődését. Egyéb területeken is tapasztalni lehetett hasonló tendenciákat. A józsefvárosi lakosokat különösen súlyosan érintette, hogy a város vezetői közül egyesek minden józsefvárosi problémát mint kulákproblémát vetettek fel².

A megyei pártválasztmány 1952. március 15-i kibővített ülésén számbavette ezeket a problémákat, és megjelölte a feladatokat, melyek a tömegkapcsolatok erősítése, a hatékonyabb pártvezetés érdekében a párt előtt állottak.

A megyei pártválasztmány ülését a járási titkárok országos értekezlete előzte meg. Az értekezleten Rákosi Mátyás is felszólalt. A megyei választmány ülésén Nagy Antal megyei titkár ennek a beszédnek legfontosabb mondanivalóit ismételte meg, hangsúlyozta újra.

Gyulán is nagyon időszerű volt ezeket a feladatokat megfogalmazni már - ismételten -, mintegy az MDP programja megvalósulásának kontrolljaként. A fő feladat a párt tömegkapcsolatának állandó javítása, erősítése volt. A gazdasági élet irányításában jelentkező gondok, nehéz feladatok ezt sürgették, hogy a gazdaságvezetés kommunista módszereit elsajátítsák a vezetők.

A kialakult helyzetben a párt megfelelő következtetést vont

1. BLT XXIII/413. A vb. 1952. febr. 18-i ülésének jkve.

2. MB Arch. MDP. A vezetés iratai. Öe. lo. Malét Józsefné felszólalása a megyei választmány 1952. márc. 15-i kibővített ülésén.

le a pártélet kérdéseinek megoldására is¹. A legfontosabb feladat a pártépítő munka színvonalának emelése volt. Erősíteni, javítani kellett a tömegkapcsolatok fejlesztése érdekében a tömegszervezetek munkájának pártirányítását. Számbavette a párt a szervezeti tannivalók mellett a nevelésben mutatkozó lemaradást, feladatokat. egyértelműen megfogalmazta, hogy a párt és a tömegek közötti kapcsolatok legfontosabb eszköze a politikai meggyőző, felvilágosító munka, a nevelés. Éppen ezért a nevelésre, a nevelő munka erősítésére nagyobb gondot kellett fordítani az MDP Központi Vezetőségétől az alapszervezetekig².

Az ideológiai helyzet igen ellentmondásos volt. A tömegekkel megglazált kapcsolat megnehezítette az osztályellenesség elleni tényleges küzdelmet. A parasztság széles tömegeit érintő önkényeskedések, zaklatások bizalmatlanságot ébresztettek a parasztságban.

A kulákgazdaságok jórészt tönkrementek, képtelenek voltak az újratermelésre. Akik kötelezettségeiket nem tudták teljesíteni, nem számíthattak esőkkéntésre, sőt a lemaradás miatt jelentős büntetésekkel súlyosbodtak tovább a terhek. A begyűjtési csoport augusztus végén jelentette, hogy "...a határidőre nem teljesítő dolgozó parasztokkal szemben az ötszázalékos felemelés alkalmazta, valamint az olyan dolgozó parasztokhoz, akik a felszólítást követő huszonnégy órán belül beadási kötelezettségüknek nem tettek eleget, helyszínen elszámoltató bizottságot küldött ki. A kulákat kivétel nélkül helyszínelték, és a talált termékeket beszálitották..."³.

A kulákokkal szemben alkalmazott módszerek gyakran szimpátiát ébresztettek a kulákok iránt. A megyei pártértekezlet beszámolója bírálta azt az állapotot, amelyben "...kezd kialakulni a párt és állami funkcionáriusok között egy ugynevezett parasztvédő

1. MB Arch. Ugyanott.

2. MB Arch. MDP. A vezetés iratai. Öe. lo. A megyei választmány 1952. jul. 26-i kibővített ülésének jkve.

3. BLT XXIII/413. A begyűjtési csoport jelentése 1952. aug. 25-én

hangulat népi államunkkal szemben" ¹. Olyan is előfordult, hogy a kulákkerheket szétesztették, hogy könnyítsék a begyűjtést.

Az osztályellenesség számára kedvező helyzetet teremtettek a nehézségek, hibák. Fel is sorakoztatott minden eszközt, hogy a nehézségeket fokozza. Időnként egy-egy rémhír elárasztotta a várost, gyengítve az emberek hitét a szocializmus ügyében. 1952 nyarán elterjedt a városban az a hír, hogy egy kilogramm kenyér ára öt forint lesz hamarosan, egy kilogramm liszt ára pedig nyolc forint. Ez elég volt arra, hogy az egyébként is gyenge terméskilátást számbavéve a kenyér és a lisztfogyasztás ugrásszerűen magasba szökjön.²

A mezőgazdasági termelés a megyei tervek alapján, azok lebontásával szerveződött a városban. A termelőszövetkezeti csoportok terveinek kialakítása viszonylag egyszerű feladat volt. Az egyéni gazdaságok termelésének megtervezése megoldhatatlan feladatot jelentett minden erőfeszítés ellenére. Különösen a gazdáléjstromok összeállítása okozott állandó gondot a tanács mezőgazdasági csoportjának. Az áttekinthetetlen feladat megoldása során gyakori volt a kapkodás, a dolgozó parasztok zaklatása. Ráadásul a gazdáléjstromot évről-évre újra kellett csinálni.³

A gazdáléjstromok elkészítésével egyidőben a gazdák megismerték termelési és beszolgáltatási feladataikat. A termelés érdekében azonban állandóan figyelemmel kellett kísérni azt is, hogy a tervek megvalósítása hogyan folyik.

A parasztgazdaságok az ötvenes évek elején gazdaságilag erősen leromlottak, hiányzott a mezőgazdaság megfelelő állami támoga-

1. MB Arch. MDP. A vezetés iratai. Öe. lo. A megyei pártválasztmány kibővített ülésének jkve. 1952. júl. 26-án.

2. BLT XXIII/413. A kereskedelmi előadó jelentése 1952. aug. 16-án.

3. Ugyanott. Jelentés az 1953. jan. 5-i vb ülésre: "A gazdáléjstrom határidőre való elkészítése érdekében a hangoshiradón keresztül állandóan felhívjuk a lakosság figyelmét, hogy a kiadott felhívásra azonnal jelenjen meg. A meg nem jelent kulákokat rendőrszileg elővezettük és három főt száz-száz forint pénzbírságra bírságoztunk, és ezt a hangoshiradón keresztül ismertettük."

tása. A főbb mezőgazdasági munkák nem ezen, vontatottan haladtak. A legértékesebb mezőgazdasági munkaerő az iparban keresett jobb lehetőségeket. Ez a folyamat szinte állandósult. Esetenként a munkaerő tartálékok kivétel a igényeit megjelölte a megye számára, a megye pedig ezeket a feladatokat lebontotta járásekre, városokra.¹

A felsőbb szervek gondosan előírták a mezőgazdasági munkák menetrendjét, egy-egy munka időpontját is. Ezt a menetrendet jó lett volna tartani, de lehetetlen volt a gazdaságot jelentős részének adottságai miatt. Ez ismét feszültségeket eredményezett. 1952 őszén a vetés nem haladt megfelelő ütemben.

A városi tanács határozatot hozott a vetés azonnali befejezésére. A tanács határozata alapján a mezőgazdasági előadó intézkedett és a következőket jelentette a tanácsnak: "A vetés azonnali befejezése érdekében behivattunk minden kuláket, és tisztáztuk, hogy mennyi terület után mennyit vetett. Fel szólítottuk, hogy huszonnégy órára belül a hiányt pótolják, vagy ha nem vetettek, a vetést azonnal kezdjék meg. Azok ellen, akik a fel szólításnak nem tettek eleget a feljelentést megtették, és egyben a rendőrségnek a névsort szolgáltatás végett átadtuk".²

A termelőszövetkezeti csoportok szervezése folyamatos volt. Látványos eredmények nem voltak a szervezésben, mert a szövetkezetek tagsága így kezdett lezárni és zárva tartani az ajtókat. Nem szívesen láttak új tagokat, mert ezzel esetleg átszámítleg gazdaság nemességük fokozódhattak, nemzesebbé vált a vezeték.

Az eredmények messze elmaradtak a korábbi tervek mögött. A me-

2. BMT XXIII/413. Jelentés az 1952. nov. 17-i vb ülésre. M. szerint az. 1251xxxxxx és az 1952. fe. r. 8-i vb ülésre vitt jelentés szerint a 201 nyilvántartott kulákból 171 egész évi adóját rendezte le esetében az adó a fellejártott föld vételára erejéig függőben volt, 12 csak három n. yedévi adóját fizette be, ezek ellen társasferaiás folyt, a fizetőképtelen volt.

1. ME Arch. MDP. A vezetés iratai. Óe. 7. Az 1952. aug. 6-i MB ülés jkve.

gyei tervek szerint már az ötéves terv első évében a megye szántóterületének huszonkét-huszonhárom százalékban termelőszövetkezeti területnek kellett volna lennie¹. Gyula várost már akkor is éles bírálat érte, mert a megyei pártbizottság jelentése szerint Gyulán a fejlesztés egyáltalán nem ment.

1952 szeptemberének végére a városban jelentős előrelépés történt az előző évihez viszonyítva. Megduplázódott a termelőszövetkezeti tagok/^{száma} és a bevitt földterület nagysága.²

A termelőszövetkezetek számviteli rendszere együtt fejlődött a gazdaságokkal. 1952-ig lényegében csak nyilvántartásról lehetett szó. Ettől kezdve tértek át fokozatosan a rovetos könyvelési rendszerre. Ez ugyan elemzésre viszonylag még kevés lehetőséget nyújtott, de megfelelel a lehetőségeknek, és a legfontosabb számviteli igényeket is kielégítette³.

Az 1953-as év a mezőgazdasági termelés számára sok kedvező intézkedést hozott. Az év elején nyilvánosságra hozott új begyűjtési rendelet kedvezőbbé tette a korábbi begyűjtési feltételeket. A különböző termékek buzaértékének megállapítása lehetővé tette, hogy a beszolgáltatást olyan terménnyel teljesítsék a termelők, amelyet gazdaságukban termeltek. Az átszámítási kulcsok meghatározott termékféleségek termelésére ösztönöztek⁴.

A termelőszövetkezetek hitelezése sokkal kedvezőbb lett. Közel félmillió forintos hosszú és középlejáratu hitelt kaptak a termelőszövetkezeti csoportok. Akkori beruházásaik - a hitellel és saját eszközeik felhasználásával -, megközelítették a milliós nagyságrendet⁵. A Petőfi csoport akkor kezdett hozzá ötvenfő férő-

1. MB Arch. MDP. A vezetés iratai. Öe. 10. 1952. aug. 6-i MB ülés jkve.

2. BLT XXIII/413. Jelentés a vb. 1953. szept. 22-i ülésére.

3. A gyulai szövetkezetek számviteli munkájáról. Gyulai Hírlap, 1963. ápr. 23.

4. A begyűjtési rendelet. Viharszrok Népe, 1953. jan. 3.

5. BLT XXIII/412. A tanács 1953. márc. 20-i ülésének jkve.

helyes szarvasmarha és hetven férőhelyes lóistálló, harminc férőhelyes sertés fiasztató, hetven férőhelyes süldőszállás, száz négyzetméteres gyapotszáritó, tizenhárom vagonos góré és tíz vagonos magtár építéséhez.

A termelőszövetkezeti csoportok gazdálkodása különböző színvonalat ért el. Tavasszal a felszabadulás ünnepségével egybekötve ünnepélyes keretek között adták át a Petőfi termelőszövetkezetnek a Földművelődésügyi Minisztérium vándorzászláját kertészete országosan is kiemelkedő eredményeiért¹. A tavaszi-nyári mezőgazdasági munkák, különösen a növényápolás a megnövekedett területeken, de a kislétszámú tagsággal nagyon nehezen haladtak.

A tanács végrehajtó bizottsága június 5-i ülésén kénytelen volt megállapítani, hogy "...a növényápolási munkák különösen a mezőgazdaság szocialista szektorában vannak elmaradva. Az Alkotmány csoporton kívül egyik csoport sem végezte még azt el maradéktalanul."²

A mezőgazdasági előadó az ezzel kapcsolatos határozatra azt jelentette, hogy: "A Petőfi tévesznél mutatkozó növényápolási lemaradás felszámolása érdekében a mezőgazdasági csoport üzemi dolgozók segítségével igyekeznek a lemaradást némileg kiküszöbölni... A csoport vezetősége a munkaerő kérdést lezárta, és megtárgyalta olyanokat, hogy egyes csoporttagoknak még kintálló területei vannak, aminek következtében számos napon át a közös munkából kiesnek, aminek következménye a lemaradás"³.

A májusi országgyűlési és tanácsválasztások népünnepély külsőségei - előző este az uttorók és diszisták fáklyás felvonulása, 17-én reggel a városi fuvós zenekar ébresztője és a hetven kulturbrigád zenés-táncos műsora a harminc szavazó körzetben⁴ -, alig oldottak valamit a város életének feszültségein.

1. Viharsarok Népe, 1953. ápr. 7.

2. BLT. XXIII/413. a vb. 1953. jun. 15-i ülésének határozata.

3. Ugyanott. A mezőgazdasági vezető előadó 1963. jun. 13-i jelentése.

4. A városok, községek ünnepi díszbe öltöznének a választás napjára. Viharsarok Népe, 1953. máj. 16.

A társadalmi viszonyok változásai nem ellensúlyozhatták kellően a gazdasági és politikai életben jelentkezett negatív vonásokat. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének hejcsolása, a termelés stagnálása, visszaesése, a könnyű- és szolgáltatóipar lassú fejlődése, a magánkisipar gyakorlatilag teljes megszüntetése nem vonzotta a tömegeket.

A város életét a fordulat éve időszakában oly mélyen jellemző demokratizmus, a népfront politika formálissá vált. Az egyéni parasztokat nyomó túlzott terhek, a tömegek és a vezetés között jelentkező bizalmatlanság, bizonytalanság az eredmények értékét csökkentette. A történelmi struktúra változás, az agrár-*országi* ipari-*ország* agrár struktúrája Gyulán legfeljebb a város lakosságára gyakorolt szívó hatásból volt érezhető.

A város vezetése szinte észrevétlenül, egyik napról a másikra változott. A választott testületek előtt alig indokolták ezeket a változásokat. 1952-ben a fordulat éve óta már az ötödik városi párttitkár irányította a pártbizottság munkáját.

Először foglalkoztatta a város lakosságát a huszuzemi "szociáldemokrata per" is. A Viharszerok Népe április 15-i számában arról adott hírt, hogy hét évre ítelték a gyulai Huszuzemben leleplezett jobboldali szociáldemokrata banda vezérét. Az egy hónappal korábbi híradás szerint Moldován János igazgató bűneiből mindenkinek le kell vonnia a szükséges következtetéseket. "Egyesek szemrebbenés nélkül álltak ki mellette." A súlyos ítélet és az alig érzékelhető okok miatti kemény hang érthetetlen volt a tömegek előtt.

Ilyen előzményei voltak Gyulán a június 3-án meghirdetett kormányprogramnak. Öröm és megrázkódtatás volt a program hatása. Öröm, mert a program rengeteg újat, jót ígért. Újat, olyat, amit a szocializmustól vártak a dolgozó tömegek. De megrázkódtatás volt mindezok számára, akik hittek abban, amit korábban tettek, és hittek tettek rendkívüli erőfeszítéseket. Elsősorban a mezőgazdaság sorsát illetően látták a dolgozó tömegek, de a város vezetői is a legsúlyosabb kérdőjeleket.

Nagy Imre beszéde a termelőszövetkezetekben hatott legerősebben. Az aratás kezdetén szinte megbénult a munka. Több csoportnál felülkerekedett a kilépési, feloszlási törekvés. A Béke és a Népköztrátság szövetkezetek tagságának mintegy fele akart megválni a csoporttól, az Alkotmány rögtön fel akart oszlani. A Petőfiben csak néhányan tervezték a kilépést, a Szabadság térszében pedig olyan elhatározás született, hogy vagy mindenki kilép, vagy senki.

A kilépni és maradni szándékozók között súlyos viták zajlottak le. A kilépni szándékozók nem akarták megengedni a gépi szántást és a másodvetést¹. Julius 11-étől, a budapesti pártaktíva hatására enyhült a légkör, a feszültség. A munkák megjavultak. A térsz tagság várta a kilépésre vonatkozó kormány rendeletet. Augusztusra már kezdett kialakulni a hanyag vezetés és a hanyag tagság elleni kritika is a csoportokban.²

A tanács a kormányprogramot ismertető kisgyűléseket szervezett. A kisgyűlések azonban eléggé érdektelenül zajlottak. A parasztok a sürgős munkákra hivatkozva távol maradtak a gyűlésekről. Általános volt a térszekben az a törekvés, hogy a betakarítási munkák haladjanak, a vetés ne³. November második felére azonban a termelőszövetkezetek a Béke és a Népköztársaság kivételével befejezték az őszi buza vetését, és november végére ők is végeztek a vetéssel⁴.

Évvégére letisztult a kormányprogram által kiváltott vihar. A pártszervezetek segítettek megértetni a tömeggel, hogy a kormányprogram nem szolgálhatja a spekulánsokat, a kötelességeiket sohasem teljesítőket. A kormányprogramtól december közepéig a program értelmezésére, magyarázására háromszázötven kis-

1. BLT XXIII/413. A vb. 1953. júl. 13-i ülésének jkve.

2. Ugyanott. A mezőgazdasági csoport 1953. aug. 1-i jelentése.

3. Ugyanott. A mezőgazdasági csoport 1953. szept. 11-i jelentése.

4. Ugyanott. A mezőgazdasági csoport 1953. nov. 21-i jelentése.

gyűlést szerveztek a városban. Erre az időre megtörténtek az első termelőszövetkezeti zárszámadások is.

A termelőszövetkezetek számolgatni kezdtek. Az elmúlt évben még a beadási kötelezettséget nem teljesítők kötelelességeit öt százalékkal megemelték. A kormányprogram viszont a termelőszövetkezetek beadási kötelezettségét minden eikkből tíz százalékkal mérsékelte. Jobban zártak, mint korábban gondolhatták. A Népköztársaság termelőszövetkezet is várakozáson felül, saját erejéből zárta az évet. Hitelre nem volt szüksége, sőt a következő évi beruházásokra is tudott tartalékolni. Decemberre minden őszi munkát elvégeztek már.¹

A város nagy zárszámadására a december 11-i rendkívüli tanácsülésen került sor. A végrehajtó bizottság elnöke beszámolt a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége határozatainak és a kormányprogramnak a végrehajtásáról. A rendkívüli tanácsülésen a tanácstagokon kívül haromszáz meghívott is résztvett.

A beszámoló sorraszedte azokat a kedvezményeket, melyeket a kormányprogram és a hozzá kapcsolódó intézkedések juttattak a város és a parasztság számára. Ezek közül legfontosabbnak tartotta, hogy az 1952. december 31-ig fenállott hátralékok, tartozások felét elengedi az állam. Nagy segítség volt az is, hogy hatszázharminchét termelő vízkár és egyéb elemi károk miatt közel egymillió forint kártérítést kapott az államtól az év során. Nyolcszázegy termelőnek töröltek 1952. évi gabona hátralékot.²

A kormányprogram nyomán a termelőszövetkezetek beadási kötelezettségét minden eikkből tíz százalékkal mérsékeltek, az egyéni termelőknél a kukorica, napraforgó, burgonya beadási kötelezettség is tíz százalékkal csökkent.³

-
1. BLT XXIII/412. Az 1953. dec. 11-i rendkívüli tanácsülés beszámolójából.
 2. Ez: 909 mázsa buza, 1387 mázsa kukorica, 21 mázsa tojás és 84 mázsa hizottsértés volt.
 3. Ez utóbbi 2 067 termelőt érintett, és 832 mázsa májusi morzsolt értékben számított kukoricát, 305 mázsa napraforgót és 84 mázsa burgonyát jelentett.

A város zárezámedásában szó esett a kormányprogram óta nagyobb hangsúlyt kapó szociálpolitikai kérdésekről is. A megelőző években a tanács nem foglalkozott ülésén olyan kérdésekkel, mint a segélyezett, szociális otthonokban gondozott öregek helyzete, a többgyermekes anyák kitüntetése, segítése, megbecsülése.

Szó volt a beszámolóban a városi közellátásról és a szolgáltatásokról. Megállapította, hogy a jobb ellátás érdekében az állami kereskedelemmel párhuzamosan helyet kell biztosítani a földműves szövetkezet és a magánkereskedők üzleteinek is. A szolgáltatások színvonalának fejlesztése érdekében támogatást kell nyújtani a kormányprogram szellemében a magánkisiparnak is. A kormányprogramtól a tanács üléséig már huszonegy magán iparigazolványt adtak ki a városban.

A mezőgazdaság fejlődésének, jövőjének sorskérdéseit a kormányprogram közvetlenül megfogalmazta. Intézkedései husba vágtek, alapvető problémák megoldására keresték a megoldást. Kezdetben nem mindenben a párt által szándékozott eredményt, a szocialista vívmányok erősítését szolgálták. Átmenetileg sokszor inkább zülálták a termelőszövetkezeteket, bizonytalanságokat szültek. Év végére azonban nagyjából sikerült közömbösíteni a program nyomán erősödő negatív tendenciákat.

Az ipar fejlődésére egyértelműbb volt a kormányprogram pozitív hatása. Igaz, hogy a magán kisipar számára is nagyobb lehetőségeket biztosított az elmúlt időszak lehetőségeinél, de a kisipari szövetkezetek helyzetét ez nem gyöngítette. A kormányprogram után egy év elött huszonhárom kisiparos kapott iparengedélyt, de 1953-ban mégis csökkent az előző évekhez viszonyítva is a magánkisiparosok száma.

A kisipari szövetkezetek¹ és a tanácsi vállalatok a Cipész

1. BLT XXIII/413. Jelentés a helyiipar 1953.évi helyzetéről 1954. január 18-án.

KTSz és a Vegyesipari Vállalat kivételével már november végére teljesítették az 1953.évi tervet. A három tanácsi vállalat - a Cementipari-, Vegyesipari- és Textilhulladék Feldolgozó Vállalat -, csaknem egymillió forintos termelési értéket adott terven felül.

Teljesítette éves tervét a minisztériumi ipar is, bár a termelés növekedésének fő forrása elsősorban új munkaerő foglalkoztatása volt. A terven felül elért eredmények 21,1 százaléka viszont a termelékenység növekedéséből, elsősorban a munkafegyelem javulásából következett¹. Komplex iparfejlesztési elképzelések még nem alakultak ki, sőt egy-egy szövetkezet, vállalat sem rendelkezett komplex fejlesztési programmal.

A kedvező évvégi eredmények lendületes kezdetet eredményeztek 1954-re. Az üzemekben napirendre került a pártalapszervezetek vezetőségének újjáválasztása, megkezdődtek a Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusának előkészületei.

A Vasipari KTSz dolgozói ezzel kezdték az újévet, hogy egész sor újítást vezettek be². A Habisnyagyárban 41 százalékkal magasabb lett az 1954.évi terv az 1953.évinél. A terv ilyen mértékű megemlése sem okozott azonban problémát az üzemben. A tervfeladatokat gondosan megtárgyalták a vállalat dolgozóival. Január végén műszaki konferencia vitatta meg a tennivalókat. Az üzem nevében az üzem vezetői és dolgozói együtt vállalták a tervek teljesítését³. A Viharsarok Népe 1954. februári számában a Husipari Vállalat is hallgatott magáról: versenyre hívta a megye élelmiszeripari üzemait.⁴

Az 1953.évi tervek teljesítése, a kiegyensúlyozottabb, nyugodtabb szervezés és árnyaltabb politikai munka biztató távlatokat nyitott. Közrejátszott ebben az is, hogy az üzemekben mind na-

1. BLT XXIII/413. Jelentés a helyiipar 1953.évi helyzetéről

2. Viharsarok Népe, 1954. jan. 12.

3. A Gyulai Habisnyagyár életéből. Viharsarok Népe, 1954. jan. 31.

4. Viharsarok Népe, 1954. febr. 3.

nagyobb gondot fordítottak a dolgozók szociális, kulturális ellátására, nevelésére. A Mérésnyagyárban abban az időben igen élénk volt a ^{műked} művelő színjátékozás, népi zenekarok, táncsoportjuk működés dött. Fellendült a tömegsport is. Röplabda, kézilabda, asztalitenisz, kerékpár sportágakban volt legjelentősebb az aktivitás.¹

A pártvezetés nagy erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a Központi Vezetőség júniusi határozatai, a kormányprogram jó hatásfokkal valósuljon meg a városban. Arra törekedett, hogy a tömegkapcsolatok erősödjenek, a legfontosabb kérdéseket részletesen megvitassa a lakosság érdekelt tömegeivel.

A parasztságot elsősorban a begyűjtés problémái foglalkoztatták. A január elejétől érvényes új begyűjtési rendelet ismertetésére, a rendelet végrehajtására vállalkozott a tanács január 22-i ülésén.

A tanácsülés szinte nagygyűlésnek számított. A tanácsstagok mellett mintegy háromszáz dolgozó parasztot is meghívott a végrehajtó bizottság. Mészár József, a végrehajtó bizottság elnöke ismertette a begyűjtési rendeletet, hangsúlyozva, hogy az új rendelet célja a parasztság biztonságérzetének a fokozása.²

A tanácsülés néhány résztvevője igyekezett a tanács, a begyűjtési rendelet ellen hangolni a résztvevőket. Erre alapot adott az is, hogy a dolgozó parasztok egyrészének beadási kötelezettségét rosszul állapították meg, több husz vetettek ki, mint az előző évben a csökkentés ellenére. Az elégedetlenségnek ezeket a hangjait az egyik résztvevő arra használta ki, hogy a rendszer ellen izgasson. A résztvevők egyetértettek abban, hogy a hálgoskodó, a munkaszisztályt szidalmazó, a természetközvetkezők felosztását követelő hozzászólótól az elnök megvonta a szót.

1. Viharszerok Népe, 1954. febr. 5.

2. BLT XXIII/412. A Tanács 1954. jan. 22-i ülésének jkve.

A dolgozó parasztek, különösen a termelőszövetkezetek örömmel vették tudomásul, hogy a begyűjtési rendelet beadási kötelezettségeiknek évekre előre történő meghatározását írta elő. A III. típusú termelőszövetkezeti csoportok számára különösen jelentős kedvezményeket biztosított a rendelet: a terménybeadásnál huszonöt, sertés és marhabeadásnál harminc, tojás és baromfibeadásnál ötven, tejbeadásnál harminc, borbeadásnál ötven százalékos kedvezményt kaptak. Jelentős volt az I. és II. csoportok kedvezménye is.

A begyűjtési rendelet hitelét fokozta a biztonságérzetet erősítette, hogy a kormány az alapvető élelmiszereknél jelentős árcsökkenést hajtott végre márciusban.¹

A korábbi módszerektől eltérően a hátralékos termelők terheit nem fokozták tovább, hanem átutelték a következő évre, évekre. Májusig nyolcszáz hátralékos parasztember kapott egy-két-három éves haladékot hátraléka törlesztésére.

Az MDP III. kongresszusának előkészületei során sokszáz dolgozó paraszt is felejtőjénél tett a mezőgazdasági munkák eredményes elvégzésére, a beadási kötelezettségek teljesítésére. A május 28-i tanácsülés beszámolója arról tájékoztató, hogy hétszázkilencvennégy dolgozó teljesítette is felejtőjénél.²

A politikai tömegmunka javulásának, a lakossággal való őszinteségének, esetenként vitáknek konkrét eredményei lettek. Bobvos János a begyűjtési megbízott júniusban korábban példa nélkül álló eredményről számolt be a tanács végrehajtó bizottságának. A Magyar Dolgozók Partja III. kongresszusa tiszteletére

-
1. BLT XXIII/413. Jelentés a vb. 1954. március 15-i ülésére. Az árleszállítás mértéke néhány cikknél: marhahús 19,20 forintról 16,60-ra, borjúhús 27-ről 24,90-re, sertéshús 28,90-ről 28,60-ra, a zser 35,-ről 30 forintra csökkent.
 2. BLT XXIII/412. A tanács 1954. máj. 28-i ülésének jkve.

rendezett begyűjtési versenyben a város a járás területén második lett. Begyűjtési tervét nemcsak teljesítette, hanem megasentul is teljesítette.¹

A város fejlődésének egyik lényeges gondja volt, hogy a közvetlen járási alárendeltség sokszor gátolta a városi sajátosságok érvényesülését, nem vette figyelembe a városi sajátosságokat kellőképpen. A tanácsi igazgatás néhány éves gyakorlatát feltárta az igazgatás belső ellentmondásait. A gyulai polgárok - kike a megyeszékhely átszervezése lokálpatrióta érzelmeikben sértett -, keresték a nagyobb városi önállóság lehetőségeit.

1954 őszén a városi pártbizottság élére Vidó István - a megyei pártbizottság munkatársa -, került. Az új párttitkár a megyei tapasztalatok ismeretében, a pártmunkának a fordulat éve időszakát a magára jellemző, a tömegtapcsolatok erősítésére alapozó módszerrel, munkastílussal igyekezett fejleszteni a város-szeretetben rejlő erőt.

Hosszas előkészítés után a tanács júniusi ülésének önálló napirendje lett a probléma: ne a járás, hanem a megye legyen a városi tanács végrehajtó bizottságának felügyeleti szerve. A végrehajtó bizottság érveit Mészár József tanács vb elnök ismertette. Elmondta, hogy a kettős alárendeltség nehezíti, lassítja az ügyek intézését. A járásnak is olyan munkatöbbletet adott, mellyel nehezen birkózhatott meg. A városi apparátust a kisiskult helyzet még jobban megterhelte, mert egyrészt a járási tanácsot állandóan tájékoztatnia kellett, másrészt a megye is gyakran adott közvetlen utasításokat, kért közvetlen jelentéseket.

A helyzet értékeléséből az sem hiányzott, hogy a városnak olyan intézményei vannak, melyek a járásban egyébként nincsenek. Ezek az intézmények: a közellátás, egészségügy, közoktatás

1. BLT XXIII/413. Jelentés a begyűjtésről a vb. 1954. június 22-i ülésére.

stb. intézményei állandó, közvetlen kapcsolatot igényelnek a döntést hozó testületekkel.¹

A tanácskozáson résztvevett Vincze Gyula, a járási tanács végrehajtó bizottságának elnöke is. Hozzászólásában egyértelműen magáévá tette a városiak kívánságát, hangsúlyozta, hogy "...a várost nem lehet egyszinten tartani a faluval." A végrehajtó bizottság a tanácsülés határozata alapján a Minisztertanácshoz fordult és kérte, hogy a végrehajtó bizottságot közvetlenül rendelje a megyei tanács végrehajtó bizottsága alá.

A városi önállóság fokozására irányuló törekvéseknek igen jó keretet adott az az aktivitás, mely kibontakozott a városban az őszi tanácsválasztás előkészítésén. Természetesen az a tény, hogy a tanácsválasztáskor a lakosság már járási jogu városi tanácsot választhatott, szintén visszahatott az aktivitásra.

A tanácsválasztásokat megelőzte a népfront mozgalom újjászerveződése. A Hazafias Népfront városi bizottsága a város felszabadulának tizedik évfordulóján alakult meg. Törzsök Márton Munkaérdemrenddel kitüntetett tanító lett a Hazafias Népfront városi titkára. Lekes Lókálpatrióta, izig-vérig pedagógus, kiváló agitátor, szervező. Nem volt párttag, de magát is szívesen a vezte párton kívüli bolseviknak. Vele együtt a társadalom minden rétegének képviselői ott voltak a bizottságban: a termelőszövetkezeti brigádvezető, egyénileg gazdálkodó dolgozó paraszt, traktosista és főmérnök, házinesszony és szentatériumi főorvosesszony.²

A Hazafias Népfront választási nagygyűlésén november 16-án Szobek Antal és Szabó Pál beszélt Gyulán. Beszédében Szobek András is külön megemlítette a városfejlesztés sajátos feladatait. Ennek adott hangot a választás alkalmával megjelent választási hirdető is: "...Gyulát nem lehet kiveszni a sorból.

1. BMT. XXIII/412. A vb 1954. júl. 23-i ülésének jkve.

2. Megyeiszerte megalakultak a Hazafias Népfront bizottságok. Viharszerok Népe, 1954. okt. 12.

Jóllehet a régi rendszer urai többet fordítottak a város szépítésére, mint a községek fejlesztésére, azért az elmúlt években Gyulán is létesült néhány jelentős dolog. A többi között a sporttelepet százhuszonöt ezer forintos beruházással kőlépcsővel és új tribünnel látták el. Jelenleg a Komló szálloda átalakítása folyik. Erre a célra több mint negyedmillió forintot irányoztak elő. Megkezdtek a két és félmillió költséggel létesítendő száz erőgépes gépállomás építését."¹

December 6-án a tanács alakuló ülésén megválasztott végrehajtó bizottság már új jogszabályra alapozhatta munkáját. A Minisztertanács határozatot hozott a járási tanácsok végrehajtó bizottságainak működésére.² Az új végrehajtó bizottság elnöke Mészár József, helyettese Enyedi G. Sándor, titkára Zsótér Ilona lett.³

Az új tanács és végrehajtó bizottsága nagy lelkesedéssel kezdett munkához. Vállalta a nagyobb önállósággal járó nagyobb feladatságot. Megfogalmazta, megvalósította és elindította megvalósulásuk útján azokat a tennivalókat, melyek a város későbbi fejlődését is évtizedekre meghatározták.

Az elkövetkező évtizedek szempontjából igen jelentős volt a felzababulás óta eltelt egy évtized. Csapán pere, ha történelmi múltú városok életéhez hasonlítjuk, pillanattá zsugorodhat népek történetével összevetve. Nagy történelmi pillanatok jelentősége viszont évtizedek, sőt évszázadok jelentőségével vetekedhet. 1945 és 1955 között olyan évtized részesei voltunk, volt népünk, Gyula város, mely gazdag változásaival évszázadokhoz mérhető.

1945. tavaszán, ha valaki megkérdezte volna a város polgárait, hogy milyen lesz, lehet az élet a városban tíz év múlva, még a legmesszebbre tekintők sem láthatták volna be a változások sorát.

1. Választási Híradó. 1954. nov. 21.

2. 1099/1954/XI.28./MT.h.sz.rendelet.

3. BLT XXIII/412. A tanács alakuló ülésének jkve. 1954. dec. 6-án.

Földosztás, államosítások, a régi megyeszékhely legnagyszerűbb politikai funkcióiban munkások, parasztek. A tömegek, akiknek érdekei a hatalom érdekeivel egész máltakban ütköztek, tanulni kezdtek, hogy mit jelent az, ha a hatalom legszemélyesebb érdeke is. Közben a rohanó események sora azt is magyarázta az egyszerű embereknek, a dolgozók tömegeinek, hogy mit korábban célként maguk elé tűztek, vagy azok az értékek, melyekhez sokszor a személyes boldogság feláldozása árán is ragaszkodtak, az öröklött, szerzett, vagy a földosztás során kapott vagyonka nem lehet személyes életcél sem!

Tíz éve ért véget a második világháború, az emberiség történetének legborzalmasabb háborúja, Gyulán sem volt olyan család, melyből ne ragadott volna el velékit a háború. A háború után, utolsó mozzanataként felrobbantott hidrogénbomba felhője továbbra is árnyéba borította a világot.

A békét nem érezhette szikárdnak az emberiség. A tőke és a munka ellentéte világméretű feszültséget konzervált, s ez az ellentét ott feszült a gyulai emberek kapcsolatában, egymás közötti viszonyában is. Az osztályharcnak nem lett vége, sőt, ha világméretben nem is lehetett eldönteni, itthon meg kellett oldani a leglényegesebb, az alapvető ellentétet.

A felszabadulás utáni első évtized azt megoldotta Gyulán is. Megoldotta, bár elmondhatjuk, hogy kétségtelenül talán itt volt legnehezebb megoldani ezeket a feladatokat. Nem csak azért, mert a régi megyeszékhely legtöbbet volt képes konzerválni a múlt társadalmi hagyományaisból - és a megyeszékhely státusz elvesztése a város vezetésének társadalmi szerepét, jelentőségét, ezzel lehetőségait is csökkentette -, hanem sok más tényező miatt is.

Feszítették a nemzetiségi problémák. A városban élő román és németajku lakosság és az itt élő magyar dolgozó emberek szive -

sen éltek volna békességben együtt, mint ahogy ma is teszik, de a két világháború imperialista politikája, nacionalista demagógiája mindent megtett azért, hogy ellenséggé tekintsenek egymásra.

Egy évtized ilyen megoldhatatlannak tűnő feladatokat oldott meg. Gyakran türelmetlenkedtek a forradalmi megoldás uttorói, nem volt idejük, erejük a változásokat mindenkinek megmagyarázni. Gyakran a felsőbb irányító szervek is türelmetlenségre készítek. A dolgozóknak enni kellett adni, a gazdasági fejlődés alapja-
it le kellett rakni, ki kellett jelölni a szocializmus felé vezető utat, meg kellett tenni az első kísérleti lépéseket is. Közben le kellett verni a népeellenes összeesküvéseket, le kellett lep-
lezni a tömegeket félrevezető, sokszor imádságba burkolt burzsoá eszméket, a szocializmus ellen izgató ellenséget.

Egy évtized elég volt erre Gyula városban is. A tömegek kijárták a szocializmus iskolájának első osztályait. Lehetett volna kissé világosabb a tantermekben, a tanítók néha indokolatlanul a pálca fegyelméhez folyamodtak. Mégis... A dolgozó emberek megtanulták, hogy a szocializmus építése, minden eredménye a legszemélyesebb érdekük. A mezőgazdaságban sem igen vitatták már ezt a lényegét, csak ott a hagyományok megőrző ereje sokkal mélyebben gyökerezett.

Egy évtized megérlelte a vezetőket is, iskolázta őket, segített nekik elsajátítani a mindennapi politikai, ideológiai harc fogásait, módszereit. Felnevelt ez az évtized egy olyan vezető gárdát, mely képes volt megoldani a második és a harmadik évtized nem kevésbé bonyolult feladatait, mely képes volt vezetni a szocializmus győzeleméért vívott küzdelmet.

Az új évtized kezdetén Gyula ^é a legfontosabb feladat a me -

zőgazdaság szocialista átszervezése volt. Az első lépések már megtörténtek.¹

Volt feladat bőven. A feladatokat a pártbizottság és a tanács ismételtén megfogalmazta, különös hangsúllyal a Központi Vezetőség március 2 és 3-i ülésének határozata alapján. Vidó István ennek kapcsán a március 28-i rendkívüli végrehajtó bizottsági ülésen az önkéntességen alapuló téesz szervezés mellett emelt szót. A parasztság már tudta, hogy a mezőgazdaság jövőjét a termelészövetkezetek jelentik. Személyesen kellett mindenkit meggyőzni arról, hogy az ő számára is ez a legmegfelelőbb út. A hangsúly a meggyőző szóra helyeződött. A cél megvalósítása kizárta kényszert.²

Egy évtized erőfeszítései megteremtették a feltételeit annak, hogy a város életének legkülönbözőbb területeit jobban átfogja a város vezetése. Kedvezőbb feltételei alakultak ki a városfejlesztési programoknak és a kulturális tevékenységnek. Tervszerűbb, tudatosabb lett a vezetés munkája.

Az év első tanácsülésén a várositanács történetében először átfogó városi művelődési program megvalósítása szerepelt. Enyedi G Sándor, a végrehajtó bizottság elnökhelyettese terjesztette be a programot.³

A beszámoló és a vita körvonalazta a város művelődési helyzetét, sorra szedte a közoktatás és a közművelődés tennivalóit, valamint a rendelkezésre álló erőforrásokat. A vitában különösen nagy teret kapott az ifjúsági mozgalom fejlesztésének problémája.

-
1. A felszabadulás előtt 5400 egyéni gazdaság volt Gyulán, 20 900 katasztrális hold földdel. 1955-re az egyéni gazdaságok száma 4 000 ~~xxxxxxx~~ lett, 13 700 holdas területtel. 6 500 hold földön már a szocialista szektor gazdálkodott.
 2. BMT XXIII/413. A vb 1955. márc. 26-i rendkívüli ülésének jkve.
 3. BMT XXIII/412. A tanács 1955. jan. 28-i ülésének jkv-ből: "Örömmel és reménykedéssel kezdem. Örömmel, mert elérkezett az idő ilyen átfogó program kimunkálásához és megvalósításához. Reménykedéssel, bízva abban, hogy a város lakosságával együttműködve sikeresen megvalósulnak céljaink."

Vidó István és mások is felelősséggel megállapították, hogy a városban a DISZ nem tudott az ifjúság tömegszervezetévé válni. A DISZ munkájának támogatása, tevékenysége feltételeinek javítása a művelődésügy egyik legfontosabb kérdése lett a városban. Truczán György városi DISZ titkár a vitában részletesen ismertette az ifjúsági mozgalomban folyó művelődési tevékenységet.

A lelkes hangulatu tanácsülés igen sok határozatot hozott. A határozatok között több közvetlenül megjelölte a tanács feladatait az ifjúsági mozgalom fejlesztésében, működési feltételei javításában is. A határozatok között szerepelt a felszabadulás tizedik évfordulójának, valamint március 15-ének a megünneplése, és értelmiségi klub megalakításának a feladata. Ekkor vetődött fel először Gyulán a tanácsülés vitájában a Patófi szobor felállításának terve is.¹

A művelődési feladatok megvalósításának lelkes támogatója, szervezője volt a Hazafias Népfront városi bizottsága. A tervek megvalósítására segítségül hívták a város társadalmának legkülönbözőbb rétegeit. Szervezték a mezőgazdasági szakpropagandát a mezőgazdasági szakemberek bevonásával. Népfront aktivisták kezdeményezték az üzemekben a felszabadulási munkaversenyt, és a lakóterületeken a fásítást. A felszabadulási ünnepségre várostartó történeti kiállítást kezdeményeztek. A városi pártbizottsággal együtt szervezték a békekongresszus propagandáját, megtervezték a Barátsági Hónap rendezvényeit.

A Hazafias Népfront programjából kiemelkedett a felszabadulási évforduló nagy rendezvény sorozata, a Barátság Hónap. Előkészületei tulajdonképpen már a város felszabadulásának ünnepségeivel együtt megkezdődtek. A Hazafias Népfront városi bizottsága a Magyar Szovjet Baráti Társasággal karöltve segítette a DISZ kulturális seregszemléjének előkészítését, lebonyolítását. A járasi-

1. Csak műveletlen ember lép művelt területre. Viharsarok Népe, 1955. febr. 20.

városi közös seregszemle több ezer uttörőt és díszistát mozgósított. Nagy sikerrel szerepeltek az Erkel Ferenc kulturház szakkörei, az énekkar és a zenekar.¹ A rendezvény sorozatból kiemelkedtek a Szovjetunió életét, népeit ismertető előadások.

A Barátság Hónap után a városban újabb nagy kulturális jelentőségű eseménysorozat bontakozott ki. Erkel Ferenc születésének 145. évfordulójára júniustól a Népfront Bizottság kezdeményezésére a város társadalmi és tömegszervezetei Erkel hónappá nyilvánították, s a város nagy szülőtte emlékének méltó megünneplésére készültek.

Erkel Ferenc eszméinek ápolása a felszabadulás után természetes dolog volt. A nemzeti opera megteremtőjét Bánk bán Tiborcsa révén a nép vágyainak megszólaltatójaként tisztelték. Jeles törekvés volt, hogy mind többen megismerjék Erkel Ferenc életművét, hagyatékát. Megszületett az Erkel emlékszoba terve is. A terv végül 1960-ban vált valóra.

Az Erkel emlékhónaphoz tartozik két esemény, az egyik közvetlenül, a másik közvetve. Ekkor festette meg Biró György "Az Erkel fa" című művét, és ekkor vetődött fel először az Erkel színház lebontásának ügye.

Június 3-i ülésén a városi tanács végrehajtó bizottsága a régi színház lebontására hozott határozatot a VKG osztály bejelentése alapján.² Az ügy élénk sajtóvitát váltott ki. A Viharsarok Népe azt vetette fel a határozat ellen, hogy: "...Mennyivel szebb lett volna, ha e nagyjelentőségű évfordulóra nem az Erkel színház

1. Vasárnap Gyulán jól sikerült kulturális seregszemle volt. Viharsarok Népe, 1955. máj. 11.

2. MLT XXIII/413. A VKG jelentése 1955. jun. 3-án: "...a színház épületének, anyagának elavulása miatt életveszélyes állapotba került. Gazdaságosan nem állítható helyre."

lebontásáról, hanem megjavításáról hozott volna a tanács határozatot."¹

A vite másik pólusán Enyedi G Sándor, a tanács végrehajtó bizottságának elnökhelyettese állt. Szíve szerint ő is sajnálta a nagymulta színházat. A siránkozás helyett azonban inkább a pótlást szervezte. Megkezdődött a művelődési otthon korszerűsítése, és a Csigakertben, impozáns környezetben a szabadtéri színpad kiépítése. Időközben megszületett a városban a megye legelső, nagyobb hangversenyterme, és az öreg vár - melynek restaurálását az ötvenes évek elején kezdték el -, időközben otthont adott az országos hírnév Várszínháznak.

A városi tanács egyre növekvő önállósága szükségessé tette a körültekintő várospolitikai, városfejlesztési tervek kialakítását. Gyulán régi hagyományai voltak a városgazdálkodásnak. Az ötvenes évek közepére azonban sürgető igény is lett, ha a város nem akart megrekedni a fejlődés útján, vagy visszafejlődni.

Az 1955. március 30-i tanácsülésre terjesztette be Enyedi G Sándor a várospolitikai tervjavaslatot. A javaslat gondosan mérlegelte azokat a forrásokat, melyekre a közszé. fejlesztési alap támaszkodhat, amely az állami költségvetésen túlmutató önálló fejlesztést eredményezhet. Ez a mérlegelés bizonyította, hogy a tanács érdekelt a területén feltárható források tervszerű felhasználásában.²

A források közül a tanács nagy figyelmet fordított a társadalmi munkára, az anyagi források mellett rendkívül nagy jelentőségű városszeretetre, mint a közéletiségre nevelés eszközére. A társadalmi munka értéke elsősorban a lakosság által feltárt problémák megoldásában kamatoztatható. Szervezésének, összefogásának a Hazafias Népfront volt a legfontosabb lendítő ereje.

1. Erkel kulturhónap. Órsi Tóth László. Viñarsarok Népe, 1955. jun. 26.
2. BLT XXIII/ 412. A tanács 1955. márc. 30-i ülésének jkve.

1955-ben a városban három tanácsi vállalat és öt kisipari szövetkezet működött, hatszáz dolgozóval.¹ Négy százhuszonhárom megálgánkisiparos tevékenykedett a legkülönbözőbb szakmákban. Az így kialakult helyzet szükségessé tette az ipari szövetkezetek fejlesztését, a lassoságnak nyújtott szolgáltatások javítását, a szocialista ipar pozícióinak erősítését.

Az állami iparban a termelés zavartalan volt. Szerény rekonstrukcióra készült a Harisnyagyár. Félévszázados gépparkja felújítását tervezte. A Husipari Vállalat pedig füstölőházát korszerűsítette.²

Az ipar fejlődése még extenzív volt. A Husipari Vállalat két és félszeresére növelte exportáru termelését, az eredményt azonban nem a termelékenység emelkedésével, hanem a munkaslétszám növelésével sikerült elérnie.³

A város mezőgazdaságának fejlődésében nagy jelentőségű beruházás volt az 1955. október 25-én felavatott új gépállomás.⁴

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésében nem születtek látványos eredmények. A termelőszövetkezetek igyekeztek rendet teremteni saját portájukon. Vezetésük, tevékenységük stabilizálódott.

A parasztság helyzetét az nehezítette 1955 őszén, hogy a kormány megemelte a kenyérgabona vetéstervet.⁵ A termelőszövetkezetek határidőre teljesítették ezt, az egyéniéknél azonban november második felében még nem volt földben a mag. Szerepe volt ebben a megerősödött liberálisnak, mely az általános politika vetületként a városban is erősödött.⁶

1. BLT XXIII/412. A tanács 1955. júl. 10-i ülésének jkve.

2. A Gyulai Husipari Vállalat telepén. Viharszerok Népe 1956. jén. 12.

3. Ugyanott

4. Kedden új gépállomási szerelőcsarnokot adtak át Gyulán. Viharszerok Népe, 1955. okt. 26.

5. Az előző évi 4134 kt. holddal szemben az új terv 6600 hold volt.

6. BLT XXIII/412. A tanács 1955. nov. 13-i ülésének jkve.

A kötelező kenyérgabona vetéstervezéséről, a megemelt terv teljesítéséről kialakult tanácsi vitával egyidőben került sor a hatodik Békéskölcson jegyzés előkészítésére. Bár a városban többen nagyobb nyereseményhez jutottak a megelőző években, a jegyzés nehéz, népszerűtlen politikai feladat lett.¹

A feladatok torlódása során a tanács végrehajtó bizottságának elnöke, Mészár József úgy döntött, hogy lemond elnöki tisztségéről. A szeptember 18-i tanácsülés elfogadta lemondását. A végrehajtó bizottság javaslatára a november 13-i tanácsülés Anyedi G. Sándor elnökhelyettest választotta a végrehajtó bizottság elnökévé.² A tanács szembavette a várospolitikai legfontosabb feladatokat, és szivós, kitartó munka kezdődött a feladatok megvalósításáért.³

1. BLT XXIII/412. A tanács 1955. szept. 18-i ülésének jkve.

2. BLT XXIII/413. A vb 1955. okt. 28-i ülésének jkve.

3. Orosháza - 1956 - Gyula. Viharszerok Népe, 1956. jan. 1.

A MÚLT KISÉRTETE.HARC AZ ELLENFORRADALOM ELLEN

Az 1956.esztendő a gondok,akadályok ellenére is kedvező körülmények között köszöntött a városra.Az előző évek megteremtették a továbblépés feltételeit.A város önállósága növekedett,ezzel lehetőségei is fokozódtak.

Az országos politika hullámvérései a városban is át-átcsaptak,de elsősorban a kedvezőbb változásai hatottak.Az államapparátus egyszerűsödése a tanácsi munka színvonalát növelte,segített stabilizálásában,hatékonysága fokozásában.A város vezetése jól felkészült,a várost jól ismerő,a vezetésre sokáig alkalmas,perspektívát hordozó emberek vállán nyugodott.A kormányzat életszínvonal növekedést biztosító intézkedései kedvezően éreztették hatásukat.A paraszti adóterhek,hátralekcsökkentése,az árleszámllítás,jobb árueellátás erősítették a szocializmus iránti bizalmat.

1956 elején vált nyilvánvalóvá az előző évi begyűjtés városi eredménye: a város a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulójára szervezett országos begyűjtési versenyben a hasonló kategóriájú városok között első lett¹.A városi tanács januári ülésén adta át a begyűjtési minisztérium képviselője a 116,7 százalékos eredményért a vándorzászlót és díszoklevelet

1. BLT XXIII/413.A vö 1956.jan.25-i ülésének jkve.

a minisztérium ötvenezer forintos jutalmával¹.

A tanácsulés állást foglalt abban, hogy ebből az összegből rendezik a piacteret, a sertés vásártérnél hidmérleget állítanak fel, és kikövezik a mázsház környékét². Az igezi eredmény mégis inkább az volt, hogy növekedett a termelőszövetkezetek állami támogatása. Tízhat százalékkal több hosszulejáratu hitelt, gépeket kaptak, mint az előző évben, és két és félmillió forintból felépült az Állami Mezőgazdasági Gépállomás gyulai üzeme³.

A március 10-én megtartott városi pártértelkezet is pozitívnak ítélte meg a város gazdasági, politikai és kulturális fejlődését⁴. Jelentős eredményről számolhatott be Vidó István, az MDP városi titkára mind az ipart, mind a mezőgazdaságot illetően.⁵ Az eredmények méltatása mellett bírálta a munka termelékenységének alacsony színvonalát, az újításokkal, ésszerűsítésekkel kapcsolatos bürokráciát.

Hangsúlyozta, hogy a közös gazdaságok Gyulán is bebizonyították életrevelőségüket. A termelőszövetkezetekben egy munkasegység értéke elérte a harminchat forintot. A mezőgazdaság szocialista fejlődésének legnagyobb akadályaként a termelőszövetkezetekben jelentkező szektas elzárkózást bírálta. A termelőszövetkezetek - bár példájuk önmagában is jelentős volt -, többet tehettek volna a közös gazdaságok népszerűsítéséért, a mozalom szervezéséért. A hét termelőszövetkezetnek csak 368 tagja volt.

A Hazafias Népiront városi bizottsága gazdag programot állított össze az év első felére. A program átfogta a város életének minden területét. A programból különösen kiemelkedett a tár-

1. BLT XXIII/413. A tanács 1956. jan. 28-i ülésének jkve.

2. Viharsarok Népe, 1956. febr. 2.

3. BLT XXIII/412. A tanács 1956. jan. 28-i ülésének jkve.

4. Jelentős állomás a város továbbfejlődéséhez a gyulai pártértelkezet. Viharsarok Népe, 1956. márc. 13.

5. A Textilhulladék Feldolgozó Vállalat 1953 óta hetedszer lett élüzem, a Cementipari Vállalat negyedszer.

sadalmi-politikai ünnepségek gondos rendezése, szervezése, az ünnepségek méltó tartalommal való megtöltése.

A forradalmi hagyományok ápolásából jelentős részt vállalt magára a fellendülő városi ifjúsági mozgalmak, a DISZ városi bizottsága és szervezetei.

A Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének sok volt katonája élt Gyulán. Legtöbbjük fiatalon lépett be a Vörös Hadseregbe, és az ötvenes évek közepén még a nyugdíj korhatárt nem érték el. A tizenkilenceselek többsége a felszabadulás után tevékeny részesevé vált a párt küzdelmeinek. A feléjük irányuló figyelem, elismerés fokozta aktivitásukat.¹

A Tanácsköztársaság emlékének tisztelgett a város április 30-án a Veszely hídnál felállított emlékművel. A díszisták kerékpáros csoportjai - néhány százan -, virágokat, koszorúkat helyeztek el az emlékműnél. Törzssök Márton megnyitóját után Vidó István emlékezett a Tanácsköztársaság gyulai mártírjaira, és méltatta harcuk jelentőségét.²

A nemzetközi proletariátus nagy ünnepe, Május 1 megrendezésének célja is a forradalmi hagyományok erősítése, ápolása volt a városban. Igen szerencsésen hangolta és rendezte a rendezvényeket a párt városi bizottsága. Széles teret nyitott az élénkülő társadalmi aktivitásnak. Egy-egy nagyobb ünnepségnek, rendezvénynek,

1. 1956 márciusában elhunyt a város idősebb kommunista nevezeteseinek egyik legtekintélyesebb alakja, Sikkes Antal. A Tanácsköztársaság leverése után külföldre ment, majd hazatérve a MIMOSZ helyi szervezetének tagja lett. A szocialista eszmék lelkes propagandistája volt, és tevékeny részese a gyulai munkás megmozdulásoknak. Ezek között is kiemelkedett az 1931-es építőipari munkástüntetések jelentősége. A Horthy rendszerben állandó rendőrségi felügyelet alatt tartották, és 1944-ben internáló táborba szállították. Ő volt a város első kommunista párttitkára. 1948-tól 1949-ig a SZOT járási titkára volt, majd haláláig a gyógypedagógiai intézet igazgatója.

2. Ünnepelelt meggyünk. Viharsarok Népe, 1956. máj. 4.

rendezvényorozatnak megvolt a rendező szervezete - a Május 1-nek hagyományosan a szakszervezetek -, de a többi társadalmi szervezet is segítséget nyújtott.

A széles társadalmi összefogással szervezett Erkel hónap programjában nagyszórú keretet kapott az Uttörő mozgalom 10. évfordulója. Széleskörű társadalmi támogatás tette lehetővé azt is, hogy a DISZ városi bizottsága májusban román ifjúsági delegációt fogadjon, és viszonyozhasson látogatásokat a temesvári tartományban Románia felszabadulásának ünnepén. A Magyar-Román Barátsági DISZ Együttes romániai vendégszereplése ebből az alkalmából - az együttes első külföldi szerepléseként -, felédhetetlen sikert hozott.

Történelmünk jövőt hordozó forradalmi hagyományainak ápolása, a szocialista építés hagyományainak fejlesztése, erősítése lelkes tömegeket toborzott. A város vezetői tudatosan törekedtek a szocialista építés során elkövetett hibák felszámolására, a szocialista demokrácia szélesítésére, erősítésére. A párt központi vezetésében beállt szakadás, a jobboldali nézetek jelentkezése, áramlása benitően hatott a jószándéku törekvésekre, erőfeszítésekre.

A forradalmi mult eszméinek ápolása, erősítése ellenére, ezzel együtt tág teret nyert a jobboldali demagógia, a szocialista építés eredményeinek semmibevétele, tagadása, a szocializmus rágalmozása.¹

1955 márciusában az MDP Központi Vezetősége visszahívta, és a párt vezető szerveiből kizárta Nagy Imrét. 1956 februárjában az SZKP XX. kongresszusa a személyi kultusz lényegének feltárásával és a következmények felszámolására irányuló döntéseivel látszólag Nagy Imrétet igazolta.

A város vezetése előtt már évek óta világos volt, hogy a

1. Vess Henrik: 4 magyarországi 1956. októberi ellenforradalom történetének néhány kérdése. Kossuth Könyvkiadó, 1956.

tömegkapcsolatok erősítése a szocializmus építésének alapkérdése. És akkor, amikor a tömegkapcsolatok erősítéséért, a szocialista demokratizmus alapelveinek következetes érvényesítéséért folyt a küzdelem, a demokratikus centralizmus erőtlensége megbénította a törekvéseket.

A szocialista társadalom építésének egyetlen célravezető módszere a kétfrontos harc. A város vezetői, a pártbizottság következetességre törekedett. A vélemények szabad küzdelmét akarta, és biztosította is fórumait. A pártmunka új módszereit kezdeményezte, melynek lényege az volt, hogy közvetlen, élő kapcsolata legyen a pártnak a tömegekkel, folyamatos legyen a feladatok megoldásának ellenőrzése és a tájékoztatás.¹

A Központi Vezetőség 1956 nyarán hozott szervezeti intézkedései már alig hatottak. Olyan körülmények alakultak ki, amikor a becsületes, tisztességes szándék is visszajára fordult.

A városi tanács janusi ülésétől folyamatosan napirendjére tűzte a kuláklista felülvizsgálását. A jogtalanul kuláknak nyilvánított középparasztok helyzetét felül kellett vizsgálni, és tisztázni ügyüket. Alig akadott egy-két kuláklistán szereplő név, melyet ne töröltek volna onnan automatikusan.² Ráadásul ezeken a tanácsüléseken rendszerint több volt az érdeklődő, mint a tanácstag.

Olyan helyzet alakult ki, amikor mindenben lehetett vitatkozni, felelőtlenül is. Természetesnek tűnt, hogy szélteben, hosszában rágalmazták a vezetőket is. A Szabad Európa rádió adásainak szelleme visszhangzott ezekben a rágalmakban.³ Az értelmiségi klub rendezvényei a véleménycsere hasznos fórumai lehettek volna, de 1956 második felében már ott is gyakran eltűnt a mérték. Az értel-

1. A pártmunka néhány új módszere Gyulán. Viharsarok Népe, 1956. szept. 11.

2. BLT XXIII/412. A tanács 1956. jan. 17-i ülésének jkve.

3. BLT XXIII/412. A tanács 1956. jul. 26-i ülésének jkve.

miség társadalmi szerepét helytelenül értelmező vélemények kaptak teret, és felfelengették a Békéscsaba - Gyula viszony régi, esetenként már orvosolt ellentéteit is.¹

Évek óta - az Alföld című politikai napilap megszűnése után -, fel-felvillant Gyulán a helyi lap igénye. Ezt az igényt a tanács végrehajtó bizottsága 161/1956.sz.határozatában ismét megfogalmazta. A helyi lap kezdeményezése azonban szintén forrásává lett bizonyos liberalizáló törekvéseknek.

A DISZ városi szervezete vezető szervei megerősítésére városi küldötttertekezletre készült.² Az előkészületek során a népszerű Ifjúsági Akadémia mellett megformálódott egy városi, elsősorban ifjúsági vitafórum igénye is. Az első vitatéma is kialakult, a restauráció és rehabilitáció problémakörét megjelölve.

A budapesti Petőfi kör és az ifjúsági szövetség támogatásával Békéscsabán is megvalósuló Petőfi kör vitái azonban bebizonyították, hogy hasonló vitafórumokon a kapitalista restaurációs törekvések leleplezésének nincs szerepe. A DISZ városi vezetése ezért lemondott a vitafórum megszervezéséről.

Az október 23-án Budapesten kirobbanó ellenforradalom híre szemtanúk útján hamar eljutott a városba. A DISZ megyei bizottságának titkára, Násztör Sándor 23-án résztvett a DISZ Központi Vezetőségnek ülésén, és az események alakulását a fővárosban kísérte végig a késő esti órákig. 24-én a járási és városi bizottságokat végigjárva Gyulán is elmondta tapasztalatait. Tájékoztatásának lényege az volt, hogy a szocializmus ügye veszélybe került, a fővárosban ellenforradalom robbant ki, és számolni lehet továbbterjedésével.

Az egymásnak ellentmondó hírek mellett a helyzet lényegét érintő információk a párt és állami szervektől nem jutottak el a

1. Értelmisségi tanácskozás Gyulán. Viharsarok Népe, 1956. szept. 11.
2. BLT XXI/413. A vb 1956. aug. 31-i ülésének jkve.

városba. Az események megzavarták a város életét. A tanítás megszűnt a középiskolákban, a vidéki diákok hazauteztak. 25-én és 26-án a késő délutáni órákig tömegmegmozdulásokra nem került sor.

26-án délelőtt a városi tanács végrehajtó bizottsága megtartotta soron következő ülését. A lakásproblémák és a város sportjának kérdései szerepeltek napirenden.¹ A végrehajtó bizottság ülésén nem vett részt a végrehajtó bizottság elnöke, betegsége miatt hosszabb gyógykezelésen, szanatóriumban volt. Nem vett részt a városi pártbizottság titkára sem. Zsámbékon volt, továbbképző tanfolyamon.

Október 26-án délutánra összeverődött az az erő, mely hivatottnak érezte magát arra, hogy a felfokozott érdeklődésű tömegek hangadója legyen. Egységes program kidolgozására nem volt lehetőségük. Nagyon különböző irányokból verődtek össze. Egyben azonban meggyógyeztek: mélységesen gyűlölték a szocializmus, a kommunizmus ügyét s mindazt, ami a szocialista építést eredményessé tette Magyarországon. Elsősorban szovjetellenességük volt nyilvánvaló, nacionalista szölemekkel igyekeztek maguk mellé állítani a tömegeket.²

A kibontakozó ellenforradalom vezetőinek az volt a céljuk, hogy az utcára vigyék az ügyeket, és az utca segítségével gyakoroljanak állandó nyomást a vezetésre. Ez a törekvésük sikerült is. A tanácsházánál kezdődött el az akció. Simonyi Imre költő terjesztette elő a követeléseket. Közben az utcán összeverődött tömeget nem volt nehéz rávenni arra, hogy leverjék az első város csillagokat. Egyre nőtt a kíváncsi, zavargó tömeg.

26-án este többszázan verődtek össze a Felszabadulási Emlékmű környékén. Az emlékműre drótkötelet rögzítettek és traktorral földre döntötték. A szervezkedés irányítói ezzel egyértelműen vallottak céljaikról³.

1. BLT XXIII/413. A vb 1956. okt. 26-i ülésének jkve.

2. Ellenforradalmi események Békés megyében. Gyula, 1957.

3. Biróság tárgyalja rövidesen Gyulán azoknak az ügyét, akik meggyalázták a nemzetközi munkásokztály jelvényét. Békés megyei Népujság /Bm Népujság/, 1957. ápr. 13.

A tömeg a Megyeház utcába húzódott a meggyalázott emlékműtől. A városi tanács erkélyéről néhány józan szó is elhangzott, de senki sem figyelt már azokra. A járási pártbizottság épülete előtt szóváltás történt a pártbizottság titkárával, Sipos Károlylyal. Sipos Károly fegyelemre intette a résztvevőket, és hangsúlyozta, hogy másnap a tömeg vezetőivel hajlandó tárgyalni normális keretek között.

Másnap a tanácsházán megkezdődtek a szinte véget nem érő tanácskozások. Ismét jelentős tömegek vonultak az utcára. Százak és százak, de nagyrészt csak a kíváncsiság vezette. Minden alkalmas megeseten akad valaki, aki lelkesen el tudta szavalni a Nemzeti dalt. Az üzenek előtt jelszavakat kiáltottak: Gyertek ki! Aki magyar, velünk tart!

A tömegben azonban gyakran józanabb hangok is felerősödtek. Az élelmiszerüzemek, a Tejporgyár és a Husüzem előtt nem csak hívó jelszavak hangzottak el, hanem a termelésre buzdítók is: Dolgozzatok! Kell a tej Pátnak! Ezek az üzenetek nem is hagyták abba a munkát, csak képviselőiket küldték ki jeleképpen az utcára. Hosszabb ideig nagy csoportok hullámoztak még a rendőrség és a börtön épülete előtt, de a déli harangszó hazaterelte a résztvevőket. Utközben levertek a Sztálin ut házszám-tábláit, levertek a még fennmaradt internacionálé szimbólumokat.

Az ellenforradalom nem győzött, de képviselői befészkelődtek minden fontosabb posztra. A karhatellat a Nátor féle különítmény jelentette a rendőrségen számukra, az ellenforradalmi tanács tagjai, vezetői Nádházi Jánossal az élen a tanács környékén állomásoztak, Simonyi Imre a "Tisztességes írás" -t adta közköltésén a tömegnek kezébe nyomdai barátai segítségével.¹ Igyekeztek minden változást hasznukra fordítani.

1. Simonyi Imre: Tisztességes írás. Versek. Gyula, 1956.

Vidó István, az MDP városi tákára október 30-án visszatérve a városba, összehívta a párt végrehajtó bizottságát a helyzet értékelésére, a feladatok meghatározására. A tanácskozás lényege az volt, hogy bármennyire tisztázatlanok is a frontok, a pártnak meg kell őriznie tevékenysége folytonosságát. A végrehajtó bizottság úgy foglalt állást, hogy képviselőjével dr. Oláh Emil kórházi főorvost bízta meg.

Azt a döntést az események tulságosan gyorsan keresztülépték. Egyetlen jelentősége, hogy erősítette a folytonosság tudatát. November 4 után a folytonosság, az út világos lett. Világos, de nem könnyű. A Magyar Szocialista Munkáspárt létrehozásának feladatait a városban Ideiglenes Bizottság vette kezébe.¹

November 7-től tárgyalások kezdődtek a tanács végrehajtó bizottsága és a "forradalmi bizottság" között. Az ellenforradalom addigra jelentős erőket gyűjtött. A folytonosság érdekében szükség volt kompromisszumokra is. Az időközben hezserkező Enyedi G Sándort az MSZMP Ideiglenes Bizottsága azzal bizta meg, hogy minden körülmények között maradjon a helyen.

A végrehajtó bizottság november 11-i ülésén jelentős személyi változásokat határoztak el az ellenforradalmi vezetők nyomása alatt.² A november 13-án tartott végrehajtó bizottsági ülés újabb engedményekre kényszerült. Kijelentette egyetértését a sztrájkjog biztosításával, de nem járult hozzá, csak az esedékes óérek kilizetéséhez. Egyben határozatot hozott, hogy a sztrájknak szervezettseget kell biztosítani, s a követeléseket el kell jutítani a kormányhoz.³

A megbízottak Enyedi G Sándor és Nádházi János vezetésével Kádár Jánoshoz akartak fordulni, de a parlamentben Dobi István fogadta őket más Békés megyei küldöttekkel együtt, mintegy három órás tanácskozásra.⁴ Dobi Istvánnal folytatott beszélgetésük

1. MB APch. MSZMP. Gyulai járás. Gyulai városi aktiva jkve. 1956. dec. 2.
2. BLT XXIII/413. A vb 1956. nov. 11-i ülésének jkve.
3. Ugyanott. A vb 1956. nov. 13-i ülésének jkve.
4. Visezerkezték budapesti utjukról Békéscsaba és Gyula város küldöttei. Bm. Népujság, 1956. nov. 24.

mindkét felének tanulságos volt. A kommunistáknak, a szocializmus erőinek optimizmust, bátorságot, nyugalmat sugárzott. Az ellenforradalom erőit pedig arra készítette, hogy - ha bármit is el akarnak érni -, fokozniuk kell a harcot.

A harc valóban fokozódott. A tanács vezetői a végrehajtó bizottságot nem hívták össze november 13-tól. Nem akarták, hogy méltatlan döntéseket erőszakoljanak a végrehajtó bizottságra az ellenforradalmi erők. A fegyveres ellenállás veszélye is felmerült. Mintegy száz fiatal a várba költözött. A honvédség segítségével fegyverezték le őket.¹

Itt is, ott is uriallódtak a józanabb törekvések. A Harisnyagyár erőtelepe november közepén megkezdte a munkát. Hozzákezdtek az üzemen az MSZMP szervezéséhez is. A földeken - ha nem is zavartalanul -, de kielégítően haladtak az őszi munkák.² Néhány területen azonban nehéz volt előre lépni. A város általános iskoláiban csak azután kezdődött meg a tanítás, amikor már meggyeszerre tanítottak.³

Súlyosabb ellátási zavarok még nem jelentkeztek. A város jelentős tartalékokkal rendelkezett. Romániából közvetlenül kapott sót, petrolcumot, élelőt⁴. A városból karácsonyig csaknem ötszáz mázsa tejport szállítottak Budapestre.⁵

Az ellenforradalmi erők nem voltak képesek feltartóztatni a kibontakozást. A párt élt, szerveződött. Akik újra vállalták kommunista kötelezettségeiket, öntudattal, határozottan vállalták. Egyre többen jöttek rá, hogy az ellenforradalom szólamai mögött nem a hibák kijavításának szándéka húzódik meg. A hibák kijavítására csak a párt képes. Az ellenforradalmárok útja - a fehér terror útja.

1. Békés megyei Népijség, 1956. nov. 11.

2. Ugyanott. 1956. nov. 11.

3. Ugyanott. 1956. nov. 23.

4. Ugyanott. 1956. nov. 25.

5. Ugyanott. 1956. nov. 29.

December 2-án az MSZMP városi aktivaülést szervezett.¹ Az aktiva értekezletén az MSZMP Központi Intéző Bizottsága képviselőjében Szabó Sándor vett részt, a városi pártbizottság régebben volt titkára. A városi intéző bizottság egyértelmű, mozgósító programot állított a város kommunistái elé. Hangsúlyozta a program, hogy "...olyan erők játszottak fő szerepet az ellenforradalomban, melyeket a magyar népnek már volt egyszer alkalma megismerni a Tanácsköztársaság leverése utáni időkben...A dolgozók elégedetlensége nem a szocializmus ellen irányult...Sorsdöntő és napjainkban alapvető kérdés, a munka!...a pártnak vezetnie kell a tömegeket. A vezetés most azonos a meggyőzéssel."

Az aktivaülés titkos szavazással megválasztotta az MSZMP városi Intéző Bizottságát, felváltva funkciójából a korábban tevékenykedő Ideiglenes IB-t. Az Intéző Bizottság titkára továbbra is Lipták Mihály lett.

A pártaktiva nyílt levéllel fordult a gyulai munkástanács elnökségéhez. A nyílt levél elmondta, hogy a munkástanács által olyan szívesen hangsúlyozott "legszélesebb demokrácia" üres szólam, melyet a dolgozó osztályok, rétegek érdekei ellen mindig szívesen használnak és használtak a kizsákmányoló osztályok képviselői. Az MSZMP a dolgozó osztályok demokráciájáért harcol, a burzsoá demokrácia ellen.

A munkástanács vezetői korábban állandóan azt hangoztatták, hogy nem a szocializmus, nem a kommunizmus, a kommunisták ellen, hanem a hibák ellen akarnak harcolni. A pártaktiva hatására azonban nyíltabbá tették a harcot. Elsősorban a párt szerveződését akarták megakadályozni. December 6-án a korábbi megállapodásokkal ellentétben

röplapokkal szórták tele a várost, melyben a párt szervezése ellen emelték fel szavukat: "...üzemek, vállalatok és

1. MB Arch. MSZMP. A Gyulai járás iratai. Az 1956. dec. 2-i Gyula városi aktivaülés jkve.

egyéb állami szervek területén a pártszervezést ezidő szerint nem tartunk helyenként és nem engedhetünk meg..."¹

Megalakult a megyei munkástanács is. A párt hangsúlyozta, hogy az üzemi munkástanácsok nem az ellenforradalom vívmányai. Az üzemi munkástanácsok az üzemi élet fontos szervei. A területi munkástanácsok azonban a szocialista államhatalom ellen szerveződtek. A megyei munkástanácsban a városból Nádházi János vett részt.²

A városi munkástanács eljutott önmaga teljes leleplezéséhez. Az utca terrorizálása útján vélte céljait elérni. Decemberben kétnapos sztrájkra szólított fel minden üzemet, vállalatot. Sztrájkra, fizetéssel. Az összkomfortos sztrájk a tanácsi vállalatoknál és a Harisnyagyárban egymillió forintba került.³

Az ellenforradalmárok nyíltan nem támadták a szocializmust. Csak a Szovjetuniót, a Szovjetunióval kiépített szövetséget, a nemzeti függetlenséget hangoztatva. Nyíltan nem támadták a kommunistákat, csak egyeseket. Egyeseket, akik a Rákosi rendszerben "kompromittáltak" magukat. Közben megtépták, sárba tiporták a szocialista internacionalizmus szimbólumait, rágalmezték, majd üldözni kezdték, igyekeztek megfélemlíteni a kommunista vezetőket. Gyulán is azt hirdették, hogy szerte az országban: szocializmust párt és munkáshatalom nélkül, szocializmust a szocializmust építő népek testvéri barátsága, harci szövetsége nélkül, szocializmust a Szovjetunióval szemben!

Ez a felismerés tömörítette november első napjaitól a városban is az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága köré az ellenforradalommal tudatosan szembeforduló erőket. Gortka József, Lipták Mihály, Lesinszki Rezső, Kohári István, Steigerwald Frigyes, Szabó János, Vidó István és mások voltak a legközvetlenebb szervezői, élcsztői a mozgalomnak. December 2-án már közel százfőnyi aktiva

1. Ellenforradalmi események Békés megyében. I. Gyula, 1957.

2. Független Ujság. A munkásság szilárdítja egységét. 1956. dec. 3.

3. BLT XXIII/412. A tanács 1957. márc. 11-i ülésének jkve.

szervezett, tudatos erejével bizonyítva a szocializmus ügyének legyőzhetetlenségét.

Az Intéző Bizottság vezetésével tudatos harc indult az ellenforradalom erőinek felszámolásáért, a szocializmus vívmányainak megőrzéséért, a szocializmus ügyéhez hű erők összefogásáért, a párt szervezéséért, a tömegek megnyeréséért.

Az ellenforradalom utcai terrorjának véget vetett december 17-én a városban is megjelenő karhatalom. Az üzemekben, intézményekben megkezdődött a harc a helyzet normalizálásáért. Nehéz küzdelem volt. Előbb a kommunistáknak kellett rendezniük sorukat. Az ellenforradalmárok rágalmai, legkülönbözőbb támadásai ellenére ki kellett építeni a pártszervezeteket. Az üzemekben, intézményekben az ellenforradalom hangesztői igyekeztek megfélemlíteni a párttagokat, akadályozni a pártszervezést. Uszításuk nem volt hatástalan, de a félrevezetés, a megfélemlítés taktikája egyre kevésbé volt hatásos.

A párt által megfogalmazott törekvések, a kétfrontos harc következetes megvalósítása megteremtette a fejlődés feltételeit. 1957 januárjában már tizenegy MSZMP alapszervezet működött a városban, közel háromszáz kommunista találta meg az utat a pártszervezetekhez. Az MSZMP Intéző Bizottsága és a pártszervezetek minden tevékenysége erre irányult, hogy elszigetelje az ellenforradalmárok egyre szűkülő csoportjait a tömegektől.

A tömegek előtt időközben sokminden letisztult, világosabbá vált. Az ellenforradalom céljait feltáró dokumentumok, a pártsajtó és a rádió egyre jobban ellensúlyozták a féktelen ellenforradalmi propagandát. December második felétől nem jelent meg a gyulai munkástanács által kiadott Gyulai Hírlap sem.

A városi pártszervezetek, pártszervek nagy erőfeszítések árán tájékoztatták a lakosságot a kibontakozás terveiről, a to-

váblépéssel kapcsolatos elképzelésekről. A tömegek kedvezően fogadták a párt nyugodt, türelmet, megfontoltságot, bátorságot, erőt sugárzó állásfoglalásait a legfontosabb kérdésekben.

A párt megyei lapja, a Békés megyei Népujság nagy segítséget nyújtott a helyi politika erősítéséhez. Igen sok gyulai hírt közölt. Rendszeresen ismertette a gyulai pártélet eseményeit. Januárban egyebek között a várospolitikai tervek között részletesen foglalkozott a Várfürdő létesítésének gondolatával. Hírt adott a Husiperi Vállalat, a Kisgyár és a Gépállomás életéről, segített leleplezni az egyes üzemekben meghúzódó ellenforradalmi erőket.¹

Annak ellenére, hogy az ellenforradalom mindinkább visszahúzó erői - nacionalista szólamaikban bizva -, az ellenforradalmi hullám márciusi újabb fellendülésére számítottak, márciusra konszolidálódtak a városban a politikai viszonyok. Három-négy hónap elegendő idő volt arra, hogy a dolgozó emberek tömegei rádöbbenjenek, hogy az ellenforradalom alapvető érdekeik elleni támadás volt. Az MSZMP városi Intéző Bizottsága utmutatása alapján 1956. október 4 óta először összeült a városi tanács, hogy az új viszonyok között meghatározza a helyi államigazgatási és államhatalmi szervezet konkrét feladatait.

A tanács számonkérte tagjainak az ellenforradalom alatt kifejtett tevékenységét. Egyes tanácstagokat méltatlannek ítélte meg a tanácstaggi tevékenységre, tisztségre, ezért visszahívta őket. Négy tanácstagot érintett ez a döntés. Az okok különbözőek voltak. Közülük egyik az ifjúság izgatása, a pedagógusok terrorizálása miatt került visszahívásra. Ennek a tanácstagnak jelentős része volt abban, hogy a megyében legkésőbb Gyulán kezdődött meg a tanítás. A másik ~~három~~ tanácstag visszahívására is alapos indokok voltak. A kommunisták ellen uszítottak és a parasztság között akartak szervezkedni, paraszt sztrájkot kibontakoztatni, és felfegyverezni egyes paraszti csoportokat.²

1. A Bm Népujság 1957. jan. 24-25-26-i számai.

2. BLT. XXIII/412. A tanács 1957. márc. 11-i ülésének jkve.

Az MSZMP városi Intéző Bizottsága kezdeményezésére a városi tanács tagjainak kommunista csoportja rendszeresen tanácskozott a tanács fontosabb, soron következő feladatairól. Az MSZMP csoport nagy segítséget adott ahhoz, hogy a tanácsülésre kidolgozott tervek, javaslatok megfelelő előkészítéssel, alapos elemzéssel kerüljenek a tanácsülés elé.

Egy év után, 1957. december 30-án a tanács ülésén a végrehajtó bizottság elnöke beszámolójában az országos követelmények szintjén fogalmazta meg a városi követelményeket is. Egy ellenzéki parasztemberre hivatkozott, aki kifejezésre juttatta, hogy a kormány "a lehető legjobban dolgozik". A tanács munkájának mércéjeként azt állította, hogy érvényes-e ez a megállapítás a tanács munkájára is. "Nem volt hiba nélküli a munkánk - mondotta -, de az elért eredmények azt mutatják, hogy minden alapunk megvan az 1958. évi jobb munkához, a szélesebb és jobb tömegkapcsolat megteremtéséhez." ¹

A város életének konszolidációja, a szocialista építés záloga, alapvető feltétele a párt erősödése, szervezeti szilárdulása volt. Az Intéző Bizottságnak szilárdan helyt kellett állnia a kétfrontos harcban. A párt régi harcosaira, kipróbált munkásaira nagy szükség volt a szervezetekben. Azt is bizonyítani kellett azonban, hogy a párt tevékenységében nem követi el azokat a hibákat újra, melyek korábban eltávolították a tömegektől.

Ideológiai, szervezeti és cselekvési egységet kellett követelni. Elsősorban az ellenforradalom kirobbanásának okait, feltételeit, céljait kellett tisztázni a párttagság és a dolgozó tömegek között. Nagy jelentősége volt ebben a pártsajtónak. Az ellenforradalmi gáztetteket leleplező országos, megyei "fehér könyvek" mellett megjelent az "Ellenforradalmi események a gyulai járásban" című dokumentum gyűjtemény is. 1957 áprilisának végére csaknem

1. BLT XXIII/412. A tanács 1957. dec. 30-i ülésének jkve.

két és félezer példányban fizették elő a város dolgozói a párt központi lapját, a Népszabadságot, és a párt megyei lapját, a Békés megyei Népujságot.¹

Az ellenforradalom leverése, a politikai hatalom szilárdulása a jobboldali, opportuniste törekvések nyílt vereségével járt. Továbbra is nagy gondot okozott azonban a szektás magatartás veszélye. Az MSZMP Központi Intéző Bizottsága határozata szerint a Magyar Dolgozók Pártja tagjai 1957. május 1-ig átigazolhatták magukat az MSZMP-be. De már február elején - amikor a pártnek huszonöt alapszervezete és félezer tagja volt a városban -, gyakran elhangzott, hogy "...elégenny vagyunk, inkább kevesebben legyünk... talán kevesebben leszünk, de szokra lehet számítani..."²

Mindenkinek személy szerint is tisztáznia kellett a viharos időkben elfoglalt helyét, szerepét. Tisztáznia kellett az ellenforradalom előtti magatartását, számot kellett vetnie önmagával. Az ellenforradalmat követő néhány hónapban szükségszerűen ütköztek a különböző személyes vélemények. Az ellenforradalmi időszakban például a tanács apparátusa rendkívül sokféle hatásnak, gyakran kényszernek volt kitéve. Az apparátus különböző megítéléséből is sok intrika adódott, és gyakran személyes viták következtek.³

Az átigazolásokat viharos viták előzték meg. A határidő felé közeledve mind gyakoribbá vált a kérdés, hogy "Miért csak most? Miért nem korábban?" Az MSZMP tagjainak felelősségtudatát, a párt ügye iránt érzett felelősségét tiszteletben kellett tartani, erősíteni kellett. Viszont el kellett venni annak is, hogy a bizalmatlanság megerősödhessen, hogy a párthoz közeledőket, a párt által meghatározott feladatokat vállalókat a bizalmatlanság eltávolítsa a párttól.⁴ Az MSZMP városi Intéző Bizott-

1. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. Beszámoló az MSZMP gyulai IB 1957. ápr. 27-i ülésén.

2. Gyulán eddig huszonöt alapszervezet alakult. Bm. Népujság, 1957. febr. 24.

3. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. A városi IB 1957. márc. 4-i jkve.

4. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. Beszámoló a városi IB 1957. ápr. 27-i ülésén.

ságának április 27-i beszámolója is hangsúlyozta, hogy a párt ká-
pui május 1 után sem fognak bezárulni.¹

A város pártszervei, pártszervezetei nagy erőfeszítéseket
tettek azért, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt politikáját
megfelelően érvényesítsék a várospolitikában. A párt szervezeti
erősödésével együtt harcoltak a vezető szerep kiszélesítéséért,
a szocialista demokratizmus elveinek következetes érvényesítésé-
ért a társadalmi élet minden területén.

A szocialista demokrácia elveinek következetes érvényesi-
tése egyet jelentett a tömegek mozgósításával, a tömegek akti-
vításának fokozásával. Ennek érdekében a városi pártszervek, szer-
vezetek nagy gondot és egyre sikeresebben szervezték, irányították
a tömegszervezetek, tömegmozgalmak tevékenységét. E szerveze-
tek, mozgalmak munkájában igen nagy felelősségtudattal, aktivi-
tással vettek részt a párttagok.

A Magyar Szocialista Munkáspárt városi szervezetének köz-
vetlen segítségével, támogatásával hamarosan önmagukra találtak a
Népfront mozgalom városi szervei, tisztázódott a szervezet
munka feladatai, és kibontakozott az ifjúsági mozgalom városi
tevékenysége.

A Hazafias Népfront mozgalom keretei már az ellenforradalmat
megelőzően elkelmássá tették a mozgalmat a várospolitikai célok
hatékony megvalósítására, a tömegkapcsolatok állandó és szüntel-
len erősítésére. Az MSZMP városi Intéző Bizottsága és a városi
tanács támaszkodott a népfront aktivisták munkájára, serkentették
tevékenységüket. A bizalom, a párt törekvéseinek megértése, a város
sorsa iránti felelősségtudat igen hatékonyra formálták, kovácsolták
a mozgalom erőfeszítéseit. 1957 márciusára a mozgalom kieleki-

1. MB A ch. MSZMP. Gyulai járás. A gyulai városi IB 1958. jan. 20-i
ülésére készült jelentés tartalmazza az 1957. dec. 31-i statisztika
adateit az MSZMP városi fejlődéséről. Pár tag 1218, tagje-
lölt 35. A párttagság kelete szerint: 1945 előtti 50; 1945-ös
249; 1946 és 1948 közötti 286; 1949 és 1951 közötti 188, 1952 és
1956 közötti 282 párttag. Az ellenforradalom után 1957. x 163
új felvételre került sor.

totta programját, és megkezdte akciói szervezését a program megvalósításáért.¹

A Népfront városi bizottsága azoknak a feladatoknak a megoldására, melyeknek társadalmi jelentősége különösen nagy volt, akcióbizottságokat szervezett. Egyik ilyen akcióbizottsága a Várfürdő létesítésének előkészítését, tervezését, szervezését szorgalmazta.

Jelentős szerepe volt a Népfront mozgalomnak a parasztsággal való kapcsolat erősítésében. A program nagy gondot fordított a gazdakörök újjászervezésére, megfelelő programjuk kialakítására. Hasonló felelősséggel nyult a mozgalom az értelmiség problémáinak megválaszolásához, a város kulturális kérdéseire.

A Hazafias Népfront városi tevékenységének fáradhatatlan szervezője továbbra is Törzsek Márton volt. Egyenlősége, az emberekkel való meleg, baráti kapcsolatai, izzó lelkesedése tömegeket vonzott. A Népfront bizottságában működő MSZMP csoporttal elvi összhangban szinte emberfeletti munkát végzett éveken keresztül.

Az MSZMP Intéző Bizottsága nagyra értékelte a Hazafias Népfront városi tevékenységét. Elsősorban az értelmiség közötti politikai munkára serkentette, és arra, hogy a tagok nevelésében, aktivitásának fokozásában nyújtson segítséget.²

A Népfront bizottsága eleget is tett a várakozásoknak. Létrehozta Pálfiy Alberttről elnevezett értelmiségi klubját. A klub vitáival, az ott rendezett előadásokkal, a város vezetőivel szervezett eszmecserekkal segített az eszmei zűrzavar országot átjárásában. Különösen emlékeztető értelmiségi ankét volt 1957. április 30-án Mester Lajossal.³

Az ellenforradalom eszméinek romboló hatása az ifjúságra

1. A Bm Népujság 1957. márc. 28-i gyűlési melléklete.

2. MB Arch. MSZMP. Gyűlési járás. A gyűlési IB 1957. jan. 3-i ülésének

3. Vén kivezető út az eszmei zűrzavarból. Bm. Népujság, 1957. jún. 1.

volt a legveszélyesebb. A tapasztalatlenség, a hangzatos szövegek, az utcai tüntetések romantikája könnyen magukkal sodorták a fiatalok csoportjait. Az ellenforradalom hangadói is szívesen huzódtak a fiatalok mögé.

A fiatalok egyrésze azonban tudta, hogy a hazát szeretni, a haladás ügyét szolgálni, a dolgozó nép érdekeiért harcolni nem lehet a munkásosztály forradalmi pártja ellenében. A Dolgozó Ifjúság Szövetségének egy tevékeny tagja őrizte a városban is a kommunista ifjúsági mozgalom folytonosságát. Bétécsi Mihály, a DISZ volt járási titkára a számtalan ellenforradalmi provokáció ellenére sem hagyta el az ifjúsági házat. Előbb a rétegszervezetek újjászervezésével kísérletezett, majd - miután nyilvánvalóvá vált az egységes ifjúsági szervezet aktualitása -, egyik irányítója lett a Kommunista Ifjúsági Szövetség megalakulása előkészítésének.

A Kommunista Ifjúsági Szövetség városi szervezete a KISZ Országos zászlóbontásával egy időben alakult meg. Harmincnégy ifjú, lányok, fiúk, munkás- és parasztfiatalok, diákok és értelmiségiek vállalták az ifjúkommunisták feladatait, felelősségét. A szervezet titkárává Lőrincz Istvánt, a Huszár ifjómunkását választották. A városi pártbizottságnak küldött táviratukban megfogadták, hogy ha kell életük árán is hűek lesznek a párt, a nép ügyéhez.¹

Az ifjúsági szervezet - majd hamarosan az ifjúsági szervezetek -, lelkesítő, mozgósító programokat dolgoztak ki tagjaik számára. Helyesen foglalták meg viszonyukat a szervezeten kívülálló fiatalokhoz. Rendezvényeikre meghívták a kívülálló fiatalokat, szívesen látták részvételüket akcióikban. Mindennaposak voltak a KISZ társadalmi munkatevékenységei. Egy év alatt tízenháromezer facsemetét ültettek el a városban. Népszerűek voltak a KISZ által szervezett

1. Békés megyei Népijság. 1957. márc. 23.

vtasorozatok és az Erkel filmszínházban rendezett ifjúsági
akadémia előadásai.¹

Egy év alatt csaknem ötezásra emelkedett a KISZ tagjainak
száma. Több mint hetven százalékuk ifjúnak, legtöbben a Haris-
nygyárból és az Husüzemből. A husüzemi fiatalok sokáig nem ala-
kítottak önálló szervezetet a területi szervezet erősítése vé-
gett. 1958. február 23-án megalakult a KISZ harmincegy tagu
városi bizottsága is. A bizottság végrehajtó bizottságot válassz-
tott, és titkárát, Máté Évát függetlenítette.²

Az ellenforradalmi propaganda nagyon sokat értett a szak-
szervezeti mozgalomnak. Az üzemi munkástanácsokat igyekezett
saját befolyása alá vonni, és a szakszervezeti tevékenység e fon-
tos egységeit szembeállítani a párt vezetését mindig is igény-
lő forradalmi szakszervezeti hagyományokkal. A szakszervezete-
ket elsősorban politikai tevékenységükben gátolta, s a korábban
üzemeinkben erős szervezettséget fellelőitotta.

Az ellenforradalommal való harcában a párt kereste az
eszközöket ahhoz, hogy a szakszervezetek politikai tevékenységü-
ket minél hatékonyabban fejthessék ki. A szakszervezetek hangsú-
lyozott gazdasági, érdekvédelmi tevékenységét politikai tartal-
lommal igyekezett megtölteni. Fontosnak tartotta, hogy a szak-
szervezetek a dolgozók politikai tisztánlátását, az ellenforra-
dalmi propaganda hatásának szétzuzását is alapvető érdekvédelmi
feladatnak tekintse.³

A megalakuló üzemi pártszervezetek mindenütt közvetlenül
támaszkodtak a szakszervezeti aktivisták tapasztalataira, tevé-
kenységére. Az üzemi szakszervezetek és a pártszervezetek között
jó munkamegosztás alakult ki.

1. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. A városi vb 1958. ápr. 28-i jkve.

2. KISZ zászlóavatás és táborúzt volt szombat este Gyulán.

EM. Népajdság. 1957. nov. 5.

3. MB Arch. MSZMP. Gyulai Járás. Jelentés a városi vb 1958. febr.
3-i ülésére.

Az MSZMP városi végrehajtó bizottsága azt a célt tűzte a szakszervezeti alapszervezetek elé, hogy javítsák tömegkapcsolataikat. Elsősorban a szakszervezeteken kívüli dolgozók megnyerésére törekedjenek, javítsák a bizalmi munkáját.

A tudatos erőfeszítések hatására a szakszervezetek tevékenysége fellendült. A szakszervezeti mozgalom fejlődése, erősödése együtt járt a szocialista munkaverseny bontakozásával. 1958 elejére egy sor üzem, intézmény szervezettsége megközelítette a száz százalékot. Ezekben az üzemekben: a Harisnyagyárban, Kötőipari Vállalatnál, Kertészeti Vállalatnál új lendületet nyert a szocialista munkaverseny is.

1958 decemberében a városi szakszervezeti munka egybehangolására megalakult a Szakmaközi Bizottság. A szakmaközi munkát különböző albizottságok irányítására bízták: megalakultak a társadalombiztosítási és munkavédelmi-, kulturális-, sport-, szervezési-agitációs és propaganda, valamint a gazdálkodási albizottságok. A Szakmaközi Bizottság titkára Enyedi Sándor lett.¹

Gyulán a felszabadulás óta jelentős hagyományai alakultak ki a nők demokratikus mozgalmának. A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége a nők képviselőiben minden lényeges politikai kérdésben hallatta hangját. Gyakran kezdeményezően lépett fel aktuális politikai kérdések megoldásában. A nőmozgalom vezetői mindig szoros kapcsolatban tevékenykedtek a Hazafias Népfront szerveivel, de igyekeztek kiépíteni területi, üzemi nőmozgalmi csoportokat is.

A gyulai Nőtanács titkára Szeredi Etel harisnyagyári munkásnő volt. Fontos feladatuknak tartották az asszonyok-lányok mozgósítását a nagy politikai ünnepekre. Évtizedeken keresztül nagy odaadással, gondossággal szervezték a nőnapi, anyáknapra és gyermeknapra ünnepeket.

1. MB Arch. MSZMP. Gyulai Járás. Jelentés a városi vb 1959. márc. 3-i ülésére.

Már az ellenforradalom után néhány hónappal kiépültek a Nőtanács kerületi csoportjai a város hat kerületében, és létrejött kilenc üzemi csoportja is. Egy-egy nagyobb rendezvény előkészítésében asszonyok tömegei serénykedtek. 1957-ben a Nemzetközi Nőnapon több mint ezer asszony és lány vett részt a járási kulturházban szervezett ünnepségen.¹

A Hazafias Népfronttal közösen, szervezetileg is alig elhatárolhatóan dolgozott a városi Békebizottság. A bizottságban a város köztisztviselőiben álló polgárai tevékenykedtek. Az ellenforradalom után a Békebizottság is újjászerveződött. Titkára Kelemen János, a Hazafias Népfront elnökhelyettese lett. Már 1957-ben kisgyűlések százainak szervezésével igyekeztek segítséget nyújtani az általános politikai konszolidáció megvalósításához. Felemeltek hangjukat a féktelen háborús uszítás ellen.²

1957 májusában megalakult a városban a Magyar Honvédelmi sportszövetség járási szervezete.³ Alig egy év múlva csaknem négyszáz tagja volt már a városi szervezetnek. Indokolt volt, hogy a járási elnökségnek elárendelve létrejöjjön a városi vezetőség is. Ezzel az időszakra a motoros és rádiós kiképzés mellett lövész, autó-motor, repülő modellező és lovas szakköröket működtetett a szervezet. Különösen népszerű lett az autó-motoros klub.⁴

1958. áprilisában megalakult a Magyar Szovjet Baráti Társaság városi elnöksége is. Erre az időre a városban több baráti kör szerveződött. Nagyobb bázisok a Harisnyegyházban, a Vízügyi igazgatóságon, Kórházban és a Népbolt Vállalatnál alakultak ki.

Az MSZBT elnöke Kovács Mihály volt. Terjesztették a különböző szovjet folyóiratokat, a magyar-szovjet barátságot népszerűsi-

1. MB Arch. MSZMP. Gyulai Járás. Jelentés a városi IB 1957. szept. 16-i ülésére.

2. Követeljük! /Kelemen János/ Bm. Népujság, 1957. dec. 6.

3. Megalakult Gyulán az MHSZ. Bm. Népujság, 1957. máj. 18.

4. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. Információs jelentés az MHSZ munkájáról a városi vb 1958. nov. 11-i ülésére.

tő propaganda anyagokat. Különböző kapcsolatokat teremtettek szovjet emerekkel. Nemzeti ünnepeinken rendszeresen résztvettek meghívására szovjet emberek, művészek, katonák. A barátság erősítésével igyekezett kifajozni a Társaság, hogy népünk hálás a felszabadító szovjet népnek, a szocialista építő során mindig testvéri, baráti segítő kezet nyújtó szovjet emereknek. Munkájukat a városban működő más társadalmi és tömegszervezetekkel egybehangolva végezték. Több orosz nyelvi tanfolyamot is szerveztek.¹

Az ellenforradalom ellen folytatott küzdelem számos tanulsággal járt a politikai tevékenység számára. Az alapvető: a politikai munka fő módszere, és a dolgozó tömegek között végzett politikai munka egyedüli módszere a politikai meggyőzés. A tömegekkel fel kell ismertetni valódi érdekeit, ennek érdekében ki kell alakítani a párt, az állami és társadalmi szervezetek differenciált, a tömegekre támaszkodó tevékenységét.

Tanácsi határozat is megfogalmazta, hogy a tömegszervezetekkel "...rendszere. kapcsolatot kell kiépíteni, folyamatosan tájékoztatni kell őket a várospolitikai kérdéseiről, be kell vonni őket ezek vitájába és az állandó bizottságok aktívái közé, s ezután a megvalósítás munkájába".²

Jelentősebb feladatok megvalósítása idején a tanács rendszeresen tanácskozasokat szervezett az üzemek, hivatalok, intézmények vezetőivel. Gyakorlattá vált, hogy a városfejlesztési terveket taggyűléseken is ismertessék a pártszervezetek.³ A tanács és a tömegszervezetek, tömegmozgalmak tevékeny együttműködése egyet jelentett a hatalom megszilárdulásával, a szocialista vívmányok megerősödésével. Ezzel a városban gyakorlatilag az 1957 után meg-

1. MB Arch. MSZMP. Gyulai Járás. Jelentés a városi vb 1953. nov. 11-i ülésére

2. A városi tanács 20/1958. /IV. lo./ sz. határozata.

3. MB Arch. MSZMP. Gyulai Járás. Jelentés a városi vb. 1958. jan. 23-i ülésére: "Hogyan hajtották végre a városi tanács a járási párt vb által hozott határozatot".

fogalmazható első nagy pártprogram - mint az ország más területén Gyula városban is -, megvalósult. A tömegszervezetek, a proletárdiktatúra mechanizmusának nélkülözhetetlen elemei megerősödtek, megkezdődött egész éves fejlődésük.

A szocialista társadalmi, politikai rend megszilárdulásának jelentős állomása volt az 1958. november 16-i országgyűlési és tanácsválasztás.

A választásokkal nemcsak a város lakossága, hanem az egész nemzet igenlő választ adott a szocializmust építő rendszerre, a pártvezette népi hatalomra. A választások eredményeként a város országgyűlési képviselője dr. Sáró András kórházi főorvos lett. A hetven tagú városi tanács végrehajtó bizottsága elnökévé Enyedi G. Sándort, elnökhelyettesé Szabó Jánost, titkarrá Vidó Istvánt választotta.¹

Az ellenforradalmat követő két esztendő fényesen igazolta az MSZMP politikáját Gyulán is. Debizonyosodott, hogy a tömegek útja érdekük megvalósításáért egy út a párt útjával. A marxista-leninista párt eredményeinek záloga pedig a tömeges nevelése, a tömegek felkészítése a hatalomban való tudatos részvételre. A tömegekkel való szüntelenül erősödő kapcsolat egyet jelent a munkásosztály politikai hatalmának megszilárdulásával. Egyben megteremtette a feltételeket a szocializmus szilárd alapjainak lerakásához.

1. Gyula város tanácsa 70/1958. /XI.30./ sz. határozata.

A SZOCIALIZMUS SZILÁRD, KITELJESEDŐ VALÓSÁGA

Az ellenforradalom azokat az eredményeket, melyeket népünk a szocializmus építése terén elért, nem tudta eltiporni. A konszolidációért folytatott küzdelemben azonban mindinkább nyilvánvalóvá váltak a szocialista építés korábbi ellentmondásai. Ezek közül az ellentmondások közül mindinkább hangsúlyt kapott a mezőgazdaság elmaradott, kisüzemi szerkezete és a gazdaság más ágazatainak már kialakult szocialista strukturája közötti ellentmondás.

Az MSZMP Központi Bizottságának 1958. decemberi, majd 1959. októberi határozatai egyértelműen megjelölték azokat a feladatokat, melyek alapján biztosítani kellett a szocialista mezőgazdaság megszervezését.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének ügye a városban is állandóan napirenden lévő feladat volt: a párt és a tömegek, elsősorban a dolgozó parasztság között folyó párbeszéd állandó témája. Átütő siker nem született, bár némi eredmény már 1958 nyarán is mutatkozott.¹ A meglévő termelőszövetkezetek rendezték sorait. A korábban a termelőszövetkezetekre jellemző befeléfordulás megszűnt, a termelőszövetkezetek tagsága jól érzékelte már, hogy

1. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. Jelentés a járási vb 1958. jun. 23-i ülésére.

a termelőszövetkezeti gazdálkodás adott keretei is szűkek a korszerű nagyüzemi termeléshez.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése - mint alapvető politikai feladat -, megvalósításának feltételei 1959 nyarára értek be városunkban. A VII. pártkongresszus előkészületei, az ország más vidékeinek példája nem volt hatástalan. Egyértelművé vált a dolgozó parasztság számára is, hogy csak a termelőszövetkezetek létrehozása teremtheti meg a szocialista gazdaság egységét. A szocialista ipar és a kisüzemi mezőgazdaság hatékonyan hosszabb távon nem segíthetik egymás fejlődését.

Az események felgyorsultak. A párt sz. üzemi munkások százeinek mozgósításával viszonylag rövid idő alatt szót tudott váltani, gondolatot tudott cserélni a dolgozó parasztsággal. A tanya-vidéket népművelők járták, a lakóterületeken a lakóterületi pártcsoportok, egy-egy tanácsai választóköri kommunista sejtjei, érveket, vitatkoztak.

A város szocialista mezőgazdaságának megteremtésében sorsdöntő jelentőségű volt az 1959. október 10-én megtartott városi pártértelmezlet és az október 17-i pártbizottsági ülés.¹ A pártértelmezlet megállapította, hogy megértették a feltételek a mezőgazdasági nagyüzemek, a közös gazdaságok kialakítására. A parasztság egyetért, helyesli a párt mezőgazdasági politikáját. A kommunisták feladata, hogy a munkásosztály tevékeny közreműködésével segítsen megoldani azokat a gondokat, problémákat, melyek a parasztságot még a kisüzemi gazdálkodáshoz kötik. Alapvető feladat a parasztság szemléletének formálása, a meggyőző, felvilágosító szó, a hagyományok konzerváló erejének leküzdése.

A pártbizottság ülésén megválasztott végrehajtó bizottság -

1. MS A-arch. MSZMP. Gyulai járás. A városi pártbizottság 1959. okt. 17-i ülésének jkve. A végrehajtó bizottság tagjai: Borbély Jánosné, Engelhardt Ferenc, Enyedi G. Sándor, Gálai György, Halics Sándor, Tóspál Sándor, Merényi Ferenc, Sándor György, Vidó István, Jámor István.

melynek titkára ismét Jámbor István lett, továbbra is betöltve az 1958. áprilisában Lipták Mihálytól átvett tisztelet -, legfontosabb feladata e nagy munka megszervezése, irányítása lett.

A pártbizottság és végrehajtó bizottsága számot vetett azzal, hogy a vélemények kemény összecsapására kell számítani, mert a szocializmusért vívott harc soronkövetkező, legfontosabb feladata van napirend n. Ebben a harcban azonban már nem legyőzni kellett jelentős társadalmi rétegeket, hanem meggyőzni. Nem ellenséges osztályok érdekeit kellett alárendelni a munkásosztály érdekeinek, hanem a dolgozó parasztság és a munkásosztály tényleges, közös érdekeit egyeztetni. Ebben a küzdelemben már nincs helye az erőszaknak, csak a meggyőző, segítő, felvilágosító, nevelő szónak.

Gyula város parasztsága megtette nagy forradalmi lépését. 1959. december 22-ére Gyula a megye első szocialista városa, termelőszövetkezeti város lett. Több mint ezer parasztcsalád nyolc és félezer katasztrális hold földön közös gazdaságot létesített,¹ a város termőterületének több mint a felén szocialista gazdálkodás alakult ki a korábban már meglévő termelőszövetkezeti és állami területekkel. Az akkor felvetett kérdések többségére a népnevelők, munkások, kommunisták meggyőző választ adtak. De a meggyőző válasz igazságát másfél évtized kemény harcai, küzdelmei igazolták.

A város gazdasági, társadalmi fejlődése is új szakaszhoz érkezett a szocialista mezőgazdaság megteremtésével. Újmódon vetődtek fel ettől a várospolitikai kérdései is.

A felszabadulás óta sokszor megfogalmazódott, hogy a város önállósága, a helyi lehetőségekkel való önálló rendelkezés olyan lehetőségek hordozója, melyet feltétlenül szükséges gyümölcsöztetni. Az ellenforradalmat megelőzően a városi tanács önállósága,

1. Békés megye fontosabb statisztikai adatai. 1961. Békéscsaba, 1962.

legalábbis a járási tanáccsal való viszonyában megvalósult. Ez kedvezően befolyásolta a várospolitikai fejlődését is. Az ellenforradalmat követő években tovább fejlődött a városi tanács önállósága.¹ A merev tervlembontásos rendszer megszűnése az önálló döntési lehetőségeket fokozta, növelte a helyi felelősséget a helyi feladatok megoldásában.

Sajnálatosan a párt szervezeti felépítése nem követte a tanácsai szervek fokozódó önállóságát. Az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága felvetette már 1956 decemberében, hogy a járás helyett közvetlenül a megyei Intéző Bizottsághoz tartozzék. Ez a törekvés azonban sokáig nem valósulhatott meg.²

Az önállóbb, a város belső anyagi és szellemi tartalékaira jobban építő várospolitikai bontakozása kapcsán ismételten felvetődött a helyi sajtó megteremtésének igénye. A fordulat éve előtt a múlt század végétől rendszeresen jelent meg Gyulán helyi lap. A fordulat éve után nem talált ez a törekvés támogatást a felsőbb szerveknél. A város ilyenirányú törekvéseinek realizálódását jelentette - bár csak részben -, a Békés megyei Népujság mutációja, az 1960. október 1-től heti egy alkalommal, kedden megjelenő Gyulai Hírlap. 1962 óta már heti kétszer, kedden és pénteken jelenik meg a városi pártbizottság és a városi tanács lapjaként.

A kezdetben Kollárik János, majd egy évtizeden át Iván László szerkesztette helyi lap megjelenésekor a városfejlesztés gazdag programja bontakozott. A pártbizottság és a tanács a város lakosságának igényeit kifejezve a városfejlesztés mind merészebb terveit fogalmazta meg. A fürdőépítés programja, a városi vízmű gondolata, az átfogó fejlesztési elképzelések a hatvanas évek elején váltak tetteket követelő realitássá.

1. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. Jelentés a városi IB 1957. ápr. 8-i ülésére

2. Ugyanott. Az 1965. dec. 2-i aktívsülés jkve.

E nagyjelentőségű feladatok közepette kedvező feltételei bontakoztak ki a Népfront mozgalom tevékenységének. A mozgalom félévtizedes aktivitásának gyümölcsei érlelődtek. Társadalmi sulya, szerepe megnövekedett.¹

A felszabadulás tizenötödik évfordulóján a város számbavette elszármazott fiait. Részben jogos büszkeséggel, hogy másfél évtized alatt az országnak is derék fiait, lányokat nevelt, másrészt, hogy segítségüket, támogatásukat kérje céljai megvalósításához. Tervezgette - ugyanúgy, mint később a huszadik évfordulóra is -, hogy valamennyit összehívja az ünnepi alkalomra, de csak kis részük meghívására vállalkozhatott.²

A város lakosságának egyetértése a várospolitikai célkitűzéseivel a társadalmi aktivitás fokozódásában nyilvánult meg. Szükségesnek látta a város vezetése, hogy ezt az aktivitást élénkítse, és megteremtse erkölcsi elismerésének feltételeit. A tizenötödik évforduló alkalmából született a "Gyula városért" kitüntetés gondolata. Az elsők között kapta meg e kitüntetést - s jnos, már halála után -, Törzsök Márton, a Hazafias Népfront városi bizottságának elnöke.³

Mindenki számára érzékelhetővé vált a városban, hogy az országos fejlődés részeként Gyulán is jelentős változások érlelődnek. A mezőgazdaság leküzdötte a szocialista fejlődés gyermekbetegségeit, megkezdte erőinek koncentrálását. Az ipar és a szolgáltatások, ha nem is látványosan, de jelentősen fejlődtek. A fürdőépítés és városrendezés első eredményei, a város közművesítésének nagy programja tömegmozgósító tényezőkké erősödtek.

A várospolitikai, a város társadalmi és tömegszervezetei tevékenységének fejlődésére azonban sok vonatkozásban kedvezőt-

1. A népfront politika megvalósítása a VII. kongresszus szellemében. Em. Népujság. 1960. febr. 20.

2. BLT. XXIII/413. A tanács vb 1960. nov. 29-i ülésének jkve.

3. Kiváló társadalmi munkásokat tüntettek ki. Gyulai Hírlap /GYH/. 1960. okt. 14.

lenül hatott a járási és városi pártbizottságok összevonása. Alig egy hónappal az új pártszékház átadása után¹ az MSZMP Politikai Bizottságának 1961. december 5-i határozatára hivatkozással egyesült a két pártbizottság. A VIII. pártkongresszus előkészítése során összehívott pártértekezlet 1962. október 13-án közös pártbizottságot választott. A pártbizottság első titkára Zalai György, titkára Jámor István lett.²

Az új testület nagy erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a járási és városi feladatok ellátásának kellő összhangját biztosítsa. Arra törekedett, hogy a járási és városi intézmények irányítása egyértelmű, következetes legyen. Időközben azonban kiderült, hogy az egyesítés igen jelentős negatív következményekkel is járt. Már a korábbi állapot, a városi pártbizottságnak a járási pártbizottság alá rendelése is nehézkessé tette a városi feladatok ellátását. Az új irányítás nem vetett eléggé számot ezzel, a lényeges különbséggel, mely a járás községeiben működő pártszervezetek és a városi pártszervezetek működése, irányítása között volt.

A járási pártszervezeteket a járási-városi pártbizottság közvetve irányította, közbeeső pártbizottságok, csucsbizottságok segítségével. A városi pártszervezetek pedig közvetlenül kapcsolódtak a bizottság irányításához. Nem csak a feladatok voltak sajátosan mások, hanem a módszereknek is másoknak kellett lenniük. A legnagyobb gond az volt, hogy a párt vezető testületei, a pártbizottság és a végrehajtó bizottság munkájában a várospolitika nem kapott súlyának, jelentőségének megfelelő helyet. Akaratlanul is háttérbe szorult a járás községeivel kapcsolatos feladatok mögött.

A kedvezőtlen feltételek sem tudták azonban megtörni a

-
1. Ünnepelesen átadták az új pártszékházat. GYH. 1962. szept. 21.
 2. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. Az 1962. okt. 13-i pártértekezlet és pártbizottsági ülés jkve. A vb tagjai: Ambrus János, Borgye György, Enyedi S. Sándor, dr. Fodor Györgyné, Gellai György, Jámor István, Kispál S. Sándor, Kolumbán József, Merényi Ferenc, Süle József, Zalai György.

várospolitikai lendületét. A feladatok megoldásának széleskörű társadalmasítása elhárította ezt a veszélyt. A várospolitikai feladatok megoldásában igen gyümölcsözően tevékenykedett továbbra is a Hazafias Népfront városi bizottsága. Törzsök Márton halála után a bizottság Benedics Mártont választotta elnökének. Titkára előbb Pálnik József, majd ifj. Nádházi András lett.

Ebben az időszakban Kovács elődtak, érlelődtek valósággá a városfejlesztés korábbi tervei. Merész, de reális tervek születtek¹. A város termelőüzemei mindinkább rátaláltak fejlődésük irányára. Megyei és országos szervekkel fontos tanácskozások folytak a városfejlesztés érdekében, kutatva az utat, hogy a vidéki ipartelepítést szorgalmazó központi akarat Gyulán is realizálódhassék. A termelőszövetkezetek munkaerő gondjai miatt előtérbe kerültek a szervezés, korszerűsítés feladatai.

Igen jelentős volt ez az időszak a város kulturális képének formálásában, alakulásában. Ebben az időszakban született és vált valósággá a Várszínház gondolata, született meg az Erkel Diaköznepek. Az ez az időszak volt ez, amikor a tervek és a tervek megvalósításának nagyszerű lehetőségei széles tömegbázist biztosítottak a tervek végrehajtásának.

Ebben az időszakban igen sokrétű és hatékony volt a lakóterületi politikai munka. A tanácstagok fél venként tanácsügyi beszámolókat tartottak. Igen aktív munkát végeztek a frissen szervezett lakóbizottságok is. Programjukat a tanács és népfront bizottság szervezte a lakóterületi pártcsoportokra támaszkodva. Megalakítottak a Hazafias Népfront nőbizottságainak területi csoportjait is a Miklósvároson, a Belvárosban, Magyar-

1. Négy dolgos év. GYH. 1962. dec. 28.

városban, Krinolinban és Máriafalván.¹

Az 1963. február 23-án megtartott országgyűlési és tanácsválasztások eredményeként a város lakossága megerősítette az általános politikát. A város országgyűlési képviselője továbbra is dr. Sáró András lett, a megyei kórház igazgató főorvosa. A tanács személyi összetétele nem sokat változott. A végrehajtó bizottság elnökének és titkárának korábbi megbízatását megerősítették, de az elnökhelyettes Mészár József lett.²

A végrehajtó bizottság személyi összetétele is hangsúlyozta azt, hogy a feladatok közül a mezőgazdaság problémái kerültek előtérbe, illetve nagyobb hangsúlyt kaptak. Hasonló irányú változás történt a Népfront tevékenységében is.³ A Népfront akcióbizottságai közül egyik legtevékenyebb a mezőgazdasági akcióbizottság lett. Új feladatként jelentkezett a mezőgazdasági szakmunkások szükséglet kielégítése, a mezőgazdasági szakmunkásképzés szervezése a Népfront bizottság munkájában.

Tagult a város horizontja is. 1963-ban került közvetlen kapcsolatba a város vezetése Budrió olasz város vezetésével. A baráti szálak erősödtek, és szorosan egybevágtak azzal a nemzeti törekvessel is, hogy a magyar nép kapcsolatait, a békés egymás mellett élés elveinek érvényesítését erősítsék. Budrió gazdasági, társadalmi helyzete, meretei, törekvései Gyula számára sok kedvező tapasztalattal biztattak. Budrió is, Gyula is kereste a testvérvárosi kapcsolatok megtartásának feltételeit.

A már ma szerteágazó gazdasági, politikai, kulturális kapcsolatok útját a végrehajtó bizottság 1963. november 13-i határozata nyitotta meg, amely kimondta: "A végrehajtó bizottság

-
1. Megalakították a Hazafias Népfront nőbizottságának kerületi csoportjait. GYH. 1962. márc. 17.
 2. BLT. Gyula város Tanácsa vb 1963. márc. 3-i ülésének jkve. A vb tagjai a tisztségviselők mellett: Balázs Ferenc, Banadics Márton, Fákerti Aladárné, Terr Ferenc, Végvári József, Szerdahelyi István.
 3. Életteli teli munka a Hazafias Népfront városi bizottságában. GYH. 1963. nov. 13.

egyértékt azzal, hogy Budrio olasz város és Gyula között testvérvárosi kapcsolat alakuljon ki...felhatalmazza elnökét a testvérvárosi kapcsolat kialakításához szükséges intézkedések megtételére."¹

A hatvanas évek közepére jól kiépült a pártszervezetek hálózata a városban². Minden jelentősebb üzemben, intézményben működött már pártszervezet. Két-háromhavonta városi szintű pártnapokat szervezett a pártbizottság. A városi pártnapok iránt nagy volt az érdeklődés. Rend szerint országos hírű emberek, megyei vezetők voltak az előadók. Az 1962. szeptember 20-án átadott új MSZMP székház ilyen alkalmakkor szüknek bizonyult.

A párttagság aktivitása nem csökkent. A tanulás egyre hangsúlyozottabb követelmény lett a pártszervezetekben. Mind az általános, mind a politikai műveltség növelés érdekében. A felszabadulás huszadik évfordulója közeledtével fokozódott a pártszervezetek munkája iránti belső igényesség.

A második ötéves terv utolsó évében jól megmutatkoztak már a várospolitika eredményei is.³ A város erőforrásai növekedtek. Két év alatt husz millióval nőtt a városfejlesztési terv végösszege. Kiépült a várfürdő, és kedvező kilátások mutatkoztak a továbbfejlesztésre. Korszerűsödtek a művelődési intézmények, fejlődött, korszerűsödött a városi kereskedelem üzlethálózata. Megkezdődtek a vízműhálózat kiépítésének első lépései.

A járási-városi pártbizottság joggal állapíthatta meg a várospolitika helyzetét vizsgálva: "...Az ez egészséges városszerepet, mely jellemző a város létezésére és a várospolitika gyakorlati végrehajtására, a dolgozókat, tanácsunk munkáját dicséri." Ugyanakkor ezt is könnyen volt megállapítani, hogy a nagyvonalú tervek, a távlati elképzelések kimunkálása és megvalósítá-

1. A tanács vb 1963. nov. 13-i ülésének jkve.

2. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. A járási-városi pártbizottság 1964. dec. 29-i ülésének jkve.

3. Ugyanott.

sára irányuló törekvések közben a "kis gondokra" is jobban oda kell figyelni.

A város életének irányításában, különösen a tömegszervezetek munkájának szervezésében, irányításában azonban megmutatkozott az önálló városi pártbizottság hiánya. Az erőeszítések és a jószándék ellenére kedvezőtlen jelenségek mutatkoztak. A tömegszervezetek egy részénél kizárólag sem alakult városi vezető testület, járási-városi vezetőségek szerveződtek. Az intézmények városi feladatai elhalványultak a járási tevékenység miatt.

Az önálló városi pártbizottság megszüntetését magával hozva viszonylag rövid kísérletnek az MSZMP Politikai Bizottságának 1964. május 13-i határozata alapján szervezett külön járási és külön városi pártértekezlet vetett véget. Előbb 1965. január 5-én a városi pártértekezletet tartották meg, majd 12-én a járást. A járási pártértekezleten Klaukó Mátyás, a megyei pártbizottság első titkára egyértelműen értékelte a helyzetet: "... a Politikai Bizottság lehetőséget adott erre, hogy ilyen vonatkozásban, ahol akarnak, kísérletezzenek. Gyulán a két pártbizottságot kísérletképpen összevonták. Azonban nem vált be sem itt, sem máshol. Helytelen volt, hogy a huszonötezer lakosu Gyula városát pártbizottság nélkül hagyták..."¹.

A Gyulai Hírlap is hasonló tanulmányt összegzett: "... Pártértekezletünkön új erő születik, mert az elmúlt két-három évben hiányzott. Hiányzott a város politikai, gazdasági és kulturális életét egységesen irányító, vezető és mozgósító erő, a városi pártbizottság... ez apró, sokszor nagyon fontos kérdésekkel a járási-városi pártbizottság - kilenc község és a város irányítása mellett -, nem tudott minden esetben törődni. A városi pártbizottság olyan szerv lesz, amely nap mint nap együtt él a vá-

1. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. Az 1965. jan 12-i járási pártbizottság ülésének jkve.
Rx

ros laosságával, amely csak a város gondjaira irányíthatja minden figyelmét, erejét nem forgácsolják el más feladatok."¹

A negyvenhárom tagu városi pártbizottság első titkárává Jámbor Istvánt, titkárává Halics Sándort választotta meg.²

A pártértekezlet határozataiban a pártbizottság a város kommunistáinak feladatait a VIII. pártkongresszus határozatai és egyéb pártfeladatok következetes végrehajtásában jelölte meg. Különösen hangsúlyozta a mezőgazdaság fejlesztésével és a város-politika "apró feladataival" kapcsolatos tevékeniséget. A szervezeti élet területén a pártcsoportok és a lakóterületi pártcsoportok munkájára fordított nagy figyelmet. Szükségesnek tartotta, hogy a felszabadulás huszadik évfordulója jegyében fokozódjék a tömegek aktivitása, bontakozzon ki a termelési tervek teljesítése érdekében mind szélesebbkörű munkaverseny mozgalom.

Az önálló városi pártbizottság létrehozása a várt eredményt hozta. Pezsgő politikai élet jellemezte a várost a felszabadulás huszadik évében.

Alig alakult meg a városi pártbizottság, a Hazafias Népfront városi bizottsága már nyilvánosságra hozta éves munkaprogramját.³ A program átfogta a város életének minden területét. A mindennapi feladatok mellett különös gondot foglalkozott a tanácstagi munka helyzetével és a lakóbizottságok tevékenységével. A városi tanáccsal együttműködve biztosította a távlati fejlesztési terv előkészítését. Konkrét feladatokat foglalt magában az ünnepségek, rendezvények szervezésével, az iskolán kívüli népművelés fejlesztésével és az eretési, őszi baktakertés tennivalók kapcsán.

1. Köszöntjük a városi pártértekezletet. GYH. 1965. jan. 5.

2. MB Arch. MSZMP. Gyula város. A pártbizottság 1965. jan. 5-i ülésének jkve. A vb tagjai: Bnyedi G. Sándor, Galisi György, Horváth István, Jámbor István, Halics Sándor, Kispál Sándor, Kolumbán József, Gyula-vári Lajosné, Marsi Gyula, Szabó Antal.

3. Kidolgozta éves munkatervét a Hazafias Népfront városi bizottságának elnöke ge. GYH. 1965. jan. 15.

A pártbizottság az év második felében visszatért a Népfront programok megvalósításának elemzésére. Elismerően nyilatkozott a mozgalom tevékenységéről, a Népfront jelentése is megállapította, hogy a pártbizottság biztosítja a kiemelkedő munka feltételeit. A társadalmi szervezetekkel így sikerült szerves kapcsolatot létesíteni. A pártbizottság rangra emelte a Népfront munkát.¹

Az 55. Nemzetközi Nőnapon a városi Nőtanács titkára, Szeregi Etel huszonkét nőbizottság és háromszázötven aktivista munkájának eredményeiről adott számot.²

Az 1965. év jelentős volt a szocialista eszmék terjesztésében, megszilárdításában is. A Központi Bizottság ideológiai irányelvei nemcsak a pártban élénkítették az ideológiai tevékenységet, hanem hatottak a társadalmi és tömegszervezetek tevékenységében is. Az ideológiai munka fontos bázisává lett a megyei pártbizottság marxista-leninista esti egyetemének az 1963/64. évtől Gyulára kihelyezett tagozata és az egyéves marxista-leninista esti középfokú iskola megszervezése.

Az ifjúság neveléséből mind nagyobb feladatokat vállalt magára a Kommunista Ifjúsági Szövetség. A városban tevékenykedő harminc KISZ-szervezet két és félezer tagját egyaránt mozgósította a termelés, a várospolitikai és a kultúra feladatainak megvalósítására.³ A városi KISZ bizottság egyéves akcióprogramja részletes tervet tartalmazott a mezőgazdaság, a művelődés és a nevelés munka feladatairól.

A KISZ alapvető törekvése abban az időben is a kommunista jelleg erősítése, az eszmei-politikai nevelés hatékonyságának fokozása volt. Nagy gondot szereztek az ifjúsági szervezetek

1. Az MSZMP városi bizottság 1965. szept. 15-i ülésének jkve.

2. Gyulai Hírlap. 1965. márc. 9.

3. MB Arch. MSZMP. Gyulai járás. A gyulai járási-városi pártbizottság 1964. dec. 29-i ülésének jkve.

A szocialista munkaversenyt a fiatalok között. A második öt éves terv befejező évenek feladataira huszonnyolc szocialista brigádot és több mint kilencszáz ifjuniorkást szerveztek versenybe.¹

A KISZ gazdag programjából kiemelkedett a hagyományokat teremtő EDÜ, az Erkel Diák Ünnepek. 1965-ben először vettek részt ezen a gazdag tartalmu vetélkedő sorozaton a szakmunkástanulók is. A létszámbeli megkötöttségek ellenére is ezehatszáz tanuló és kétszáz hivatalos kísérő részvételével számoltak öt megye és Szeged tanulóifjúsága képviselőiben.

Jelentősen fejlődött a KISZ érdekvédelmi tevékenysége. A városi KISZ bizottság lakásépítő akciót szervezett.² Ez abban az időszakban még rendkívül nagy erőfeszítéseket követelt, mert a szövetkezeti lakásépítő akciónak a városban nem voltak kikapcsolt utjai. Szabó Miklós, a városi KISZ bizottság akkori titkára irányításával azonban sikeresen megoldódott a nagy feladat.

Nagyszerű élményt jelentett városunk ifjúsága, de egész lakossága számára is a május 23-án, a Világifjúsági Találkozó jegyében Gyulaon megrendezett X. megyei ifjúsági találkozó. Fiatalok tízezrei jöttek el a találkozóra, és az EDÜ-höz kapcsolódva méginkább a fiatalok városává svatták Gyulát. A megyei ifjúsági találkozó alkalmával rendezett ünnepi nagygyűlés szónoka Méhes Lajos volt, a KISZ KB első titkára.³

Az önálló városi pártbizottság munkájának hatása kitepintetővé vált valamennyi tömegszervezet tevékenységében. Az elmúlt évek kedvező foglalkoztatáspolitikai helyzetet teremtettek. Megnövekedett az üzemi, intézményi dolgozók száma. 1965-ben a szakszervezeti vezetőségválasztások során már több mint ötezer szervezett dolgozó választotta meg az üzemekben, intézményekben

1. Éves akcióprogramot dolgozott ki a KISZ. GYH. 1965. márc. 9.

2. Erkel Diákünnepek. GYH. 1965. febr. 16.

3. Ifjúsági lakásépítő akció. GYH. 1965. máj. 7. /Szabó Miklós az ellenforradalom óta ötödik városi KISZ titkár, elődei Héjas István, Szigeti Gábor, Takács Zoltán és Máté László voltak; őt Kozma Antal követte./

az alapszervezetek vezetőségét.¹ Erősödött a szakszervezetek érdekvédelmi tevékenysége, új lendületet kapott a szocialist munkaverseny mozgalom, ezen belül a szocialista brigádmozgalom.

A városi pártbizottság napirendre tűzte a Nőtanács és a nőbizottságok munkáját. A Központi Bizottság 1964. december 10-i határozata is inspirálta ezt. A pártbizottsági ülés határozatában megállapította, hogy nagy gonddal biztosítani kell a városban a nők érdekeinek fokozottabb védelmét, elsősorban a nők munkába való elhelyezkedésének lehetőségét. Pontos politikai kérdések jelölték meg a nők társadalmi aktivitásának fokozását, a vezetésbe való bevonásukat minden szinten és minden területen.

Más társadalmi és tömegszervezetek tevékenysége is felfelé ívelt. A Magyar Honvédelmi Sportszövetségnek kilenc alapszervezete működött a városban a járási elnökség közvetlen irányítása alatt.² A Vöröskereszt városi tevékenysége is fellendült. Az önkéntes véréradó mozgalom első jelentősebb akciója ekkor volt a városban. November utolsó és december első napjaiban a véréradóhéten hatszázan jelentkeztek ingyenes véréadásra. A Vöröskereszt szervezetek is közvetlenül a járási vezetőség irányítása alá tartoztak még.³

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat az egyetlen olyan szervezet a városban, melynek függetlenített városi vezetője előbb volt, mint járási. Fenyves Péter városi TIT titkár egy évtizede bizonyítja tevékenységével, hogy a céltudatos városi tevékenység feltétele a vonzáskörzetben levő községek eredményes tevékenységének is.⁴

A felszabadulás huszadik évének nagy politikai eseményei közül két emlékezetes esemény: Kádár János, a Magyar Szocialista

1. Az MSZMP városi bizottság 1965. jun. 22-i ülésének jkve.

2. Az MSZMP városi vb 1965. aug 16-i ülésének jkve.

3. Véréradó hét Gyulán. GYH. 1965. okt. 26.

4. Változatos programja már is vonzóvá tette a TIT előadótermét és klubhelyiséget. GYH. 1966. febr. 8.

Munkáspárti Központi Bizottság első titkárnak látogatása.

A másik: Lenin emlékművének felavatása Gy. Ián.

Augusztus 20-án, alkotmányunk dnyében munkás-párti talál-

kod volt Pétervársban. Az ünnepi nagygyűlés szónokai volt Kádár

János. A találkozó után Gyulára látogatott. Itt is járt már

a városban, jól ismerte vidékének természetét, szépségét, gazdasá-

gadalmi helyzetét, de ez alkalommal találkozott a város vezetésével

és a lakossággal is. Megtekintette a VIII. Ásztelek és a József

emlékversenyt a tanács díszteremben, rövid sétát tett a városban,

a strand területén és elutazott Szegedre. Búcsúzóval, szeretettel

nyilatkozott a látogatásról, és nem mulasztotta el a város lakos-

ságának köszönetét azokon keresztül, akikkel közvetlenül szót

váltott.

November 7-én, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünne-

pén Martin László szobrászművész lenini emléki közpénstébe hozó

alkotását a város legszépebb tereén állították fel. A mészépítő

szí megoldásokkal kísérelt meg közművet építtet az alkotásához.

A leninnek, Lenin eszméinek tisztelgetése állított emlékműt elött

szóval vendégek részvételével tisztelgett a város lakossága.

A harmadik ötvenes terv első esztendője új feladatokkal

köszöntötte a várost. Így, a központi Bizottságnak a gazdasági

mechanizmus átfogó reformjára hozott határozata csak május vé-

gén szüretelt meg, de a város életének egy sor jelentősége sürget-

te a fejlődést, az előrelépést már a határozat megjelenése előtt.

Az évtizedben évek óta gondos volt annak me határozása, hogy ho-

gyon, milyen irányban fejlődjenek a város üzemek. A tervutasítá-

sos gazdasági irányítást rendszeres karotelt egyre szűkebbnek bizo-

nyultak, nem tartak fel eléggé az üzemek önállóan fejlőd-

taratásukat. A foglalkoztatás gondját megoldották a városban is.

Mindeközben közvetlen feladata vált a természetekénység növelésé-

ben a technikai-techno ógias fejlesztés szerepe.

1. Kádár János elvtárs Gyulán. GYH. 1965. aug. 24.

A mezőgazdaságban néhány év alatt a fiatal termelő üzemek kinőtték lehetőségeiket. 1966 első nagy várospolitikai eseménye kétségek nélkül a pártbizottság és a városi tanács március 18-i közös tanácskozása volt a termelőszövetkezetek továbbfejlesztésének gazdasági, politikai és személyi feltételeiről. A tanácskozás úgy döntött, hogy meg kell teremteni a további előrelépés feltételeit. A város termelőszövetkezeteit két termelőszövetkezetbe kell szervezni, biztosítva az ehhez szükséges gazdasági, politikai és személyi feltételeket.

A VIII. és IX. pártkongresszust megelőző városi pártértekezlet között tartott rendkívüli pártértekezleten megválasztott városi pártbizottság leendő leteszen folytatta az önállóvá váláskor megkezdett munkát.

Továbbra is nagy gondot fordított a párttagság tájékoztatására. A már hagyományossá vált partnapok sorában emlékezetes esemény volt az a partnap, melyt Péter János, a Magyar Népköztársaság külügyminisztere tartott március 31-én.¹ Közel ezren hallgattak a nagy meggyőző erővel elmondott tájékoztatást arról, hogy milyen hazánk nemzetközi helye, és hogyan tesz eleget a szocialista taboron belül vállalt kötelezettségeinek a békés egymás mellett élés elvének gyakorlati megvalósításáért. Erőt sugárzott a beszéd, a béke és a szocializmus győzelmébe vetett rendíthetetlen hitet.

Hagyományok alakultak ki a városban a színvonalasan szervezett, tömegesen vonzó politikai rendezvények, ünnepségek. Március 15 - Március 21 - Április 4 - Május 1 - Augusztus 20 - November 7 - a Nők Napja stb. mindig tényleges ünnepei voltak a városnak. Ezek között az ünnepek kedves színfoltja volt 1966. május 9-én a mozgalom megalakulásának huszedik évfordulója alkalmával az uttörők találkozója a Lenin szobor előtt.²

1. Gyulai Hirlap, 1966. márc. 25.

2. Hísfelvezér uttörő feledhetetlen találkozója a Lenin szobor előtt. GYH. 1966. márc. 10.

A pártbizottság már a pártértekezlet előtt, júliusi ülésén részletesen elemezte a városban a párt helyzetét.¹ Erősödő eszmei- politikai egységről adhatott számot. Másfél év alatt a városi pártbizottság működése óta szervezetileg is erősödtek a pártszervezetek. Időközben hat új szervezet alakult, a tag és tagjelöltek száma megközelítette a kétezret.

Két hónappal a városi pártértekezlet előtt jelentős változás történt a városi tanács vezetésében. Enyedi G. Sándort, a tanács végrehajtó bizottságának elnökét a megyei pártbizottság Párt- és Tömegszervezeti Osztálya vezetésével bízta meg.² A tanács végrehajtó bizottsága új elnökévé dr. Vidó Istvánt választotta.³

Október 25-én ült össze a városi pártértekezlet. Négyéves határkönél negyszerű politikai, gazdasági és kulturális előrelépésről adtak számot Gyula kommunistái. A városi pártértekezlet és a IX. pártkongresszus elenzésével, határozataival megerősítette az addig folytatott politikát. Hangsúlyozták ezek a tanácskozasok, hogy helyes uton járunk. Nem kell mást tennünk, mint amit addig tettünk, hanem ha lehetséges, egy kicsit jobban, eredményesebben. A pártbizottság első titkárává újra Jámor Istvánt, titkárává Halics Sándort választotta.⁴

A pártértekezlet után a városban is megkezdődtek az 1967. évi országgyűlési és tanácsválasztások előkészületei. Az utolsó tanácsülésen a választások előtt a tanács elnöke méltán megállapíthatta, hogy jól szolgálták a város ügyét, városépítő munkával viszonyozták a választók bizalmát a városi tanács tagjai.⁵

1. Az MSZMP városi bizottságának 1966. júl. 26-i ülése jkve.

2. Gyulai Hírlap, 1966. aug. 16.

3. Ugyanott, 1966. szept. 20.

4. Ugyanott, 1966. okt. 28. A párt vb új tagjai: Kátai András, xxx Steigerwald József és dr. Vidó István.

5. Ugyanott. 1967. jan. 31.

A legfontosabb eredmények között ott szerepeltek az utóbbi években szilárd nagyüzemekké fejlődő termelőszövetkezetek, a vízművesítés, a gázművesítés, csatornázás kezdete, az állami, szövetkezeti lakásépítés megindulása, olyan nagyhorderejű rendezvények, mint a Varszinház, az Eszperantó Nyári Egyetem /SEU/ és az EDÜ.

Az országgyűlési- és tanácsügyi jelölőgyűlések jó alapot teremtettek arra, hogy az egész város megismerje a városi párttervezetet és a IX. partkongresszus határozatait, az általuk kialakított városi és nemzeti programot. Kedvezően hatottak ezek a határozatok a választások demokratizmusának fejlődésére. Néhány körzetben a választók éltek a többes jelölés lehetőségével.¹

A választások során Ujhelyi Sándorné harisonygyári munkásnő lett a város országgyűlési képviselője. A tanács vb tisztviselői között a titkár személye változott: az új titkár dr. Bereczky Sándor lett.²

Az 1967. évi tanácsválasztásokkal párhuzamosan jelentős közigazgatási területrendezés is be valósult Pécs és Gyula között. Ez hatással volt Gyulára is. Sarkadi megosztott járási székhely lenni, és a járás területének nagyobb részét a gyulai járáshoz, kisebb részét a szeghalmi járáshoz csatolták. Ezzel az intézkedéssel Gyula vonzása növekedett a járáshoz csatolt területek felé, bár eddig is jelentős egyezségügyi, kulturális hatása volt a területekre.

Az átszervezés során a régi sarkadi járási funkcionáriusok közül többen a gyulai járási közigazgatásba kaptak feladatot. A tömegszervezetek vezetőinek nagyrésze is - a megnövekedett járási munka miatt -, feladatot kapott a gyulai járási tevékenységben. Sokan költöztek Gyulára a folyamat hatására.

:

1. Az MSZMP városi vb 1967. márc. 13-i ülésének jkve.
2. Gyula város tanácsa 1967. márc. 24-i ülésének jkve. A vb tagjai: Benedek Márton, dr. Bereczky Sándor, Balázs Ferenc, Jámbor István, Komlósi Sándor, Meszar József, Moldován János, Szabó Miklós, Ujhelyi Sándorné, Végváry József és dr. Vidó István.

AZ UTOLSÓ FÉL ÉVTIZED

Fél évtizede a város utcáit járva lépten-nyomon azokba az akadályokba ütközött az ember, amelyeket a megelőző évtized nagy rendezési szándéka torlaszolt elé. A földbe kényszerített víz, villamosenergia, gáz vezetékei, a szennyvízcsatornák miatt feltört járdák, utak nem mindig jelentettek vigasztelő látványt.

A város felülemelkedett ezeken az akadályokon. Meg tudta teremteni további fejlődéséhez - a mindinkább intenzív fejlődéshez -, szükséges rendet, fegyelmet. Fokozta a fejlődés lehetőségeit a gazdaságirányítás reformja, állami és társadalmi életünk demokratizmusának fejlődése. Ez együtt járt a város önállóságának további növekedésével.

A város vezetése számot vetett azzal, hogy ez a fél évtized milyen jelentős lehet a továbbfejlődés szempontjából. Nagy érdeklődéssel kísérték a kormány településfejlesztési terveinek előkészítését, döntéseit. Időben tájékoztatták az illetékeseket a Gyulán folyó településfejlesztési munkákról,¹ hogy Gyula város a középfoku ellátást biztosító települések között szerepelhessen.

A X. kongresszust megelőző városi pártértekezleten a város kommunistái felkészültek a kongresszus határozatainak a fo-

1. Gyula város tanácsa vb. 1963. dec. 10-i ülésének jkve.

gedására. A pártértekezlet számbavette azokat az eredményeket, melyet a IX. kongresszus határozatainak végrehajtásában elért a város. Ujjaválasztotta a pártbizottságot. A választások következtében a pártbizottság első titkára továbbra is Jámbor István lett. Titkárrá Kovács Ljost választotta a pártbizottság.¹

A X. kongresszus határozatai alapján az államélet és a szocialista demokrácia fejlesztése egyik központi feladattá lett. A tanácsokról szóló 1971. évi I. törvény ennek teremtette meg konkrét kereteit az 1971 tavaszán megválasztott városi tanács számára. A tanács tisztségviselője lett Dér Lajos tanácselnök helyettese a korábbi tisztségviselők mellett, a nyugalomba vonuló Mészár Józsefet követve a tisztségben.²

A pártbizottság irányításával, elvi útmutatással alapján következetes munka kezdődött a párt politikájának következetes végrehajtásáért. Politikai, gazdasági, kulturális életünk valamennyi lényeges kérdését elemzése, vizsgálata alá vette a pártbizottság. Kidolgozta a városfejlesztés távlati tervét. A feladatok egységes értelmezése és sikeres végrehajtása érdekében az irányelveket a tanáccsal, népfronttal és KISZ bizottsággal közös tanácskozáson fogadták el.³

Az 1985-ig kialakított távlati városfejlesztési irányelvek vitájában reális, megvalósítható tervek születtek. A résztvevő pártbizottsági, népfrontbizottsági tagok, tanácsstagok, kiszisták a távlati tervekhez a napi feladatokból, lehetőségekből kiindulva tettek lényeges kiegészítéseket.

A városi tanács következetesen élt a tanácstörvényben biztosított nagyobb önállóság lehetőségeivel. Vállalta a nagyobb le-

1. Az MSZMP városi bizottsága 1970. ápr. 23-i ülésének jkve. A vb tagjai lettek: Andó Mihályné, Csiki József, Fekete Józsefné, Illich András, Kispál Sándor, Kovács Lajos, Jámbor István, László Pál, dr. Mede József, Polymosi Istvánné és dr. Vidó István

2. Gyula város tanácsa 1971. ápr. 30-i ülésének jkve.

3. Az MSZMP - KISZ - Tanács vb és a MNP városi elnökség 1972. okt. 9-i együttes ülésének jkve.

hatóságokból következő nagyobb felelősséget. Kölcsönös, jó kapcsolatot épített ki a területen működő gazdasági egységekkel¹; Gondosan elemezte azokat a feladatokat is, melyek a párt nőpolitikai és ifjúságpolitikai határozataiból a tanácsra hárulnak.² A nők helyzetének, életkörülményeinek alakulását nem csak elemezte, hanem a tanács alá nem rendelt szervek vezetőivel is tanácskozást kezdeményezett a feladatok megoldása érdekében. Az ifjúságpolitikai határozat és az ifjúsági törvény eredményesebb végrehajtása érdekében együttműködési megállapodás jött létre a városi KISZ bizottság és a városi tanács között.

Az utóbbi fél évtizedben kedvezőbb feltételei alakultak ki a városban tevékenykedő tömegszervezetek számára is. A város fokozódó önállósága, a hsz. súlyozottabb városi feladatok azt eredményezték, hogy olyan társadalmi és tömegszervezetek is függetlenített városi vezetőt kaptak, melyek tevékenységét korábban társadalmi aktivisták irányították. A tömegszervezetek, mozgalmak önállósága minden terepen növekedett.

Ilyen szempontból igen jelentős a függetlenített városi uttorótitkár beállítása. Alber Andor nem csak a közel háromezer uttoró és kisdobos mozgalmi életének szervezésével, tudatos, megfontolt irányításával, de a tanintézeti fiatalok mozgalmainak támogatásával is jelentős feladatokat old meg. Nagyon lényeges ez, mert a városban élő fiataloknak több mint fele diákfiatal.³

Kedvező hatással van a város egészségügyi tömegpolitikai munkájára a városi vöröskeresztes titkár függetlenítése. A Vöröskeresztnak közel két és felezer tagja van a városban. Szigeti Zoltánné városi titkár harminckilenc alapszervezet munkáját

1. Gyula város tanácsa 1973. márc. 2-i ülésének jkve.

2. Ugyanott... az 1971. nov. 24-i ülés jkve.

3. Ugyanott. Az 1973. dec. 9-i ülés jkve.

szervezi, irányítja. Jelentős városi egészségügyi intézmények mellett hasznos terjesztői az egészségügyi kultúrának. Az utóbbi időben jelentős szerepe van a szervezeteknek a népesedéspolitika, egészségügyi-nevelési feladatok megoldásában.¹

Az utóbbi fél évtized betetőződése a város három szobed évtizedének. Egészen más város lett Gyula három évtized alatt. Mások az emberek, mások a viszonyok. Átformálta a város önmagát szocialista hazánk tudatos elemeként. Ez érzékelhető az ipari és mezőgazdasági üzemek dolgozó kollektíváinak megteremtésében, a város polgárainak városukhoz való viszonyában.

A Hazafias Népfront városi bizottsága és a városi tanács a együttműködési megállapodást kötött 1972. április 16-án. Ez az együttműködési megállapodás tudatos vállalása annak, hogy a szocialista várospolitikai, városfejlesztési politika csak a tömegpolitika, a tömegekkel való szüntelen együttműködés, a tömegek aktivizálására való támaszkodás lehet.² Az együttműködési megállapodás egyaránt vonatkozik az alkotmányos tevékenységre, a tömegek nevelésére, mozgósítására, a várospolitikai és fejlesztési feladatok megoldására és a népek barátságának erősítésére. Ez utóbbi területen különösen nagy jelentősége van a Békés megyével testvéri kapcsolatokat ápoló szovjet Penza megye egyik járási székhelyével, Kuznyeckkel való testv. városi viszonyoknak.

Az együttműködési megállapodás jól érzékelteti, hogy a Népfront bizottság tagjai és a tanács miként tud lehetőséget teremteni a tömegeknek a közügyekben való részvételéhez.

Ez a törekvés tükröződik az 1973. április 15-i választások eredményeként alakult tanács egész szervezetében. Az új tanács célja - természetesen azonos is a megelőző tanács által kezdett feladatok megvalósításával -, mégis más a korábbi céljainál. Nem

1. Gyula városi tanácsa 1972. ápr. 16-i ülésének jkve.

2. Gyulai Hírlap. 1972. jun. 20.

dényegében, de felkészült az újabb feladatok megvalósítására is. Jellemzői, hogy növekedett a zsanácban a nők száma, fiatalodott, és több fizikai dolgozó kapott tanácsnoki megbízatást, bár a tanács tisztségviselői nem változtak.¹

A párt általános politikájának gyakorlati megvalósítása a várospolitikai helyes kialakításában nem független azoktól az emerektől, akiket a feladatok a város élére emeltek. Többségüket három évtized érlelte igazi vezetővé, mások most izlelgetik a vezetés teljes emert követelő felelősségét. Ha a ma fiatal vezetői képesek lesznek ugyenugy - és miért ne lennének képesek? - napról napra hozzájárni a feladatokhoz, mint az uttörők, nagyon szép távlatok nyílnak a város fejlődésében.

Nevek kíváncsoznak ide, de három évtized élő, alkotó hőseit csak a névtelen hősök tisztelete illeti meg, illelheti. Nem kétséges, hogy évtizedek, vagy évszázadok múlva is névről szólitja majd őket a történelem, a város története. Hiszen e három évtizednek csak az évszázadok mércéjével mérhetők eredményei is, alkotói is.

A városnak valahogy olyannek kell lennie, hogy minél messzebből csalogassa magához az embereket. Minél távolabbról vonzza magához a tudást, kulturát, emberséget kereső emert. Olyannak kell lennie, hogy minél messzebbre tudjon segítséget nyújtani, kényelmesebbé, emberibbé tenni az életet. Hogy az emberek minél távolabb magukénak érezzék azt a várost. Még nem akarnak ott élni, mert szeretik a tájat, a falut, a másik várost, amelyben élnek, ott van mit tenniük, ott van értelme az életüknek. De maguk mellett ott érzik azt a várost vonzásával, kulturájával, kórházaival, iskoláival, emereivel.

Ha lehet, olyannek kell lennie a városnak, hogy minden más várostól különbözzön egy kicsit. Képes legyen valamiben olyat adni, amit más város nem adhat.

1. Gyula város tanácsa 1973. ápr. 27-i ülésének jkve. A vb tagjai: dr. Vidó István elnök, Dér Lajos elnökhelyettes, dr. Bereczky Sándor titkár, Benedics Márton, Csomós István, Kovács Lajos, Moldován János, Mészár József, Pécsi Lajos, Péli Imrené, Zám András.

Gyula város három szabad évtizedét úgy élte, úgy hasznosította, hogy vonzaskörzetében, de annak határain túl is megcsillan egy-egy értéke. Mint polgárai szemében a városszeretet.

További fejlődésének záloga az MSZMP Politikai Bizottságának 1973. július 3-i határozata alapján a városi pártbizottságok, így Gyula város pártbizottságának is nyújtott nagyobb önállóság, felelősség.

Gyulán a három szabad évtized jó hagyományait teremtette és szilárdította meg a pártirányításnak. A városi pártbizottság 1973. novemberi ülésén Frank Ferenc, a megyei pártbizottság első titkára a Politikai Bizottság júliusi határozatához mérve a feladatokat, az elismerés hangján mondotta: "...Nek a városnak a lakossága, munkássága, szövetkezeti tevékenysége, értelmiségének városszeretete, a városért való tenniakarat mintha nagyobb mérvű volna, mint a többi városban..."¹

A város dolgozóinak többsége ma már tudja, hogy városáért tenni közös érdek - tehát legszemélyesebb érdekük.

1. Az MSZMP városi bizottságá 1973. nov. 13-i ülésének jkve.

IRODALOM

- 1./ A történelmi materializmus válogatott kérdései. Jegyzet. Kossuth Könyvkiadó. 1974.
- 2./ A szocialista társadalom fejlődésének dialektikája. Kossuth Könyvkiadó. 1967.
- 3./ Wirth Ádám: Társadalmunk osztályszerkezete a szocializmus építése idején. /Marxizmus-leninizmus esti középiskola, 1971/72. Tananyag./Kossuth Könyvkiadó, 1971.
- 4./ Magyarország története. II. kötet. Gondolat Könyvkiadó. 1964.
- 5./ Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása. Kossuth Könyvkiadó. 1960.
- 6./ Merik Dénes: Város a front mögött. Gyula. 1957.
- 7./ Tóth Sándor: A szovjet hadsereg felszabadító harcai Magyarországon. Zrínyi Könyvkiadó. 1965.
- 8./ Felszabadulás. Szikra Könyvkiadó. 1955.
- 9./ Sorsforduló. Budapest. 1970.
- 10./ Földreform 1945. Kossuth Könyvkiadó. 1965.
- 11./ Harc az újjáépítésért. Szikra Könyvkiadó. 1945.
- 12./ A népi demokrácia útja. Szikra Könyvkiadó. 1946.
- 13./ Az MKP és az SZDP egyesülési kongresszusának jegyzőkönyve. Szikra Könyvkiadó. 1948.
- 14./ Az MDP II. kongresszusának jegyzőkönyve. Szikra Könyvkiadó. 1950.
- 15./ Az MDP III. kongresszusának jegyzőkönyve. Szikra Könyvkiadó. 1954.

- 16./ A Magyar Szocialista Munkáspárt országos értekezletének jegyzőkönyve.1957.junius 27-29.Kossuth Könyvkiadó.1957.
- 17./ Az emberiség békjéért,jövőjéért.Kossuth Könyvkiadó.1957.
- 18./ Az MSZMP VII.kongresszusának jegyzőkönyve.Kossuth Könyvkiadó.1960.
- 19./ A békéért,a nemzeti függetlenségért,a demokráciáért és szocializmusért.Kossuth Könyvkiadó.1961.
- 20./ Az MSZMP VIII.kongresszusának jegyzőkönyve.Kossuth Könyvkiadó.1963.
- 21./ Az MSZMP IX.kongresszusának jegyzőkönyve.Kossuth Könyvkiadó.1967.
- 22./ Az MSZMP X.kongresszusának jegyzőkönyve.Kossuth Könyvkiadó.1970.
- 23./ Implom József: Gyula város története 1214-1964. Gyula.1968.
- 24./ Negyedszázadunk.MSZMP Békés megyei Bizottság Propaganda és Művelődési Osztály.Gyula.1970.
- 25./ A lenini uton. Békés megyei tudományos ülészek 1970. ápr.20-21.Az MSZMP Békés megyei Bizottság Oktatási Igazgatósága.Gyula.1970.
- 26./ Gyula 1945-1970. Gyula.1970.
- 27./ Három szabad évtized Gyulán.Tanulmánygyűjtemény.Kézirat.

TARTALOM

BEVEZETŐ	
A FORDULAT ÉVE	4. lap
A SZOCIALIZMUS LEKESZÍTŐ TAVLATAI	21. lap
AZ ÖTÉVES TERV ELSŐ ÉVEI	45. lap
A MÚLT KIS RTETÉ.HARC AZ ELLENFORRADALOM ELLEN	81. lap
A SZOCIALIZMUS SZILÁRD, KITELTJESDŐ VALÓSÁGA	105. lap
AZ UTOLSÓ FÉL ÉVTIZED	123. lap
IRODALOM	129. lap

